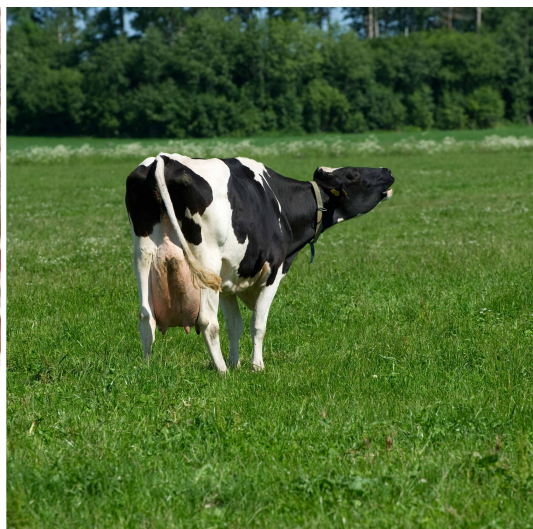

Årsrapport 2012

Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013

- Programbudgeten utnyttjas i lika hög grad som 2011. Precis som tidigare år uppfylls inte målen i vissa åtgärder medan andra åtgärder visar betydligt bättre resultat.
- Djurens välbefinnande är en ny ersättning som under sitt första år redan nått, och till och med överskridit, målen för både antalet brukare och antalet suggor. Över 500 jordbrukare och nästan 121 000 suggor omfattas av ersättningen.
- 47 procent (1064 miljoner kronor) av det Jordbruksverket betalat ut i investeringsstöd till jordbruk har gått till de jordbruksföretag som producerar mjölk.

Sammanfattning.....	5
1 Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande.....	12
1.1 Förändringar av lagstiftningen	12
1.2 Oförutsedd samhällsekonomisk utveckling	12
1.3 Ändringar som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument.....	13
1.4 Ändringar i landsbygdsprogrammet	15
2 Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål.....	16
2.1 Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens och Sametingets erfarenheter 2012..	16
2.2 Metodbeskrivning av indikatorer och utfall samt programmets omräkningskurs	16
2.3 Utmaningarna inom hälsokontrollen.....	18
2.4 Axel 1	20
2.4.1 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning (111 och 114)	21
2.4.2 Startstöd för unga jordbrukare (112)	26
2.4.3 Modernisering av jordbruksföretag (121)	28
2.4.4 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123)	35
2.4.5 Samarbete om utveckling av nya produkter (124)	38
2.4.6 Infrastruktur (125).....	40
2.5 Axel 2	42
2.5.1 Naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter (211 och 212)	42
2.5.2 Miljövänligt jordbruk (214).....	43
2.5.3 Ersättning för djurens välbefinnande (215).....	63
2.5.4 Icke-produktiva investeringar skog (227)	63
2.6 Axel 3	67
2.6.1 Diversifiering (311)	68
2.6.2 Affärsutveckling i mikroföretag (312)	74
2.6.3 Främjande av turistnäringen (313)	79
2.6.4 Grundläggande tjänster (321).....	84
2.6.5 Förnyelse och utveckling i byarna (322).....	88
2.6.6 Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323)	91
2.6.7 Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331)	93
2.6.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)	95
2.7 Axel 4.....	96
2.7.1 Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413)	98
2.7.2 Samarbete (421)	102
2.7.3 Driftskostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)	103
2.8 Nationella landsbygdsnätverkets insatser och resultat.....	106
2.9 Insatser inom ramen för Östersjöstrategin.....	108

3	Programmets finansiella genomförande	110
3.1	Generellt om det finansiella genomförandet.....	110
3.2	Axelvis redovisning av utbetalade belopp.....	110
4	Pågående utvärdering av programmet	112
4.1	Utvärderingsplan.....	112
4.2	Utvärderingssystem och datainsamling	112
4.3	Utvärderingsaktiviteter	112
4.3.1	Utvärderingsaktiviteter inom axel 1, 3 och 4 samt generellt.....	112
4.3.2	Utvärderingsaktiviteter med anknytning till axel 2.....	117
4.4	Pågående utvärderingsarbete hos länsstyrelserna, Sametinget och Skogsstyrelsen	124
5	Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse	127
5.1	Övervaknings- och utvärderingsåtgärder	127
5.2	Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats	132
5.3	Användning av tekniskt stöd	134
5.4	Informationsåtgärder.....	140
6	Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet.....	143
6.1	Konkurrensregler och statsstöd	143
6.2	Offentlig upphandling.....	143
6.3	Miljöskydd och miljöförbättringar	144
6.4	Jämställdhet och icke-diskriminering.....	144
6.5	Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument ...	145
7	Användningen av återkrävda belopp.....	148
8	Bilagor	149

Sammanfattning

2012 är programperiodens näst sista genomförandeår. Betydelsen av att se till att de pengar som finns avsatta för landsbygdens utveckling utnyttjas ökar ju närmare programslutet vi kommer. Under året har Jordbruksverket därför påbörjat detaljplaneringen inför programavslutet. Detta arbete kommer att intensifieras under 2013 samtidigt som det nya programmet ska tas fram. En handlingsplan har tagits fram för att säkerställa ett högt utnyttjande av pengarna. I detta ingår bland annat att se till att pengar som återförs från avslutade projekt, där inte hela det beslutade beloppet har använts, kommer till användning i nya projekt. I handlingsplanen ingår även att vid behov göra omfördelningar mellan åtgärderna samt i viss mån mellan stödmyndigheterna. Indragning till centrala avropspotter planeras också. Åtgärdsbudgetarna har justerats i den programändring som genomfördes under 2012. Ytterligare justeringar kommer sannolikt att göras under 2013.

Redovisning av resultat

Budgetutnyttjandet är överlag mycket gott medan måluppfyllelsen mätt i antal beviljade stöd och resultat inte ligger på samma nivå. I många fall kommer de uppsatta målen inte att nås under programperioden. Som nämnts i tidigare årsrapporter kan detta till viss del förklaras med att uppföljning av resultat endast baseras på genomförda och avslutade insatser. Från tidpunkten då insatsen är genomförd till dess att den ger full effekt tar det ofta 2-3 år. Det är dessutom svårt att mäta resultaten från insatser av förutsättningsskapande karaktär (till exempel förstudier och undersökningar). Arealmål är lättare att mäta, men siffrorna visar även där att vissa mål har varit svåra att uppnå.

I axel 3 har både omfattningsmål och resultatmål visat sig vara svåra att nå. Till viss del beror detta på att de företagsutvecklande åtgärderna i axel 3 ofta genomförs som projektstöd. Cirka hälften av beviljat belopp går till projektstöd medan de antalsmässigt står för omkring en tredjedel. Det har trots särskilda studier varit svårt att följa upp bruttoförelingsvärdet för varje enskilt företag som ingått i projekten. Utfallet för nya arbetstillfällen i axel 3 är lågt och en faktor som spelar in är att kommissionens definition av indikatorn inte innehåller utökning av arbetstimmar (till exempel från deltid till heltid). Detta redovisas närmare i avsnitt 2.2.

För att avhjälpa dessa, i vissa fall metodologiska, brister i underlaget har Jordbruksverket i januari 2013 påbörjat en enkätstudie som går ut till drygt 6 000 företag. Studiens syfte är få fram bättre underlag till kommande årsrapport avseende antal skapade arbetstillfällen, bruttoförelingsvärde och TWh förnybar energi. Se avsnitt 4.3 för närmare beskrivning av pågående studier.

Resultat från några åtgärder i axel 1, 3 och Leader

En av programmets större åtgärder är Modernisering av jordbruksföretag (121). Av företagen som fått stöd inom den åtgärden har 87 procent investerat i ny teknik. Nästan 2 300 årsarbetskrafter har fått en förbättrad arbetsmiljö som resultat av gjorda investeringar. Av utbetalt belopp har 32 procent gått till utökning av djurplatser inom mjölkproduktionen. Inom Kompetensutvecklingsåtgärden (111) genomförde projektet Greppa Näringen över 4 000 rådgivningsbesök till drygt 3 300 lantbrukare under 2012. Av de slututbetalda projekten inom Förelingsstödet (123) gjordes 250 investeringar i ny teknik eller i nya produkter,

vilket är högt över målet på 190. Antalet arbetstillfällen är uppe i 1 900 (14 procent av målet) sammantaget för åtgärderna Diversifiering (311), Mikroföretag (312) och Turism (313). Noteras bör som tidigare nämnts att en stor del av stöden är projektstöd samt att definitionen av tillkomna arbetstillfällen kan diskuteras. För åtgärden Grundläggande service (321) kan nämnas att nästan 11 000 personer har fått tillgång till bredband som ett resultat av 83 avslutade bredbandsprojekt. Antalet arbetstillfällen från de 1 400 hittills avslutade leaderprojekten uppgår till nästan 1 600 trots att över en tredjedel av avslutade projekt handlar om förstudier och kartläggningar.

Resultat axel 2

I axel 2 är det betydligt enklare att följa upp omfattnings- och resultatmål än i andra axlar eftersom dessa består av ansluten areal eller antal brukare som ingått åtaganden. Axel 2 består av kompensationsbidraget (211 och 212), ersättningar för miljövänligt jordbruk (214), utvald miljö (214 och 216) samt icke-produktiva investeringar skog (227). Under 2012 har ersättningen djurens välbefinnande (215) införts inom denna axel. För att bedöma axel 2 bör man i högre utsträckning än budgetutnyttjandet och anslutna brukare rikta blicken mot hektaruppfyllelsen – och framför allt hektaruppfyllelsen för miljöersättningarna (med sina elva insatser).

För miljöersättningarna är den totala anslutningen av antal hektar jordbruksmark som får ersättning för miljövänligt jordbruk 77 procent. Det ligger på ungefär samma nivå som för stödår 2011.

Hektarmålen nås för följande ersättningsformer: natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel, skyddszoner, vallodling i de södra delarna samt skogens biologiska mångfald – den del som målklassas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen.

Det finns fem breda miljöersättningar som förväntas omfatta stora arealer: betesmarker och slåtterängar, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet, certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion, miljöskyddsåtgärder samt extensiv vallodling. Hektarmålet har endast nåtts för en av dem, nämligen extensiv vallodling i de södra delarna av Sverige. Ersättningsformen har ett mål på 700 000 hektar. För övriga miljöersättningar är måluppfyllelsen varierande. Både miljöskyddsåtgärder och natur- och kulturmiljöer har 600 000 hektar åkermark med miljöersättning som mål. Miljöskyddsåtgärder stängdes för nyanslutning från och med 2012 med en måluppfyllelse på 12 procent. Måluppfyllelsen för natur- och kulturmiljöer har minskat med sju procentenheter jämfört med 2011 och är 85 procent 2012. Målet för betesmarker och slåtterängar är att 500 000 hektar mark ska få ersättning. Måluppfyllelsen har minskat med en procentenhet sedan 2011 och är nu 84 procent. Certifierad ekologisk produktion har utvecklats positivt, men än finns inga siffror tillgängliga för 2012. Bedömningen är att hektarmålet inte kommer att nås under denna programperiod.

Kompensationsbidraget är en stabil ersättningsform med hög måluppfyllelse. Målet för antal hektar jordbruksmark i så kallade andra områden med svårigheter har uppnåtts medan bergsområden har en måluppfyllelse på 91 procent.

Djurens välbefinnande är en ny ersättning som under sitt första år redan nått målen för både antalet brukare och antalet sugor.

De skogliga insatserna når delvis upp till målen. Resultatet för antal hektar som målklassats för att bevara och utveckla höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreationsvärden i skogen är för åtgärden skogens biologiska mångfald 125 procent. Insatsen för att öka arealen ädellövskog i syfte att gynna höga naturvärden knutna till ädellövskog har en måluppfyllelse på 69 procent.

Insatserna inom utvald miljö har varierande måluppfyllelse. Betesmark hägnad med rovdjursstängsel har full måluppfyllelse. Antal hektar våtmark som har anlagts eller restaurerats har en måluppfyllelse på 59 procent. Motsvarande siffra för antal hektar betesmarker och slåtterängar som restaurerats är 50 procent. Måluppfyllelsen för antalet hektar fosfordammar är endast 8 procent.

Budgetutnyttjande – utbetalningar och beviljade stöd

Utbetalningarna under 2012 var de största hittills under programperioden. Totalt betalade Jordbruksverket ut närmare 5 471 miljoner kronor vilket är 307 miljoner kronor mer än föregående år. Det ackumulerade utbetalade beloppet uppgår till 27 724 miljoner kronor vilket betyder att 76 procent av programbudgeten nu är utbetald.

Utbetalningarna i axel 1, 3 och 4 ligger av naturliga skäl inte lika högt som beviljade stöd eftersom utbetalningarna inom dessa axlar görs i efterskott och många insatser sträcker sig över flera år. Totalt sett ligger Sverige ändå bra till vad gäller utbetalningar i förhållande till övriga EU. Enligt rapporteringen vid förvaltningskommittén för landsbygdsutveckling (RDC) den 23 januari 2013 hade EU per den 31 december 2012 betalat ut 74,3 procent av EU:s andel av Sveriges programbudget vilket kan jämföras med EU-genomsnittet 61,2 procent¹. Det goda utnyttjandet kan till viss del förklaras med att cirka 65 procent av programmets budget hänförs till ersättningar inom axel 2 där utbetalningar görs varje år.

Under 2012 har 636,4 miljoner euro (5,47 miljarder kronor) betalats ut, detta är cirka 21 procent av alla utbetalningar som hittills gjorts under programperioden. Hittills har Sverige betalat ut 2 976 meuro (27 724 mnkr) vilket utgör cirka 74² procent av programbudgeten. Detta beskrivs närmare i kapitel 3. Som tidigare nämnts kommer förvaltningsmyndigheten under det närmaste året fokusera på att optimera budgetutnyttjandet.

Beviljade medel

Budgetutnyttjandet i form av beviljade medel är mycket högt överlag. Många av åtgärderna är i princip in-tecknade i beslut men i och med att vi kan räkna med ett visst återflöde finns det fortfarande visst beslutsutrymme kvar.

I axel 1 är budgetutnyttjandet överlag högt, 91 procent.

Kompetensutvecklingsåtgärden (111) och Moderniseringsåtgärden ligger på över 90 procent i beviljade medel. Antalet beviljade stöd inom Modernisering minskade kraftigt under 2012 jämfört med året innan. Orsaken torde vara medelsbrist i en del län men det kan också vara ett tecken på försämrad lönsamhet i jordbruket och då särskilt mjölksektorn som stod för en betydande del av stöden i

1 Siffrorna avser betalningar inkl. nationella förskott från EU till Sverige och andra medlemsstater.

2 Ackumulerat utbetalt belopp som andel av programbudgeten skiljer sig åt beroende på om det utbetalda beloppet uttrycks i kronor eller euro. Detta beror på växelkursen vid utbetalningstillfället.

åtgärden. Startstödet (112) och Förädlingsstödet (123) ligger lite sämre till avseende budgetutnyttjandet liksom de två stängda åtgärderna Samarbete och Infrastruktur. Budgeten för Startstödet ökades med 65 miljoner kronor på grund av hög efterfrågan, men under 2012 beviljades 16 miljoner kronor mindre i startstöd än under 2011 (32,2 respektive 48,2 miljoner kronor). Detta kan ha sin orsak i den försämrade lönsamheten i sektorn.

I axel 2 är budgetutnyttjandet i fas med förväntad nivå och ligger på 84 procent.

Inom axel 3 är det högst söktryck inom åtgärden Grundläggande tjänster (321) som också har ett till synes högt budgetutnyttjande, 826 miljoner kronor av åtgärdsbudgetens 935 miljoner kronor (88 procent). Åtgärden har inför 2013 utökats med 600 miljoner kronor för bredbandsinvesteringar.

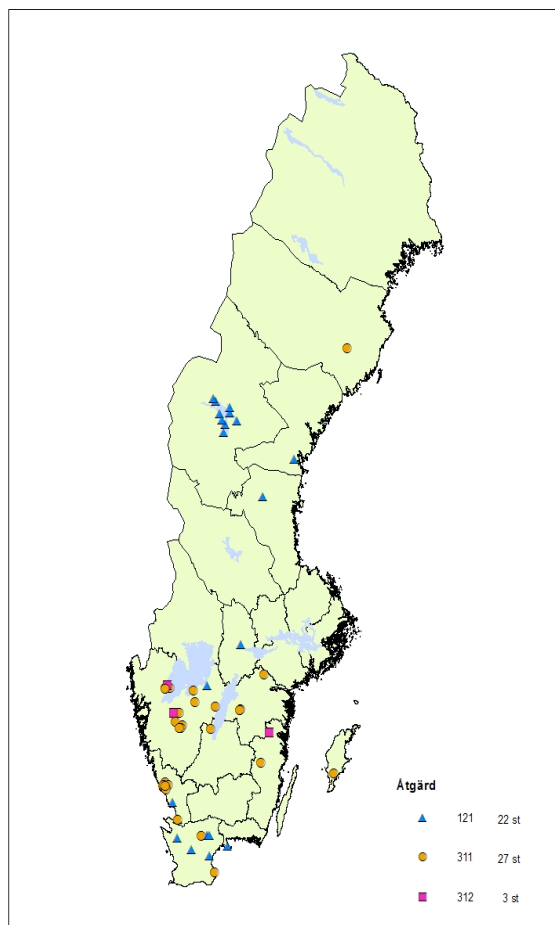
Närmare 99 procent av Leaderåtgärden 413 är beslutad. Siffran blir något lägre om man räknar in återflödet. Även andra åtgärder inom axel 4 är högt utnyttjade.

Återflöde

Pengar som beviljats till projekt utnyttjas inte alltid fullt ut. Den överskjutande delen återförs till respektive åtgärdsbudget i samband med slututbetalningen. Som ett led i arbetet med att säkerställa ett högt budgetutnyttjande tog Jordbruksverket under hösten 2012 fram en rapport för att följa hur stora återflödena är från avslutade projekt. Åren 2007-2012 uppgår dessa sammanlagt till cirka 480 mnkr för axel 1, 3 och 4 inklusive miljöinvesteringar inom axel 2. Av redovisningarna i rapporten framgår på åtgärdsnivå hur stort budgetutnyttjandet är om man tar hänsyn till återflöden från avslutade projekt. Exempel på detta redovisas bland annat i tabell 1 där budgetutnyttjandet för åtgärd 111 Kompetensutveckling är 95 procent om man beaktar återflödet och 102 procent om man inte räknar med detta.

Biogas

Satsningar på biogasanläggningar har under de senaste åren genomförts i tre åtgärder, Modernisering (121), Diversifiering (311) samt Mikroföretag (312). Vilken av åtgärderna som har tillämpats beror på om biogasen används i huvudsak för eget bruk, (åtgärd 121), eller om energin säljs (åtgärd 311 eller 312). Om anläggningen tillkommit i syfte att diversifiera jordbruksföretagets produktion är det diversifieringsåtgärden (311). Om det är andra företag än jordbruksföretag som gör investeringarna används mikroföretagsstödet (312).

Kartan visar investeringar i nya biogasanläggningar under 2009-2012. Hittills har det beviljats stöd till 52 anläggningar. Utöver dessa har det gjorts andra investeringar kopplat till biogas, till exempel uppgradering av anläggningar, biogaspannor, värmepumpar samt investeringar i rötrest- eller gödselbrunnar kopplade till andra större biogasanläggningar.

Tydliga kluster kan urskiljas runt Storsjön i Jämtland, i Västra Götaland samt i Skåne.

Utmaningarna inom den så kallade hälsokontrollen

År 2010 tillfördes landsbygdsprogrammet 1 183,2 miljoner kronor inom ramen för de så kallade utmaningarna inom hälsokontrollen. De avsatta pengarna ska gå till förnybar energi, klimatförändringar, vattenkvalitet, biologisk mångfald och omstrukturering av mjölksektorn. Därtill kommer satsningen på bredbandsinvesteringar om 253 miljoner kronor från Europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (EEÅP). På totalnivån är utnyttjandegraden, mätt i beviljat stöd, 86 procent vilket är över det förväntade linjära utfallet. Av de beviljade medlen är 647 miljoner kronor utbetalda. Mer om detta återfinns i avsnitt 2.3.

Stödmyndigheternas kommentarer i sammandrag

I detta avsnitt sammanfattas rapporteringen från länsstyrelserna, Skogsstyrelsen och Sametinget. Mer utförlig sammanfattning från stödmyndigheternas avrapportering återfinns i den axelvisa redovisningen i kapitel 2.

Från länsstyrelsernas rapportering kan nämnas att investeringsviljan i lantbruksföretagen varierar bland länen och den tycks vara på nedgång på en del håll. Relativt många pekar på de låga mjölk- och köttpriserna som orsaken till den lägre investeringsviljan. Detta är en skillnad mot förra året då länsstyrelsernas rapportering var mer positiv angående benägenheten att genomföra investeringar. Många län rapporterar nu även om bristande intresse för energi- och klimatinvesteringar på grund av låg lönsamhet. Man genomför förstudier och marknadsföringsinsatser för att öka efterfrågan. Investeringsviljan i livsmedelsförädling

rapporteras ha gått ner på en del håll medan andra pekar mot ökat intresse. Ett sviktande intresse tycks finnas även för Startstödet. Skåne län rapporterade redan 2011 om ett sviktande intresse för detta. Under 2012 har man därför gjort särskilda informationsinsatser som tycks ha gett positiv effekt på efterfrågan på Startstöd. En stor majoritet av länen rapporterar om ett högt söktryck avseende bredband. Detta gäller även de län där man tidigare hade lägre efterfrågan – där länsstyrelsernas proaktiva arbete bedöms ha gett resultat. Kritik förs fram avseende den komplicerade handläggningen av bredbandsärenden.

Länsstyrelserna har under 2012 fortsatt att arbeta tillsammans med LAG för att förbättra ansökningarna och korta ner handläggningstiderna inom leaderaxeln. De håller utbildningar, informationsmöten, kvalitetsförbättrande insatser med mera. Pengarna börjar ta slut för en del LAG. Vidare har vi sett ett ökat intresse för projekt riktade till leaderåtgärd 411, Ökad konkurrenskraft för jord- och skogsbruk.

Sametinget skriver om fortsatt stort intresse för startstödet dit man har flyttat mer pengar för att tillgodose efterfrågan. Omfördelningar av pengar mellan åtgärder har även gjorts för att möta ett stort intresse för matrelaterade projekt. Samma bild gavs i rapporten för 2011.

Skogsstyrelsen skriver i sin rapport att måluppfyllelsen vad gäller beviljade stöd i förhållande till stödbudget för programperioden är bra, budgeten till målklassning är redan förbrukad och målen för åtgärderna ädellöv och kompetensutveckling kommer med stor sannolikhet att nås. Det har tagit längre tid att arbeta upp intresset för åtgärden skogens mångfald. Intresset för skogens mångfald har dock ökat märkbart under året och det ser nu ut som om även stödbudgeten för schablonersättningar kommer att förbrukas. Det är mer osäkert för arealstödet. Skogsstyrelsens handläggning fokuseras alltmer på utbetalning av ersättningar då slutet av programperioden närmar sig. Många av ansökningarna om utbetalning, framför allt inom kompetensutveckling, är komplexa vilket har bidragit till långa handläggningstider. Handläggaresurserna har förstärkts under året för att möta detta.

Utvärderingsaktiviteter

En mängd olika aktiviteter och studier kopplade till uppföljning och utvärdering har genomförts under året. Antal studier som har koppling till generell landsbygdsutveckling inom axel 1, 3 och 4 är 11 st. Motsvarande antal studier som berör axel 2 uppgår till 25 st. Flera av studierna tar sikte på att få fram underlag för kommande slututvärdering av programmet. Några länsstyrelser har också påbörjat eller genomfört egna utvärderingar.

Åtgärder för att garantera kvalitet och effektivitet i genomförandet

SAM-internet

Väl utvecklade IT-system är grunden för ändamålsenliga administrativa system. En viktig del i detta är SAM-internet som har fortsatt att utvecklas under senare år. Samma ansökningsförfarande används vid ansökan av alla arealbaserade stöd, gårdsstödet inom CAP:s pelare I och de arealbaserade ersättningarna inom landsbygdsprogrammet. År 2012 var 65 900 ansökningar elektroniska, vilket motsvarar 99,7 % av alla SAM-ansökningar. Det är en ökning med 22 procentenheter jämfört med 2011. Detta leder till mer korrekta ansökningar och enklare hantering.

Utökad granskning av ärenden

För att säkerställa en korrekt hantering av EU-stöden har Jordbruksverket under hösten 2012 genomfört en utökad granskning av ärenden som avser utbetalningar inom axel 1, 3 och 4 samt miljöinvesteringar i axel 2. Granskningen har omfattat samtliga länsstyrelser, Sametinget, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket. Utöver att resultatet av substansgranskningen summerar upp till finansiella fel motsvarande 3,32 procent i felaktigt beslutade utbetalningar av stöd, så visar också resultaten från systemgranskningen på brister i delar av handläggningen. För att hantera den finansiella risken som resultatet visar har årsräkenskaperna korrigerats. Resultaten från granskningen har presenterats för respektive myndighet och det sammanvägda resultatet ska användas för att säkerställa en korrekt framtida hantering av stöden och ett effektivt införande av den nya politiken.

Handläggningstider

Liksom tidigare årsrapporter visat finns det problem med långa handläggningstider. Vi ser en viss ökning under 2012. Enligt stödmyndigheternas redovisningar kvarstår problemet med ansökningar som kräver kompletteringar vilket förlänger handläggningstiderna. Både Jordbruksverket och övriga stödmyndigheter arbetar dock kontinuerligt med att förkorta handläggningstiderna. I vissa fall kan det finnas naturliga förklaringar, som till exempel bredbandsstödet i axel 3, som är komplicerat beroende på de särskilda villkor som följer av statsstödsreglerna. Skogsstyrelsen för sin del rapporterar att man kommer att utöka handläggaresurserna under 2013 för att få ner de långa handläggningstider som råder inom kompetensutvecklingsåtgärden.

1 Ändringar av de allmänna villkoren som påverkar programmets genomförande

1.1 Förändringar av lagstiftningen

Inga ändringar har skett i EU-lagstiftningen som har koppling till landsbygdsprogrammet under år 2012.

1.2 Oförutsedd samhällsekonomisk utveckling

Det fjärde kvartalet 2012 stagnerade Sveriges BNP vilket var en mindre svag utveckling jämfört med tidigare prognoser som indikerade en fallande BNP. Ökat förtroende för ekonomin bland hushåll och företag under inledningen av 2013 är också ett positivt tecken. BNP ökade med 0,8 procent under 2012 och beräknas öka med 1,3 procent i år. Återhämtningen kommer dock att ta tid och arbetslösheten beräknas ligga kvar på åtta procent till slutet av 2014. En stark krona och måttliga löneökningar kommer att hålla nere inflationen. Även internationellt går återhämtningen trögt. Sista kvartalet 2012 föll BNP i euroområdet och var oförändrad i USA. Den svaga internationella återhämtningen innebär att det går trögt för den svenska exporten. Den ökade men endast 1 procent förra året och utvecklingen bedöms bli likartad i år (KI, konjunkturläget i mars 2013). Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel ökade däremot med sju procent 2012 till drygt 58 miljarder kronor. Importen ökade med tre procent till 102 miljarder kronor (Jordbruksverket, Utrikeshandel, PM, 2013-03-18).

Lönsamhetsutvecklingen i det svenska jordbruket kan förenklat beskrivas av en ekonomisk kalkyl som upprättas varje år i Sverige (EEA kalkyl, JO 45 SM 1301) för jordbrukets olika sektorer. Enligt preliminära uppgifter ökade det totala produktionsvärdet i svensk jordbrukssektor med 1 procent jämfört med föregående år. Största värdeökningen återfanns för spannmål (knappt 17 procent) medan frukt och bär samt djurproduktionen minskade i värde jämfört med 2011. Värdeökningen av spannmålsproduktionen beror både på ökade volymer och på bättre priser. Det minskade värdet för animalieproduktionen förklaras dels av minskad mjölkinvägning, dels av att handjursbidraget fördes över till gårdsstödet den 1 januari 2012. Kostnaderna för produktionsmedel i jordbruket har ökat med 1,4 % mellan 2011 och 2012 beroende på ökade priser. Utvecklingen skiljer sig dock åt mellan olika produktionsmedel. Exempelvis ökade priserna för djurfoder med knappt 4 % medan de var i princip oförändrade för växtskydds- och bekämpningsmedel (Jordbruksverkets statistikdatabas). Sammantaget ökade kostnaden för insatsförbrukning något mer än vad inkomsterna gjorde under 2012, vilket innebär att förädlingsvärdet i jordbrukssektorn i förhållande till föregående år minskade med 1 procent efter det att avskrivningar hade genomförts. Beroende på minskade utbetalningar av stöd, på grund av starkare krona, så har driftsöverskottet (ska täcka kostnader för arrende, räntor, eget arbete och eget kapital) minskat med knappt två procent för det svenska jordbruket.

1.3 Ändringar som påverkar kopplingen mellan EJFLU och andra finansiella instrument

Andra finansiella instrument inom EU som kan ha koppling till Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU) är förutom Europeiska garantifonden för jordbruket till exempel Europeiska fiskerifonden, Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden och Sammanhållningsfonden men också InterReg (EU:s territoriella samarbetsprogram), CIP (EU:s program för konkurrenskraft och innovation), FP7 (EU:s program för forskning och utveckling) och Enterprise Europe Network (företagsrådgivning om bland annat EU-regler).

Finansiella instrument på nationell nivå, som kan ha koppling till EJFLU är till exempel kanalisationsstödet, som är ett statligt stöd för anläggande av kanalisation för bredbandsfiber och Livsmedelsstrategin, som regeringen presenterade 2008. Även det nationella stödet till jordbruket i norra Sverige har koppling till EJFLU och landsbygdsprogrammet genom att det nationella stödet utgör en viktig förutsättning för att jordbruk ska kunna bedrivas i dessa områden.

Under 2012 har inga ändringar gjorts av andra finansiella instrument som påverkar kopplingen till landsbygdsprogrammet. Det finns dock ändringar från tidigare år som fortfarande påverkar kopplingen mellan landsbygdsprogrammet och andra finansiella instrument, nämligen:

Överföring från garantifonden för jordbruket

Ett första område gäller kopplingen till Europeiska garantifonden för jordbruket. Från garantifonden fördes pengar över genom så kallad modulering till landsbygdsprogrammet för att användas till särskilda utmaningar på främst energi- och klimatområdet, med start 2010 och resten av programperioden.

Bredbandssatsningar

Ett andra område är bredbandssatsningar. Pengar har tillförts landsbygdsprogrammet dels från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen, dels har ytterligare tillskott skett, senast under 2012, från den svenska statsbudgeten. Bredbandsprojektet kan medfinansieras av Post- och telestyrelsen (PTS). PTS erbjuder medfinansiering både till kanalisationsstödet och till bredbandssatsningar inom landsbygdsprogrammet och därmed finns en koppling till det nationella kanalisationsstödet, som hanteras av länsstyrelserna eller i vissa fall regionförbunden. Bredbandssatsningen bidrar till att uppfylla regeringens bredbandsstrategi för Sverige (N2009/8317/ITP), som presenterades i slutet av 2009.

Sverige – det nya matlandet

Ett tredje område som påverkar kopplingen mellan landsbygdsprogrammet och andra finansiella instrument är omfördelningen inom programmet till satsningen på visionen ”Sverige – det nya matlandet”. De huvudsakliga verktygen för visionen är tillämpbara åtgärder i landsbygdsprogrammet samt Livsmedelsstrategin. Regeringen presenterade en handlingsplan för visionen under 2009. Handlingsplanen är uppdelad på fem fokusområden: offentlig mat, primärproduktion, förädlad mat, mat-turism och restaurangbranschen. Regeringen bedömer att satsningen kan medverka till att skapa uppemot 10 000 nya arbetstillfällen. En strategisk kommunikations-

plattform och en webbplats ska ge aktörerna verktyg för att arbeta med Sverige – det nya matlandet. Landsbygdsprogrammet tillsammans med livsmedelsstrategin bidrar till målet att stärka den svenska livsmedelssektorns konkurrenskraft.

Regeringens landsbygdsstrategi

Ett förstärkt samarbete mellan politikområdena, som också kan påverka kopplingen mellan de finansiella instrumenten är regeringens strategi ”En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder” som antogs av riksdagen 2010. Den arbetades fram genom en omfattande process där alla departement har deltagit. Ett antal utredningar har också lämnat viktiga bidrag.

Landsbygdsstrategin är framåtsyftande. Strategin presenterar en rad åtgärder som genomförts, utreds eller förbereds samt frågor som är viktiga att analysera vidare. Regeringen slår dessutom fast att arbetet med landsbygdsfrågorna måste bedrivas fortlöpande.

Strategin är tvärssektoriell och täcker in såväl den regionala tillväxtpolitiken och politiken för landsbygdsutveckling som andra politikområden av stor betydelse för landsbygdens utvecklingsmöjligheter. De regionala utvecklingsprogrammen (RUP), Europeiska unionens strukturfondsprogram, Sveriges landsbygdsprogram och programmet för Europeiska fiskefonden innehåller resurser som kommer de svenska landsbygderna till godo.

Under 2011 tog Landsbygdsdepartementet över huvudansvaret för landsbygdsstrategin, där man har ett nära samarbete med Näringsdepartementet. Att skapa tillväxt på landsbygden är inte endast en uppgift för ett enda politikområde. Landsbygdsdepartementet med de gröna näringarna som bas är en stor och viktig del, men utvecklingen på landsbygden är beroende av fler politikområden. Aktuella områden som får ett djupare fokus är till exempel skola och omsorg, kommersiell service, infrastruktur och kultur, vilka alla bidrar till att förbättra förutsättningarna för att bo och verka på landsbygden.

Under 2012 har ett arbete med landsbygdsräddande beslut inletts.

Skogsriket

”Skogsriket - med värden för världen” är regeringens vision för att skapa förutsättningar för nya arbetstillfällen med anknytning till skogen och därigenom bidra till ekonomisk utveckling på landsbygden och i Småortssverige. Under 2011 fattade regeringen beslut om en ny förordning som reglerar stöd till företag inom ramen för Skogsriket. Företag som har en idé, eller redan är verksamma inom företagande med skogen som bas, kan ansöka hos Skogsstyrelsen om stödet ”Väx med skogen”. Det kan till exempel gälla kompetenshöjning eller stöd till olika former av entreprenörskap inom träförädling eller upplevelsenäring kopplad till skogen. Det finns en koppling mellan visionen för Skogsriket och skogsåtgärder inom ramen för landsbygdsprogrammet.

1.4 Ändringar i landsbygdsprogrammet

Programändring 9 godkändes formellt av EU-kommissionen i juni 2012. Ändringsförslaget överlämnades till EU-kommissionen i slutet av 2011.

Programändringen är relativt omfattande och innebär i huvudsak att:

- nya åtgärden extra djuromsorg för suggor har införts,
- åtgärderna samarbete och infrastruktur samt ersättningarna miljöskyddsåtgärder och skyddszoner har stängts,
- finansieringen för utbyggnad av bredband på landsbygden har förstärkts,
- möjlighet till högre stödnivå för biogasanläggningar har införts,
- pengar har fördelats om mellan åtgärder.

Ändringarna har även påverkat den finansiella planen och finansieringsandelen i axel 3 har ändrats från 45,00 till 45,81 procent (EU:s andel).

I november 2012 överlämnades ytterligare ett förslag till programändring, ändring 10, som bland annat innebär en ökning av den nationella finansieringen i programmet med 195 miljoner euro och därmed en sänkning av EU:s finansieringsandel i programmet. Ändringen innebär också ett tillägg av statsstödsnotifiering för åtgärderna icke-produktiva investeringar skog (227) och grundläggande service (321).

2 Utveckling av programmet i förhållande till uppsatta mål

2.1 Länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens och Sametingets erfarenheter 2012

I arbetet med årsrapporten har berörda myndigheter, det vill säga länsstyrelserna, Sametinget och Skogsstyrelsen, rapporterat om programmets genomförande enligt riktlinjer från Jordbruksverket. En sammanfattning av rapporteringen återges i den axelvisa redovisningen av utfallet samt under vissa avsnitt i kapitel 6.

2.2 Metodbeskrivning av indikatorer och utfall samt programmets omräkningskurs

I detta avsnitt ges en kvantitativ och i viss mån en kvalitativ bild av uppnådda framsteg i förhållande till mål som finns fastställda i landsbygdsprogrammet. Prestationerna mäts med hjälp av indikatorer där det varit möjligt. Indikatorerna bygger i huvudsak på det system och de riktlinjer som EU-kommissionen fastställt för uppföljning och utvärdering, Common Monitoring and Evaluation Framework (CMEF). I flera fall finns även indikatorer som valts på nationell nivå för att bättre spegla det svenska landsbygdsprogrammets inriktningar och mål. I tabellerna över mål och utfall per åtgärd anges att riktvärdet är 85 procent. Detta är ett slags artificiellt riktvärde som kan användas vid bedömning av hur programmet fortskrider. Resonemanget bakom detta värde är att vid ett jämnt budgetutnyttjande bör 85 procent av hela budgeten vara förbrukad vid utgången av 2012 eftersom sex av de sju åren i programperioden då har passerat. Det är dock inte fastställt i programmet att det ska vara en jämn årlig takt. För till exempel Leader är det heller inte möjligt att ligga i fas efter sex år, med tanke på att genomförandefasen inte kunde börja förrän leaderområden och LAG var på plats. Slutsatsen är att en jämförelse av utfallet gentemot det ackumulerade resultatet kan göra att utfallet ser sämre ut än vad det egentligen är.

Förtydligande om hur utfallet redovisas i rapporten

I kapitel 2 redovisas programmets framsteg i förhållande till uppsatta mål såsom de gäller efter programändring 9 som godkändes av EU-kommissionen i juni 2012. Vid mätningen av omfattningsindikatorerna utgår denna rapports textdel från beviljade stöd. Det innebär att värdena kan komma att avvika jämfört med de utbetalningar som sedan sker för genomförda insatser. Eftersom flera av de insatser som beviljats stöd inte har avslutats, blir mängden ärenden liksom värdet av de indikatorer som redovisas i rapportens textdel större än det faktiska utfallet för avslutade insatser som anges i bilaga 1. Det faktiska utfallet som anges i bilaga 1 ger inga betydande utslag förrän långt senare, då det tar en viss tid för insatser att bli helt färdigställda. Slutsatsen är att dessa olika delar inte är jämförbara.

Investeringsvolym

De investeringsvolymerna som anges för vissa stöd i kapitel 2 utgår från uppgifter om insatsernas kostnader i stödansökningarna. Detta är inte alltid de

totala kostnader som stödmottagarna har för sina insatser. Detta gäller särskilt vid beloppsmässigt stora insatser då ett stödtak uttryckt i visst belopp ofta begränsar de stödberättigande kostnaderna som registreras i IT-systemet. Investeringsvolymen blir då underskattad.

Resultatindikatorer

För företagsstöd och projektstöd exklusive kompetensutveckling gäller att framtagandet av siffror till resultatindikatorerna görs genom insamling av uppgifter från affärs- och projektplaner, slutrapporter och annat material. Ett ackumulerat resultat uppskattas utifrån det material som hittills granskats om det anses tillämpligt. När det gäller kompetensutvecklingsåtgärderna så har resultatindikatorerna uppskattats utifrån schablonsiffror som tagits fram med hjälp av en enkät som genomfördes 2010.

Resultatindikatorerna mäts endast för företag/organisationer som genomfört investeringen fullständigt och fått stödet slututbetalat. Från tidpunkten från det att investeringen är genomförd till dess att den ger full effekt går det ofta två till tre år. Eftersläpningen är som regel kopplad till investeringens storlek. En liten investering ger snabbt genomslag medan en stor investering inte får genomslag förrän efter flera år. Resultatet ökar successivt under perioden från att investeringen är genomförd till dess att den ger full effekt.

Arbetsstillfällen

Många av insatserna som gäller företagsstöd visar på ökad arbetstid i företagen, men ökningen påverkar bara redan verksamma personer i företagen och ger därför inga nya arbetsstillfällen. Detta innebär att utökning inte ingår i statistiken om arbetsstillfällen. När det gäller förändring av arbetstid för redan verksamma personer i företagen så är det med nuvarande data inte möjligt att kvantifiera detta. I en pågående enkätstudie ställs frågor om detta till företagen, läs mer om studien i avsnitt 4.3.

Enligt CMEF definieras nya arbetsstillfällen enligt följande: *Tillskapade/nya arbetsstillfällen är sådana som inte funnits tidigare och vilka kan bedömas komma att existera under överskådlig framtid och för vilka lön/ersättning utgår eller är arbete som företagare gör i eget företag. Ett varaktigt nytt arbetsstillfälle kan sträcka sig från 1 arbetstimma som görs en gång per år i till exempel säsongsmässigt återkommande arbete till att handla om nytt heltidsarbete hela året.*

Förutsättningsskapande projekt

För förutsättningsskapande projekt, det vill säga projekt där syftet är att stimulera till efterföljande verksamheter eller investeringar, redovisas inga resultat. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger förutsättningarna för en viss verksamhet. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för en verksamhet genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Enligt CMEF ska endast resultat som skapas som en direkt följd av ett projekt räknas. Indirekta resultat som uppstår i efterföljande projekt eller genom företagsinvesteringar ska inte tas med.

De projekt som inte är förutsättningsskapande är av mer konkret karaktär, till exempel marknadsföring eller utveckling av verksamheter. I projekten deltar

ofta många företag och organisationer, vilket gör det svårt att mäta resultaten. Resultaten uppstår också ofta en tid efter det att projekten avslutats. En hel del av projekten ger resultat endast under ett eller två år, till exempel när det handlar om att genomföra ett visst evenemang eller att göra en marknadsföringsinsats.

Bruttoförädlingsvärde i projektstöd

För att mäta bruttoförelingsvärde på ett optimalt sätt krävs tillgång till deltagande företags bokföring, vilket inte är möjligt när det gäller projekten. Andra metoder för att uppskatta bruttoförelingsvärde utifrån nyckeltal måste därför användas. Det innebär att uppgifter i projektansökningar och slutrapporter måste kompletteras med mer information. I den mån sådana uppföljningar och beräkningar lett till att uppskattning av bruttoförelingsvärde har kunnat göras så har de redovisats. För flertalet av projekten saknas uppgifter eller metod för uppskattning av bruttoförelingsvärde. En del av dessa kan dessutom ha resultat som inte är bestående.

Bedömningar med utgångspunkt från indikatorutfall

Bedömningar och analyser baserade på omfattningsindikatorer och i vissa fall även resultatindikatorer ska göras med stor försiktighet. Dessa indikatorer kan antyda att verksamheten går i en viss riktning, men utgör i själva verket endast mätpunkter för vissa förhållanden. Indikatorerna är inte ett mått på programmets effekt och de kan inte ersätta andra signaler som kommer fram om hur framgångsrikt programmet är. Oavsett om insatserna är större eller mindre i antal eller omfattning än vad indikatorernas målvärden anger, är detta av mindre betydelse i förhållande till de effektmål som finns fastställda för programmet.

Programmets omräkningskurs i denna rapport

Stöd och ersättningar är uttryckta i svenska kronor i de svenska förordningar och föreskrifter som reglerar programmet. Det är ett önskemål från EU-kommissionen att siffervärden i rapporten även bör anges i euro. En fråga är vilken kurs som bör väljas. Programmets omräkningskurs från svenska kronor till euro är 9,00. Den genomsnittliga kursen för år 2012 vid rekvisitioner har varit 8,60 kr/euro (vägd kurs). Rekvisitioner för medfinansiering från EU görs alltid i euro och kursen bestäms en gång per månad. I bilaga 1 (indikatortabell för övervakning och utvärdering enligt mall från EU-kommissionen) används för redovisning av utbetalningar den verkliga kursen enligt rekvisitioner. Detsamma gäller för bilaga 3 Redovisning av utbetalningar. I bilaga 2 Redovisning av beslut används programmets kurs 9,00. För övriga värdena i denna rapport används också 9,00 om inget annat anges.

2.3 Utmaningarna inom hälsokontrollen

2008 genomfördes en översyn av den gemensamma jordbrukspolitikerna, den så kallade hälsokontrollen. Översynen resulterade bland annat i att medlemsstaterna kunde föra över pengar från gårdsstödet till landsbygdsprogrammet, så kallad modulering. Överförda pengar finansieras till 75 procent av EU. Dessa pengar är avsedda att möta de särskilda utmaningar man identifierade i översynen: förnybar energi, klimatförändringar, vattenkvalitet, biologisk mångfald och omstrukturering av mjölksektorn. Landsbygdsprogrammet utökades 2010 med 1 183,2 miljoner

kronor för dessa ändamål. Därtill kommer satsningen på bredbandsinvesteringar om 253 miljoner kronor från Europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (EEÅP). Även dessa medel finansieras till 75 procent av EU.

Beviljat belopp fram till december 2012 är 1 236 miljoner kronor. I detta har inte eventuella återflöden beaktats. På totalnivån är utnyttjandegraden 86 procent vilket är över det förväntade linjära utfallet. Lägst utnyttjandegrad ser vi inom området förnybar energi. Orsaken till detta kan vara att man har avvaktat med ansökningar till dess att statsstödsnotifieringen skulle bli godkänd, se åtgärd 311 och 312. Efter det att notifieringen blev godkänd kunde de sökande få högre stödbelopp. Området vattenkvalitet, vilket handlar om miljöinvesteringar i anläggning av våtmarker, ligger relativt väl till liksom bredbandsinvesteringarna. Bedömningen är att alla pengar kommer att vara in-tecknade i beslut vid utgången av 2013. Utbetalt belopp totalt sett är 647 mnkr varav bredband 87 mnkr. Mer detaljer om hur utbetalningarna fördelas på de olika åtgärderna och utmaningarna återfinns i bilaga 3b och 3c.

Tabell 1, budget, beviljat stöd samt antal beviljade stöd, utmaningarna och bredband inom EEÅP, 2010-2012

Utmaning	Budget, total offentlig, tkr	Totalt beviljat, tkr	Andel beviljat	Antal beviljade stöd
Klimatförändringar	183 650	216 177	118 %	325
Förnybar energi	408 250	235 752	58 %	392
Vattenkvalitet	247 450	206 179	83 %	367
Biologisk mångfald	324 000	323 959	100 %	12 400
Omstrukturering mjölksektorn	19 850	21 990	111 %	24
Bredband (EEÅP)	253 368	232 010	92 %	122
Summa	1 436 568	1 236 067	86 %	13 630

Tabell 2, beviljat stöd utmaningarna och bredband inom EEÅP, 2010-2012, fördelat per stödåtgärd, tkr

UTMANING							
Åtgärd	Klimatförändringar	Förnybar energi	Vattenkvalitet	Biologisk mångfald	Omstrukt mjölk	Bredband (EEÅP)	Summa, tkr
111	148 662	47 895	85 768	-	21 990	-	304 314
121	52 550	87 779	-	-	-	-	140 328
214	-	-	-	323 959	-	-	323 959
216	-	-	120 411	-	-	-	120 411
311	12 810	92 920	-	-	-	-	105 730
312	2 156	7 158	-	-	-	-	9 313
321	-	-	-	-	-	232 010	232 010
SUMMA, tkr	216 177	235 752	206 179	323 959	21 990	232 010	1 236 066

2.4 Axel 1

Inledningsvis redovisas berörda myndigheters genomförande av åtgärderna. Därefter redovisas utfallet för respektive åtgärd.

Sammanfattning av länsstyrelsernas rapportering avseende axel 1

Många län har sett en nedgång i inkomna stödansökningar under året, men menar att detta kan ha att göra med att pengarna är mer eller mindre slut i många av åtgärderna. Länsstyrelsernas bedömning av investeringsviljan hos lantbruksföretagen varierar. Relativt många pekar på att de låga priserna på mjölk och kött har haft en negativ påverkan på investeringarna, medan några inte ser detta samband.

Många länsstyrelser rapporterar om bristande intresse för energi- och klimatinvesteringar. Orsaker till detta tros kunna vara bristande lönsamhet för biogas-anläggningar och det låga elpriset. Någon menar att det har varit svårt att nå ut med information om möjligheterna för stöd till energi- och klimatinvesteringar. För att komma tillrätta med det bristande intresset planeras och genomförs exempelvis förstudier, marknadsföringsåtgärder samt prioriteringar av stödet i vissa län. Ett ökat intresse för pelletsförbränning och täckdikning rapporteras från två län.

Västra Götaland säger att investeringsviljan när det gäller livsmedelsförädling har gått ned betydligt under 2012 och även andra ser ett fallande intresse. Västerbotten menar att det faktum att stödet bara kan ges till hårda investeringar, och inte till exempelvis produktutveckling och marknadsstudier, kan vara en bidragande orsak till den låga efterfrågan. Vissa län ser dock ett samband mellan ett ökat intresse för närproducerade livsmedel och en större efterfråga på förädlingsstödet.

Några län berättar om ett sviktande intresse för startstödet. Antalet nya jordbrukare som tar över befintliga gårdar sägs vara lågt och stödsökande har haft svårigheter att påvisa tillräcklig sysselsättningsgrad. Ett län menar att höga fastighetspriser försvårar för både nystartare och vid generationsskiften. Skåne rapporterar dock att en informationsinsats om startstödet har fallit väl ut och att intresset förefaller vara på uppgång.

Några län rapporterar om ett markant ökat intresse för greppa näringen under året, den regniga sommaren och hösten till trots.

Sametingets rapportering avseende axel 1

Sametinget rapporterar att de under året tillfört 1,25 miljoner från andra åtgärder till åtgärd Startstöd (112) för att möta det hårda tryck som finns på åtgärden. Efter startstödet har förädlingsåtgärden haft flest ansökningar och även hit har pengar omfördelats. Sametinget rapporterar att de ser positivt på att en hel del förädlingsföretag kommit igång, som ett resultat av projekt som bedrivits med hjälp av projektmedel från landsbygdsprogrammet. Sametinget har under året även beviljat pengar till tre stora projekt som alla har matvisionen i fokus.

Skogsstyrelsens rapportering avseende axel 1

För kompetensutvecklingsinsatserna för ett hållbart skogsbruk har Skogsstyrelsen en måluppfyllelse som går långt utöver målen.

Det finns ansökningar inne som tillsammans med redan beslutade projekt täcker hela budgeten för hållbart skogsbruk. Däremot finns det en liten del av budgeten kvar för utmaningarna klimat och energi.

2.4.1 Kompetensutveckling, information och kunskapsspridning (111 och 114³)

Åtgärdens syfte och innehåll

Insatser inom kompetensutvecklingsåtgärden ska underlätta företagens och den enskildes anpassning till nya förutsättningar för en ökad kvalitet och miljöhänsyn i produktionen av varor och tjänster. Den ska dessutom stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagarna och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 1 och 2. Stöd för aktiviteter av nationellt intresse söks centralt hos Jordbruksverket eller Sametinget, medan verksamheter med regionalt intresse söks hos länsstyrelserna. Myndigheterna genomför verksamhet i egen regi och genom upphandling av utbildning från kunskapsföretag. Kunskapsföretag kan också själva ansöka om projektmedel för att de ska kunna ta fram och erbjuda olika kurser och utbildningar. Skogsstyrelsen bedriver framför allt aktiviteter av nationellt intresse men med möjlighet till regionala anpassningar. Kunskapsföretag kan söka projekt hos Skogsstyrelsen för både regionala och nationella utbildningssatsningar.

Aktiviteter kan dels avse företagsstöd och dels projektstöd. Företagsstöd ges till verksamma inom jordbruk, trädgård, renskötsel, livsmedelsförädling och skogsbruk som önskar genomgå specialutbildningar och därigenom stärka företaget. Projektstöd för kompetensutveckling ges till kunskapsföretag och organisationer – inklusive Jordbruksverket, Skogsstyrelsen och Sametinget samt länsstyrelser – som anordnar kompetensutveckling som kommer flera till del och tar fram utbildningsprogram med kursmaterial.

Verksamheten täcker fyra huvudinriktningar:

- Företagsutveckling: Verksamheten ska stimulera till att utveckla befintliga och nya produkter och verksamheter inom lantbruket.
- Förbättring av miljön och landskapet: Verksamheten ska vara en del i arbetet med att nå miljömålen, öka djurvälståndet och förbättra andra produktionskvaliteter.
- Jordbruksrådgivning: Verksamheten ska göra jordbrukare mer medvetna om regler för miljö, livsmedelssäkerhet, arbetsmiljö samt djurhälsa och djurskydd.
- Kompetensutveckling för ett hållbart skogsbruk

Aktiviteter utförs med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling.

Målgrupp för kompetensutvecklingsåtgärden inom axel 1 är personer som är verksamma inom jordbrukssektorn inklusive trädgård och renskötsel samt livsmedels- eller skogsbrukssektorerna, eller i produktutveckling för dessa sektorer.

3 Åtgärd 114 avser jordbruksrådgivning om tvärvillkor.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd redovisas i följande tabell.

Tabell 3, Budget och beviljat stöd, åtgärd 111 och 114

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	1 580,4	199,0	1 660,2	105%
Utmaning, klimat	149,7	27,8	148,7	99,3%
Utmaning, förnybar energi	60,3	15,3	47,9	79%
Utmaning, vattenkvalitet	96,3	13,8	85,8	89%
Utmaning, mjölk	19,8	0	22,0	111%
Sverige – det nya matlandet	80,0	19,6	70,6	88%
SUMMA	1 986,5	275,4	2 035,1	102%
SUMMA inkl. återflöden			1 887,0	95%

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 4, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 111 och 114 inkl. utmaningarna klimat, energi, vattenkvalitet och mjölk

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal deltagare i olika aktiviteter				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	471 000	168 908	551 708	117%
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	105 000	55 020	189 770	181%
	Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	900	162	2 812	312%
	Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0%
	Antal utbildningsdagar				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	531 000	120 360	316 210	60%
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	126 000	45 209	157 609	125%
Resultat (avslutade insatser)	Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	1 350	187	1 987	147%
	Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0%
	Antal deltagare som framgångsrikt har fullföljt en utbildningsaktivitet				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	471 000	73 000	242 400	51%
Åtgärd 111 (skogsföretag)	105 000	19 200	79 700	76%	
Åtgärd 114 (jordbruksföretag)	900	19	1 740	193%	
Åtgärd 114 (skogsföretag)	0	0	0	0%	

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena

Tabell 5, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 111 och 114, insatser inom utmaningarna klimat, energi, vattenkvalitet och mjölk

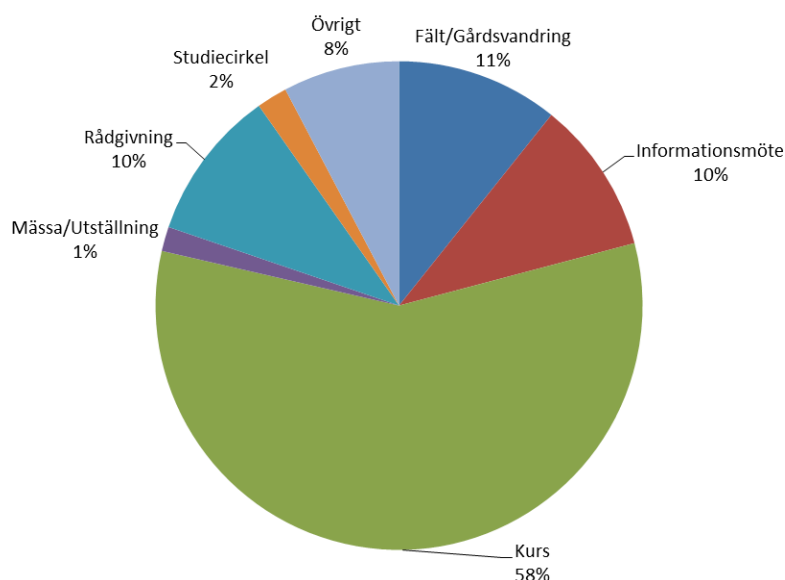
Typ av indikator	Indikator	Mål 2010-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal deltagare i olika aktiviteter				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	51 000	46 448	53 018	104 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	23 000	26 016	39 516	172 %
	Antal utbildningsdagar				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag och livsmedelsföretag)	58 000	24 220	28 120	48 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	27 000	14 398	22 358	83 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare som framgångsrikt har fullföljt en utbildningsaktivitet				
	Åtgärd 111 (jordbruksföretag)	51 000	19 935	22 300	44 %
	Åtgärd 111 (skogsföretag)	23 000	10 930	16 600	72 %

Riktvärde 2010-2012 är 85 % av målvärdena

Under 2012 har kompetensutvecklingsinsatser beslutats för 275,4 mnkr. Totalt har beslutats om utbildningsaktiviteter för 1 887 mnkr, vilket utgör 95 procent av budgeten.

Antalet deltagare i kompetensutvecklingsinsatser från jordbruks- och livsmedelsföretag uppgår till 551 708, vilket överstiger målvärdet. Däremot uppgår antalet utbildningsdagar endast till 60 procent av målvärdet.

Figur 1, Antal utbildningsdagar per aktivitetstyp, åtgärd 111

Figuren visar hur antalet utbildningsdagar fördelar sig på olika aktivitetstyper. Det framgår att rådgivning och kurs uppgår till 54 procent av dagarna medan övriga insatser som informationsmöten, mässor och gårdsvandringar ofta med stort antal deltagare men under kortare tid svarar för 36 procent. Denna fördelning förklarar det stora antalet deltagare men att målet för antalet utbildningsdagar ändå inte är uppfyllt.

Jordbruksverket har analyserat deltagarna utifrån ålder och kön. Av deltagarna var 25 procent under 40 år. Det framkommer att 25 procent av deltagarna var kvinnor.

Det går nu att utläsa deltagare från insatser inom de särskilda utmaningarna. Målet för antalet deltagare är uppfyllt men resultatet följer samma tendens som för övrig kompetensutveckling att antalet utbildningsdagar är svårare att uppfylla.

För utmaningen mjölk har mjölkbranschen i Sverige gemensamt organiserat en samordning av sju projekt som tillsammans utgör programmet Mjölkföretagets Konkurrenskraft. Projekten handlar om att utveckla redskap för och bedriva kompetensutveckling av mjölkföretagare och djurskötare inom bland annat ledarskap och organisation, ekonomistyrning, foder- och utfodringsplanering samt djurens hälsa och välfärd. Projekten planeras pågå under 2012 och 2013. På motsvarande sätt innehåller de övriga utmaningarna förutsättningsskapande insatser som metoder för sparsam körning, energieffektivisering, vatteninsatser inom Greppa Näringen och småskalig livsmedelsförädling.

Kompetensutvecklingsprojektet Greppa Näringen hade under året en omfattande aktivitet med 4 030 rådgivningsbesök till 3 315 lantbrukare i 17 län i södra och mellersta Sverige, vilket låg i nivå med föregående år. Nära 600 startbesök och drygt 270 uppföljningsbesök gjordes, vilket överträffade målet för året. Inom området klimat fick 250 lantbrukare en genomgång av gårdens klimatpåverkan. Nytt för året var individuell rådgivning om energieffektivisering till lantbrukare på djurgårdar och till växthusföretagare, kombinerat med gruppträffar för alla produktionsinriktningar. Det gjordes 75 gårdsbesök och 275 personer deltog på gruppträffar.

Beträffande vatten och vattnets kvalitet utfördes rådgivning om våtmarker på 375 gårdar och om växtskydd på 170. Rådgivningsbesök med översyn av gårdens täckdikning utfördes på nära 50 gårdar, ett nytt inslag som uppmärksammas mycket och troligen kommer att öka framöver. Under året har grupper bildats under ledning av en rådgivare runt vattenförekomster som är särskilt prioriterade ur övergödningssynpunkt, för att uppfylla åtaganden enligt EU:s vattendirektiv. Vissa län såsom Skåne och Södermanland har varit särskilt aktiva i detta.

Övriga rådgivningar gällde gödning, utfodring och stallmiljö och behandlade ökad effektivitet i produktionens näringsflöden, vilket berör både klimat och vattenkvalitetsaspekter. I övrigt omfattade kampanjen hemsida, nyhetstjänst, kurser för rådgivare, mässaktiviteter och framtagning av skrifter.

I februari presenterade SLU en undersökning som visade nedåtgående trender för transport av fosfor och kväve i åar i jordbruksdominerade områden. Dessa trender var särskilt tydliga i västra Sverige där jordbrukets miljöarbete pågått länge och många lantbrukare är anslutna till Greppa Näringen. Forskarna såg detta som en bidragande förklaringarna till minskningarna.

För kompetensutveckling till verksamma inom skogsbruket är nästan hela budgeten beslutad. Inom området hållbart skogsbruk har målen för antal deltagare och deltagardagar för hela programperioden nåtts och rejält överskridits. För de pengar som tilldelats genom moduleringen är drygt 80 procent av budgeten beslutad. Projekten har inte hunnit genomföra sin verksamhet i motsvarande utsträckning, vilket gör att måluppfyllelsen för antal deltagare och deltagardagar

inte är lika hög. Skogsstyrelsen bedömer att hela budgeten kommer att tas i anspråk under programperioden. Skogsstyrelsen gör också bedömningen att målet för antal utbildningsdagar och deltagare kommer att nås både för de pengar som tilldelats genom modulering och för grundbudgeten.

Av den totala budgeten för skogsbruket på knappt 475 mnkr är 429 mnkr beslutat (90 procent) och 132 mnkr är utbetalt (28 procent). I princip har hela den utökade budgeten för hållbart skogsbruk beslutats. Det finns fortfarande lite pengar kvar inom utmaningarna klimat och förnybar energi.

Totalt har åtgärden nått 181 procent av målet på 105 000 deltagare och 125 procent av målet på 126 000 utbildningsdagar.

Jordbruksverket håller på med planering av en enkätstudie för att följa upp effekterna av kompetensutvecklingen. Den kommer att genomföras under 2013 och är en uppföljning och fördjupning av den undersökning som gjordes 2010 och som kommenterades i förra årsrapporten.

Angående tillförseln av pengar till kompetensutveckling i axel 1 för särskilda satsningar på utvald miljö

I december 2011 fattade Jordbruksverket beslut om att fördela 20 miljoner kronor inom axel 1 som en särskild förstärkning av åtgärd 111, kompetensutveckling, för uppsökande verksamhet som leder till ökad måluppfyllelse för anläggning av våtmarker och restaurering av betesmarker och slätterängar. Syftet med pengarna var att förstärka verksamheten för dessa målområden. Fördelningen av pengar bestod av två delar: en allmän del på 400 000 kronor per myndighet och län samt belopp framräknade utifrån befintliga nycklar. Till Jordbruksverket fördelades 600 000 kronor för bland annat utbildning/handläggningsträff för de som arbetar med våtmarker.

Rådgivning har genomförts i flera olika former: som gemensamma kursdagar i fält och i sal, som enskilda rådgivningar i fält samt riktade utskick eller besök hos lantbrukare. Rena informationskampanjer är ett annat exempel. Örebro län har testat ett nytt grepp där de med hjälp av bland annat radioreklam samt annonser i lokalpressen spridit information om miljönyttan och sökbara stöd. Vidare har flera länsstyrelser arbetat med sina webbplatser för att göra information om exempelvis våtmarker och betesmarker mer användarvänliga.

Flera informationsinsatser hos länen har riktats mot våtmarker. Länsstyrelser har då gjort kartanalyser för att identifiera lämpliga objekt och börjat kontakta markägare. En grund för att välja ut områden har varit Ängs- och betesmarksinventeringen samt statusklassning av vatten enligt vattendirektivet. Skåne har genomfört ett projekt där en metod har utvecklats för att använda ny höjddata till att plocka fram stora våtmarkslägen. Stockholms län har planerat för dialogmöten där berörda lantbrukare, torranläggningsföretag och markägare ska mötas.

Insatser har också gjorts inom ramen för projekt och samarbeten: Jämtlands län driver projektet "Utmärkta marker" tillsammans med Länsstyrelsen i Jämtlands län i nära samarbete med två övriga rådgivningsprojekt. I Västerbotten har samarbete etablerats med Skellefteå kommun för att utveckla viktiga objekt inom kommunen. Samtidigt är många frågor praktiskt och juridiskt komplexa varför processe från initiering till genomförande kan bli utdragen.

För de 600 000 kronor som Jordbruksverket tilldeles har en tvådagarskurs genomförts med fokus på vattenverksamhet och juridiska frågor kring anläggning av våtmarker i syfte att öka kunskapen hos handläggare och rådgivare på länsstyrelserna.

2.4.2 Startstöd för unga jordbrukare (112)

Åtgärdens syfte och innehåll

Startstödet ska bidra till att främja en långsiktigt lönsam och konkurrenskraftig jordbruksnäring genom att stödja unga personer som för första gången vill etablera sig som ägare till ett jordbruksföretag inklusive trädgårds- och rennäringsföretag. Stödet kan också underlätta och påskynda generationsväxlingar i jordbruksföretagen och därmed leda till en förnyring av jordbrukarkåren. Genom ett bidrag av likvida medel, som kompensation för utebliven lön i uppstartsskedet, underlättar stödet ett övertagande eller en nyetablering. Ett beviljat startstöd gör det sannolikt även lättare för den unga brukaren att beviljas banklån.

Startstöd lämnas med högst 250 000 kr i form av en startpremie till företagare under 40 år som för första gången etablerar sig som företagare i ett jordbruks-, trädgårds- eller rennäringsföretag. Stödet är inte kopplat till en viss investering utan ges i form av en startpremie som ersättning för utebliven lön i uppstartsskedet. Premien kan även användas för betalning av kostnader förknippade med igångsättningen. Stödet betalas ut till personen och inte till företaget.

Budget och beviljat stöd

Tabell 6, Budget och beviljat stöd, åtgärd 112

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	345	32,2	264,0	77 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 7, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 112

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal personer som har beviljats stöd	1 400	146	1 308	93 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 760 (306,7)	34,5 (3,8)	3 165 (351,7)	115 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	1 400	114	1 181	84 %
	Ökning av bruttoförelägningsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	345 (38,3)	0 (0)	76,4 (8,4)	22 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena.

Investeringsvolymen beräknas här som det genomsnittliga värdet på sålda lantbruk multiplicerat med antalet personer som har fått startstöd.

Omfattning

Budgeten för åtgärden har utökats med 65 mnkr genom programändring på grund av stor efterfrågan. Indikatorerna har även höjts i motsvarande grad. Det har gjort det möjligt att besluta om 32,2 mnkr för 2012. Budgetutnyttjandet med 77 procent är därför inte rättvisande. Hela budgeten bör kunna förbrukas under programperioden.

Stödet prioriteras på grund av att länsstyrelserna anser att generationsskiften ofta dröjer alltför länge. Vidare vill man få in unga företagare i jordbrukarkåren eftersom dessa i större utsträckning tar till sig nya metoder och utvecklar företaget, vilket i sin tur bidrar till en ökad konkurrenskraft.

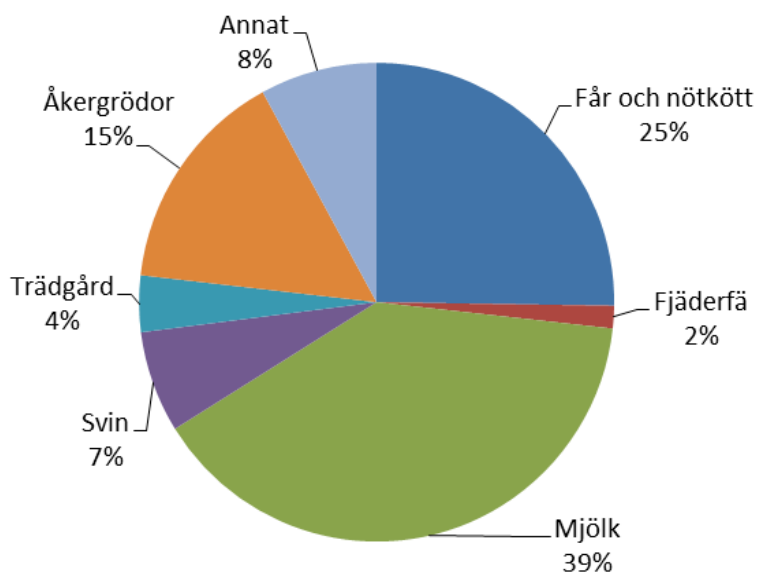
Resultat

Under år 2012 har 114 insatser avslutats och under perioden 2007-2012 har totalt 1 181 insatser avslutats.

Det uppsatta målet för ökningen av resultatindikatorn bruttoförelingsvärde för åtgärden Startstöd för unga jordbrukare utgår från ett antagande om en relativt hög ökning per insats. Hittills pekar utvecklingen på att detta värde är överskattat. Siffrorna i tabell 4 visar att bruttoförelingsvärdet ökat med 76,4 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012 vilket motsvarar 22 procent av målvärdet. Siffrorna för resultatindikatorn har uppskattats med ledning av insamlade uppgifter från en stor andel företag som fått stöd. EU-kommissionen pekar dock på att den metod Jordbruksverket hittills tillämpat ger för höga värden. Någon korrigeringsmetod har ännu inte gjorts varför bruttoförelingsvärdet för de åtgärder som avslutats under åren 2010-2012 inte kunnat uppskattas. Enligt EU-kommissionens anvisningar ska endast realiserade effekter, som uppstår i samband med att en ny brukare tillträder, beaktas. För startstödet är förhållandet ofta att en nystartad brukare tar över en befintlig drift från en tidigare brukare.

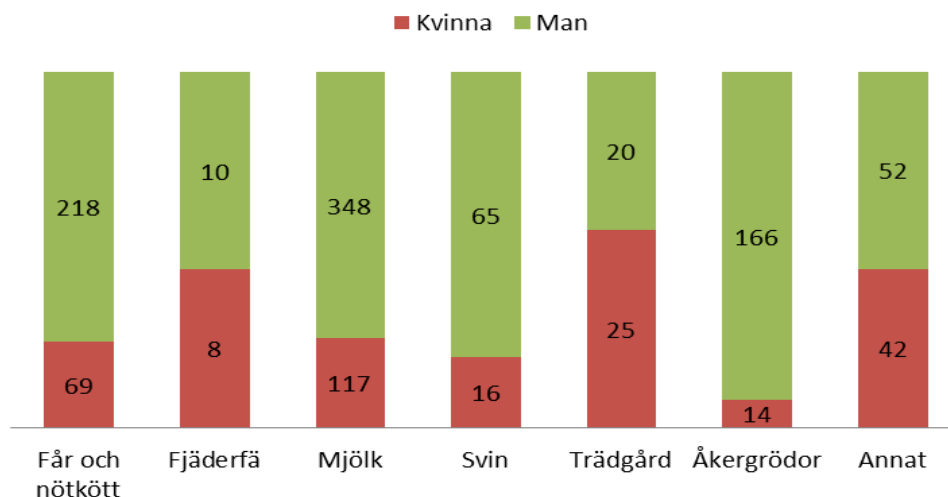
Startstödet är en ersättning till företagaren för utebliven inkomst under etableringen eller övertagandet av ett företag. Ofta används det dock för att täcka kostnader som sammanhänger med förvärv av fastighet och annat som berör övertagande av en verksamhet. Effekten räknas som den förändring av arbetstid och ekonomiskt resultat som sker i samband med övertagandet. Hittills visar analyserna att det normalt inte sker några stora förändringar i bruttoförelingsvärdet som enbart beror av brukarskiftet. Ibland görs investeringar i till exempel stallar i nära anslutning till brukarskiftet. Detta räknas dock normalt inte som en startstödsinvestering utan som en fristående investering under åtgärden Modernisering av jordbruksföretag. Ibland söker en brukare både startstöd och investeringsstöd vid ett och samma tillfälle. I utvärderingen skiljer man då på dessa båda delar vilket också är fallet i det administrativa systemet.

Figur 2, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 112

Figuren ovan visar antalet avslutade ärenden för åtgärd 112 uppdelade i kategorier. De största driftsgrenarna inom åtgärd 112 startstöd är mjök- och köttproduktion samt växtodling, vilka står för 79 procent av alla ärenden. Till kategorin Annat räknas bland annat driftsinriktningarna häst, biodling, renskötsel, hjortuppfödning och kaninuppfödning.

Figur 3, Antalet avslutade ärenden per kategori och kön, åtgärd 112

Figur 3 visar antalet avslutade ärenden/kategori, uppdelade på antalet stödmottagare och kön. Antalet kvinnliga stödmottagare står för cirka 25 procent av avslutade insatser. Ansökningsåldern är i snitt 31 år för de som fått startstöd utbetalt under åren 2007-2012.

2.4.3 Modernisering av jordbruksföretag (121)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd till modernisering, som ges i form av stöd till investeringar, ska bidra till att påskynda företagets anpassning till nya marknadsförutsättningar, men ska samtidigt ge positiva effekter för biodiversitet, miljövänlig produktion, djurvälstånd

och arbetsmiljö. Moderniseringsåtgärden omfattar förutom jordbruksföretag även trädgårds- och renskötsel-företag. Under åtgärden ingår även stöd för anläggning av energigrödor på åkermark.

Stödet beviljas som en procentsats av planerade fasta investeringar och betalas ut först då dessa har genomförts och betalats. Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 procent av stödberättigande investeringskostnader. Till jordbruksföretag inom mindre gynnande områden i norra Sverige kan stödnivån höjas med ytterligare högst 20 procentenheter. För anläggning av fleråriga energigrödor och investeringar för stängsling kan upp till 40 procent av de stödberättigande kostnaderna ersättas, dock högst 5 000 kr/ha för plantering och 12 000 kr/ha för stängsling.

De flesta länsstyrelser har emellertid beslutat om att tillämpa ett maximalt stödbelopp per insats och i vissa fall även en sänkt stödandel.

Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms bidra mest till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. Varje länsstyrelse har tagit fram egna mer specifika prioriteringar än vad som framgår av landsbygdsprogrammet. Detta ger utrymme för åtgärdens lokala prägel. Prioriteringsordningen framgår av de regionala genomförandestrategierna. Vad det gäller investeringsstöd till biogasanläggningar framgår prioriteringsordningen av Jordbruksverkets genomförandestrategi.

Budget och beviljat stöd

Från och med år 2009 finns särskilda pengar avsatta inom landsbygdsprogrammet för investeringar i gårdsbaserad biogas. Totalt (inklusive offentlig medfinansiering) finns det 200 mnkr för perioden 2009-2013 till investeringsstöd för gårdsbaserad biogas inom åtgärderna modernisering, diversifiering och mikroföretag. Vid en indikativ fördelning avsattes 50 mnkr för investeringar i biogasanläggningar inom denna åtgärd. Under 2011 förändrades den indikativa fördelningen så att det nu finns 45 mnkr för biogasinvesteringar inom denna åtgärd. Förutom dessa särskilda pengar till biogas finns det moduleringspengar som har kunnat användas för biogasinvesteringar.

Inför 2010 förstärktes åtgärden med 200 mnkr för utmaningarna förnybar energi och klimat. Därtill gjordes en budgetförstärkning om 200 mnkr avseende mjölkinvesteringar. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 8, Budget och beviljat stöd, åtgärd 121

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	2 455,8	336,9	2 339,2	95 %
Särskild satsning, mjölk	200	7,6	196,1	98 %
Utmaning, förnybar energi	180	37,1	87,8	49 %
Utmaning, klimat	20	18,3	52,5	263 %
SUMMA	2 855,8	399,9	2 675,6	94 %
SUMMA inkl. återflöden			2 601,6	91 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 9, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 121 inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat,%
Omfattning (beviljat stöd)	Antal företag som har beviljats stöd	7 400	982	5 109	89 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	16 250 (1 805,4)	1 995,6 (221,7)	13 520,7 (1 502,3)	83 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	6 700	1 165	5 213	78 %
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	6 170 (685,6)	464,4 (51,6)	1 641,2 (182,4)	27 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller ny teknik	2 230	732	1 947	87 %
Programspecifika indikatorer	Åtgärdens bidrag till att förhindra klimatförändring över programperioden, hektar	30 600	42	1 100	4 %
	Antal årsverken som utförs i förbättrad miljö	5 100	506	2 294	45 %
	Antal djur som fått förbättrad miljö, djurenheter	245 000	7 454	123 134	50 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 %

Tabell 10, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 121 för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat%
Omfattning (beviljat stöd)	Antal företag som har beviljats stöd	700	196	484	69 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	1 250 (138,9)	207,4 (23,0)	532,9 (59,2)	43 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	700	112	244	35 %
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	70 (7,8)	1,56 (0,17)	8,86 (0,98)	13 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller ny teknik	210	170	204	97 %
Programspecifika indikatorer	Antal företag som fått stöd och som vidtagit någon form av klimatåtgärd	560	44	138	25 %
	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	0,8	0,000	0,009	1 %

Riktvärde för 2010-2012 är 86 %

Omfattning

Under år 2012 har 982 företag beviljats stöd om totalt cirka 399,9 mnkr. De totala investeringarna vid företagen uppgick under år 2012 till 1 995,6 mnkr (221,7 mneuro). Stödandelen ligger på i medeltal cirka 20 procent av investerat kapital.

Siffrorna visar att antal företag som under perioden 2007-2012 beviljats stöd är i linje med målet. Antal beviljade stöd och investeringsvolym har minskat kraftigt under 2012. Det är en effekt av att budgeten för flera län är slut men även av en försämrad lönsamhet inom jordbruket och särskilt inom mjölkproduktionen.

Under 2012 beviljades stöd till insatser i gårdsbaserad biogas till fyra företag om totalt cirka 1,8 mnkr. Under 2012 beviljades även moduleringspengar till biogasinvesteringar till 17 företag om totalt 11,1 mnkr. Totalt gjorde 21 företag biogasinvesteringar under 2012.

Under perioden 2009-2012 har det totalt beviljats stöd till 51 företag om totalt cirka 52,9 mnkr för biogas inom åtgärden. Av dessa gick 16,6 mnkr till 25 företag inom ramen för moduleringspengarna. Inom åtgärden i sin helhet har 22 biogasanläggningar fått stöd, resterande del är rötrest- och gödselbrunnar med anknytning till biogasproduktion. Övriga insatser för klimatet är bland annat investeringar för energibesparande åtgärder och täckdikningar.

Resultat

Under 2012 har 1 165 insatser avslutats och för perioden 2007-2012 har totalt 5 213 insatser avslutats, vilket ger en måluppfyllelse på 78 procent.

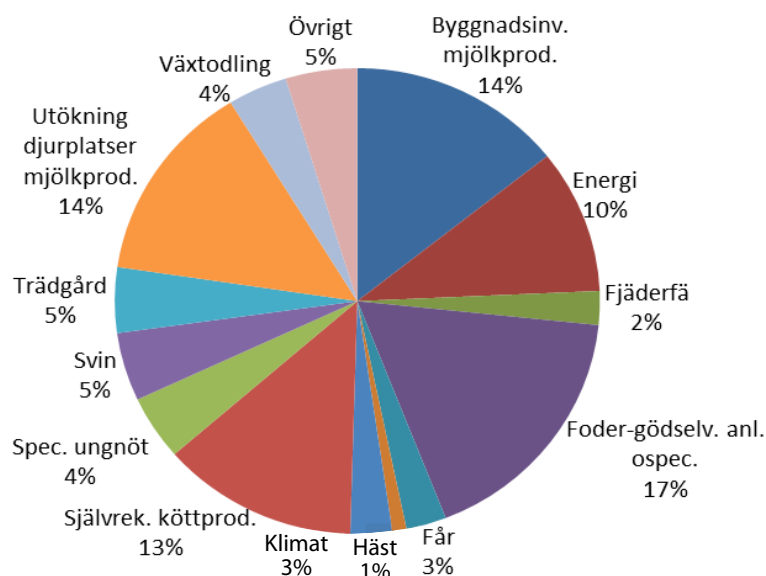
Siffrorna i tabell 7 visar på ett ökat bruttoförelingsvärde med 1 641,2 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012. Den genomsnittliga ökningen av bruttoförelingsvärdet uppgår därmed till cirka 315 000 kronor per företag. Då det i snitt beräknas ta tre år innan investeringarna ger full effekt kommer bruttoförelingsvärdet att stiga under de kommande åren då fler och fler investeringar beräknas nå full effekt. Den totala ökningen av bruttoförelingsvärdet beräknas uppgå till cirka 407 000 kronor när alla slututbetalade investeringar nått full effekt. Därmed är målvärdet som är satt till 831 000 kronor att betrakta som högt i förhållande till de effekter som hittills kunnat uppmätas.

Ungefär 37 procent av företagen investerar i någon form av ny teknik i sitt företag. Exempel på investeringar som räknas som ny teknik är mjölkrobot, tvättrobot, lösdrifts stall, ungdjurs stall, energiväv och värmepanna.

Investeringarna i åtgärden har för 2 293 årsarbetskrafter lett till en förbättrad arbetsmiljö. Det är främst investeringar i lösdrifts stall och investeringar i nya tekniker, som robotmjölkning, som lett till en förbättring av arbetsmiljön.

Där insatsen lett till förbättrad djurmiljö (cirka 34 procent av alla slututbetalda ärenden) visas ett snitt på 23 förbättrade djurplatser per ärenden, vilket motsvarar 123 134 djurenheter för perioden 2007-2012. Jordbruksverkets definition är som regel att nybyggda stallar jämfört med äldre är förbättrad djurmiljö.

Figur 4, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 121

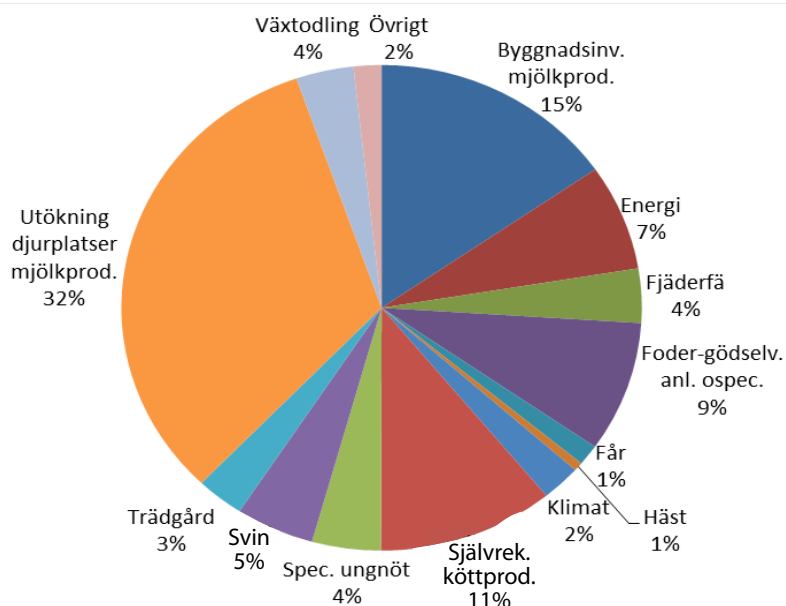

Figur 4 visar andelen avslutade ärenden uppdelat per kategori. De största driftsgrenarna inom moderniseringsstödet är mjölkproduktion, som utgör 28 procent av det totala antalet ärenden, köttproduktion som står för 17 procent av alla ärenden samt kategorin Foder- och gödselvårdsanläggningar som utgör 17 procent av alla ärenden.

Inom kategorin Utökning av antal djurplatser mjölkproduktion handlar insatserna om att bygga nya stall eller om/tillbyggnad av stall och detta oftast i kombination med en övergång till robotmjölkning. Insatserna i kategorin Byggnadsinventarier mjölkproduktion handlar till stor del om att bygga ungdjursstallar eller bygga om/till stall för mjölkkor. I denna kategori är ökningen av besättningsstorleken generellt noll eller nästan noll. Dessa investeringar motiveras oftast av en förbättring av arbets- och/eller djurmiljön och investeringen kan inte alltid motiveras av lönsamhetsskäl. I kategorin Självrekryterande köttproduktion och Spec. ungnöt utgörs investeringarna till största del av ny/om- eller tillbyggnader av stallar.

Om insatsen endast består av en investering eller domineras av en investering i en gödselvårdsanläggning, eller om investeringen avser en foderanläggning kategoriseras den som en Foder- och gödselvårdsanläggning. Dessa insatser kategoriseras inte efter driftsinriktning.

Figur 5, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 121

Figuren ovan visar utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori. Procentmässigt har kategorin Utökning av antal djurplatser, mjölkproduktion störst andel. Detta faller sig naturligt då det krävs stora investeringsvolymen för exempelvis nybyggnation av lösdriksstall. 25 procent av alla ärenden har en investeringsvolym mellan 8–50 miljoner kronor. I genomsnitt ligger investeringsvolymen på cirka 6 miljoner kronor per ärende och genomsnittsvärdet för stödbelopp per ärende hamnar på cirka 900 000 kronor. Det stödbelopp som mottagaren beviljas kan variera geografiskt eftersom länen har olika nivåer för hur stora stödbelopp som kan beviljas. Ett norrlandslän kan exempelvis bevilja 50 procent av det stödberättigade beloppet medan andra län maximalt kan bevilja 30 procent av beloppet. Vissa länsstyrelser tillämpar också ett maximalt stödbelopp per insats (stödtak), även detta varierar mellan länen.

Kategorin Foder- och gödselvårdsanläggningar som till antalet står för 17 procent av ärendena står bara för 9 procent av totalt utbetalt stödbeloppet i åtgärden. I genomsnitt ligger investeringsvolymen på cirka 732 000 kronor per ärende och det genomsnittliga stödbeloppet per ärende är 202 000 kronor.

Etablering av fleråriga energigrödor

Under 2012 har tio instatser slututbetalts avseende etablering av fleråriga energigrödor vilket motsvarar en nyplantering på runt 40 hektar. Den totala arealen som nyplanterats med etableringsstöd under perioden 2007-2012 ligger på 1 100 hektar. Detta är långt ifrån det mål på 30 000 hektar nyplantering som lades fast inför perioden 2007-2013 och som ligger till grund för medelstilldelningen för delåtgärden.

Många analyser visar på att det är brist på aktuell information och kunskap om fleråriga energigrödor framför allt i lantbrukarledet. Det är en viktig förklaring till det svaga intresset för stödet. Mot denna bakgrund har Jordbruksverket under 2012 fortsatt arbetet med en förstärkt informationsinsats på salix och andra fleråriga energigrödor. Ytterligare ett problem som uppstått är att länsstyrelserna nu börjar få slut på pengar som kan användas till etablering av fleråriga energigrödor. Ansökningar som inkommit har därför i vissa fall inte kunnat beviljats.

Särskilda satsningar inom biogas

Inom satsningen Biogas har sex ärenden avslutats under 2012. Under hela perioden 2009-2012 har det totalt slututbetalats stöd till sju nya biogasanläggningar, nio rötrestbrunnar och kompletterande utrustning till en biogasanläggning.

Särskilda satsningar inom mjölk

Under 2012 har 88 insatser inom mjölk slututbetalats. Totalt för perioden 2010–2012 har 332 insatser avslutats.

Tabell 11, Totalt antal avslutade insatser inom mjölksatsningen, fördelat per kategori

Kategori	Antal
Utökning av antalet djurplatser, mjölkproduktion	100
Byggnadsinventarier, mjölkproduktion	130
Foder- och gödselvårdsanläggningar	102
SUMMA	332

Beskrivningar om vad insatserna handlar om följer redovisningen under kategoriindelningen ovan för åtgärd 121. När det gäller genomsnittligt investeringsbelopp och genomsnittligt utbetalt stödbelopp ligger dessa också på ungefär samma nivåer som för åtgärd 121. Ekologisk produktion bedrivs på cirka 20 procent av de avslutade företagen. Ungefär 63 procent av företagen inför någon form av ny teknik i sitt företag i dessa kategorier, vilket är högre än om man ser till hela åtgärden och dess kategorier. Detta kan eventuellt förklaras av att investeringar i mjölkproduktion ofta är av teknisk karaktär exempelvis mjölkningsrobotar och nybyggnation av lösdriftsstall.

Särskilda satsningar inom utmaningarna klimat och förnybar energi

Avseende utmaning klimat har under 2012 61 insatser avslutats och för perioden 2010-2012 har 155 insatser avslutats. Ärenden inom klimatområdet domineras av investeringar som syftar till att effektivisera energianvändningen. Vanliga insatser är investeringar för att minska energiåtgång i växthus som olika typer av energiväv samt system för värmeåtervinning i djurstallar. Ett annat exempel på vanliga insatser är sådana som syftar till effektivare resursanvändning. Dessa är exempelvis investeringar i utrustning för optimering av kvävegödsling och annan teknik som förbättrar precisionen i odlingen.

Inom utmaningen förnybar energi har under 2012 två insatser avslutats och för perioden 2010-2012 har 40 insatser avslutats. Årets insatser avser en investering i jordvärme och en värmepump. För hela perioden avser de flesta insatserna inom utmaning förnybar energi investeringar i värme- och torkanläggningar för bio-bränslen. Ett fåtal ärenden gäller investering i vindkraft. Biopannorna som har installerats under programperioden producerar sammanlagt 0,009 TWh och bidrar till ett mer koldioxidsnålt jordbruk eftersom biobränslet ersätter fossila bränslen.

2.4.4 Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (123)

Åtgärdens syfte och innehåll

Förädlingsstödet är ett investeringsstöd som kan lämnas för förädling och saluföring av produkter från jord- och skogsbruk inklusive rennärning och trädgårdsnärning. Prioritering sker av de företag som utifrån sin affärsplan bedöms bidra mest till en ökad konkurrenskraft och entreprenörskap i sektorerna och i landsbygdsekonomin. De regionala genomförandestrategierna innehåller ytterligare prioriteringar.

Landsbygdsprogrammet medger stöd med högst 30 procent av stödberättigande investeringskostnader. Efter särskild prövning kan ytterligare 10 procentenheter beviljas till företag inom glest befolkade områden i norra Sverige. De flesta länsstyrelser har emellertid tillämpat ett maxbelopp eller en sänkt stödandel.

Budget och beviljat stöd

Tabell 12, Budget och beviljat stöd, åtgärd 123

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	442	82,7	359,0	81 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 13, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 123

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal företag som har beviljats stöd	630	198	884	164 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 400 (266,7)	348,3 (38,7)	1 799,4 (199,9)	75 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	630	169	697	111 %
	Ökning av bruttoförädlingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	1 100 (122,0)	99,3 (11,0)	304,0 (33,8)	28 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker	190	65	250	132 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 %

Omfattning

Under år 2012 har 198 företag beviljats stöd om totalt cirka 82,7 mnkr.

Siffrorna visar att målet för indikatorn ”antal företag som har beviljats stöd” för femårsperioden har överträffats med 64 procentenheter. Det skulle kunna vara en effekt av satsningen Sverige det nya matlandet och visa att företagen har varit mer benägna att investera i förädlingsverksamhet. Investeringsvolymen ligger däremot något sämre till i förhållande till det uppsatta målet för programperioden. En förklaring till skillnaden i måluppfyllelse avseende antal beviljade stöd jämfört med investeringsvolym kan vara att andelen mindre stödbelopp är högre än vad som ursprungligen antogs. En skillnad mot föregående programperiod är att endast små och medelstora företag kan få stöd.

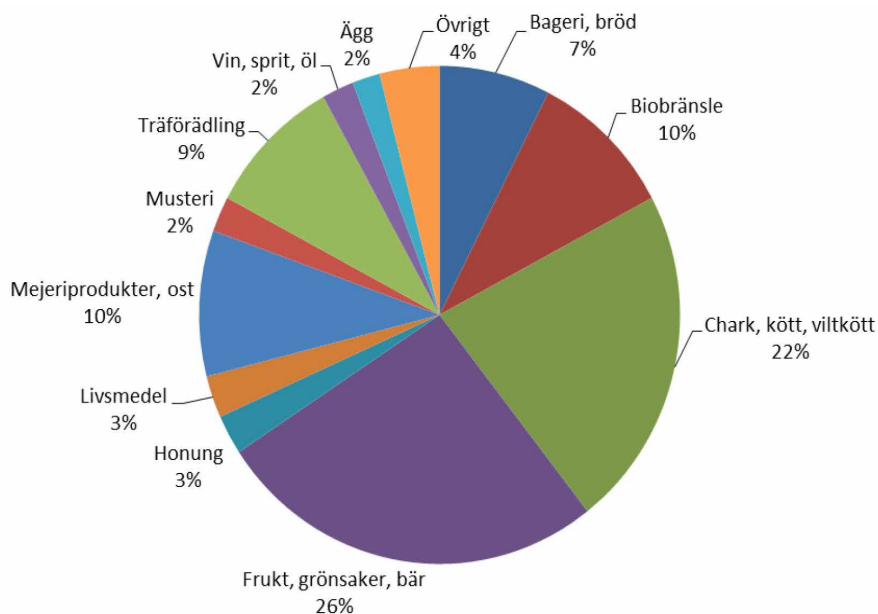
Resultat

Under 2012 har 169 insatser avslutats och totalt har 697 insatser avslutats under perioden 2007-2012, vilket ger en måluppfyllelse på 111 procent.

Siffrorna i tabell 10 visar på ett ökat bruttoförädlingsvärde med 304 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012, vilket motsvarar 28 procent av målvärdet. Totalt har 697 företag fått sina stöd för åtgärd 123 slututbetalade, vilket innebär att den genomsnittliga ökningen av bruttoförädlingsvärde per företag är cirka 436 000 kronor. Då det i snitt beräknas ta tre år innan investeringarna ger full effekt kommer bruttoförädlingsvärdet att stiga under de kommande åren då fler och fler investeringar beräknas nå full effekt. Den totala ökningen av bruttoförädlingsvärdet beräknas uppgå till cirka 580 000 kronor när alla slututbetalade investeringar nått full effekt. Därmed är målvärdet som är satt till 1,7 miljoner kronor att betrakta som högt i förhållande till de effekter som hittills kunnat uppmätas.

Av de slututbetalade ärendena för 2007-2012 har 250 företag sökt stöd för en investering som innebär att företaget investerat i vad som för företaget anses vara en ny teknik eller produkt. Detta gör att antalet företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter och/eller nya tekniker i företaget uppgår till 132 procent av målvärdet.

Figur 6, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 123

Figur 6 ovan visar andelen av antalet avslutade ärenden uppdelade i kategorier. De största kategorierna inom förädlingsstödet är Frukt, grönsaker och bär med 26 procent av ärendena, Chark, kött och viltkött med 22 procent av ärendena och Biobränsle samt Träförädling med vardera 10 respektive 9 procent av det totala antalet ärenden.

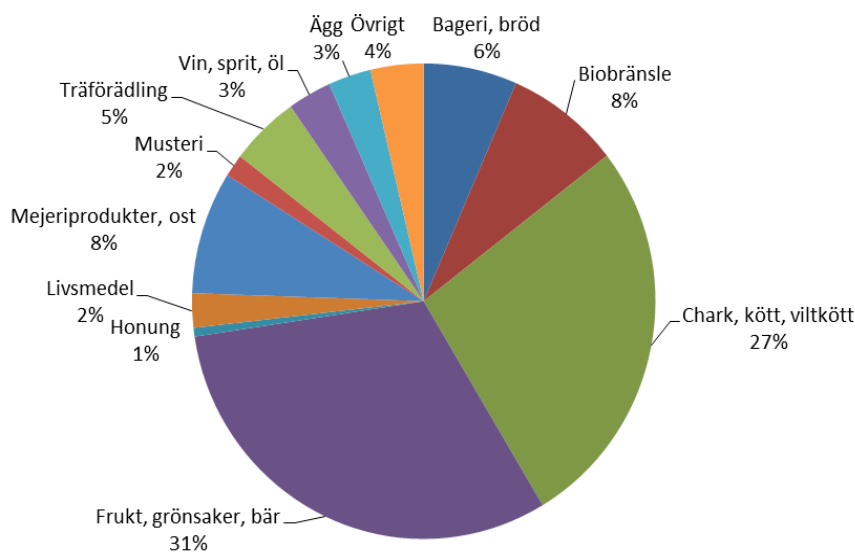
Inom kategorin Frukt, grönsaker och bär är det jordbrukssektorn som dominerar med 81 procent. Inom jordbrukssektorn sker förädlingsprocessen på gården och utgår från egenproducerade råvaror. Många av investeringarna gäller förädlingsutrustning som oftast leder till ett effektivare sätt att arbeta. Insatsen gäller typiskt investeringar i automatiska sorterings-, tvätt- och paketeringslinje, skalmaskiner men även lagringshallar och kylanläggningar.

Inom kategorin Chark, kött och viltkött är det livsmedelssektorn som står för merparterna av ärendena, 56 procent. Insatserna i åtgärden berör framförallt investeringar i lokaler för anpassning till livsmedelshantering, gårdsbutiker, slakterilokaler för både mindre gårdsslakterier och mer storskalig produktion och maskiner samt utrustning som behövs vid förädlingsprocessen.

Kategorin Biobränslen har en andel på 10 procent av antalet ärenden. Insatserna inom denna kategori handlar bland annat om förädling av skogsråvaror som exempelvis ved, flis och pellets till försäljning samt installation av pannvärmecentraler för produktion av närvärme.

Kategorin Träförädling står för 9 procent av det totala antalet slututbetalade ärendena. Här handlar det till stor del om uppförande av lokaler för snickeriverksamhet, inköp av mindre gårdssågverk samt mobila sågverk.

Figur 7, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 123

Figur 7 visar utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori. Procentmässigt har kategorin Frukt, grönsaker och bär störst andel 31 procent följt av Chark, kött och viltkött 27 procent. Detta överensstämmer väl med fördelningen av antalet ärenden som redovisades i figur 5.

I åtgärd 123 har en del livsmedelsföretag inom till exempel mejeri, slakteri och livsmedelsförädling beviljats stöd. De företagen har ofta en investeringsvolym som överstiger 10 miljoner kronor. Den största investeringen uppgår till knappt 30 miljoner kronor och avser ett mejeriföretag. 37 procent av alla ärenden har en investeringsvolym under 500 000 kr, dessa stöd gäller ofta mindre gårdsbaserade anläggningar eller kompletterande investeringar. Om man tittar på hela åtgärden ligger investeringsvolymen i genomsnitt på cirka 1,7 miljoner kronor per ärende. Utbetalt stödbelopp har ett genomsnittsvärde på cirka 337 000 kronor per ärende.

2.4.5 Samarbete om utveckling av nya produkter (124)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stödet till samarbete ska gå till externa tjänster för att utveckla en produkt, process eller teknik så att den skapar affärsnytta. Stöd kan också utgå till utvecklingskostnader, till exempel prototyper, patent, patentansökningar eller marknadsföring. Minst två företag ska ingå i samarbetet, dock ska alltid en primärproducent eller ett förädlingsföretag ingå.

Målet med åtgärden är att företag inom de areella näringarna förbättrar sin konkurrenskraft som ett resultat av att de samarbetar för att utveckla nya varor, tjänster, processer eller tekniker.

Budget och beviljat stöd

Tabell 14, Budget och beviljat stöd, åtgärd 124

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	31,4	0	25,7	82 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 15, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 124

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal samarbetsinitiativ som beviljats stöd	200	0	59	30 %
Programspecifik indikator	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	480 (53,3)	0 (0)	52,3 (5,8)	11 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade ärenden	200	15	32	16 %
	Ökning av bruttoförelingsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	600 (66,7)	0,6 (0,1)	3,9 (0,4)	1 %
	Antal företag som beviljats stöd som introducerar nya produkter, nya tekniker och/eller nya processer	100	71	92	92 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 %

Omfattning

Under 2007-2011 hade endast 30 procent av målet för antal initiativ uppfyllts. Åtgärden har inte fått det intresse som förväntats. Det kan bero på åtgärdens utformning och också på gällande regelverk. Åtgärden är stängd för nya ansökningar sedan juli 2011.

Resultat

Under 2012 har 15 insatser avslutats och totalt under perioden 2007-2012 har 32 insatser avslutats vilket motsvarar 16 procent av målet. Det ackumulerade bruttoförelingsvärdet är 3,9 mnkr vilket motsvarar 1 procent av målvärdet. De projekt som beräknas ge bruttoförelingsvärde är framförallt inriktade på processutveckling och marknadsföring av lokalt producerad mat. För en handfull projekt har inte förelingsvärdet kunnat beräknas.

De företag som har introducerat nya produkter, nya tekniker och/eller nya processer är de företag som deltagit i eller gynnats direkt av projekten. Ofta handlar det om införande av nya affärs- och marknadsföringsprocesser, till exempel genom att skapa ett gemensamt varumärke. I några fall har ny teknik testats men ännu inte införts hos företagen.

Av de 32 slutförda projekten är 20 projekt av förutsättningsskapande karaktär och ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelingsvärde. Det handlar till

exempel om förstudier om produktionsteknik inom både jordbruk, energi och skogsbruk. Det kan också vara utredningar av möjligheter att starta ett lokalt slakteri eller att starta ett nätverk av småskaliga mathantverksföretag. Dessa kan leda till framtida investeringar hos företag. Av de 32 avslutade projekten så har 18 inriktningen Mat och 9 har inriktningen Förnybar energi.

2.4.6 Infrastruktur (125)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd ges under åtgärden för att finansiera samverkanslösningar mellan jordbruks- och skogsägare, andra markägare och boende på landsbygden. Syftet är att stärka småskalig lokal infrastruktur som är av betydelse för konkurrenskraft och hållbar utveckling inom jord- och skogsbruket. Det ska saknas förutsättningar för en utveckling genom renodlade kommersiella initiativ eller genom andra nationella eller kommunala åtaganden från samhällets sida. Stöd kan beviljas med upp till 50 procent av de stödberättigande kostnaderna. Målet med åtgärden är att uppnå en väl fungerande infrastruktur som stärker jord- och skogsbruket och landsbygdens konkurrenskraft.

Exempel på insatser är kostnader för anläggningsförrättningar, bildande av ny vägsamfällighet, utbildning av styrelser i vägsamfälligheter, planering och projektering för större ombyggnation eller upprustning av väg, kostnader för planering och projektering av lokal energi samt kostnader för upprättande av planer för markarrondering.

Åtgärden har främst använts till att genomföra nya vägförrättningar för vägsamfällighetsföreningar, men stöd har också beviljats till omarrondering av jordbruksfastigheter och projektering av skogsbilvägar.

Budget och beviljat stöd

Tabell 16, Budget och beviljat stöd, åtgärd 125

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	55,2	0,4	39,0	71 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 17, indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 125

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal verksamheter som beviljats stöd	2 100	8	612	29 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	420 (46,7)	0,7 (0,1)	104,3 (11,6)	25 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	2 100	117	482	23 %
	Ökning av bruttoförelägningsvärdet hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	450 (50)	0 (0)	0 (0)	0 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 %

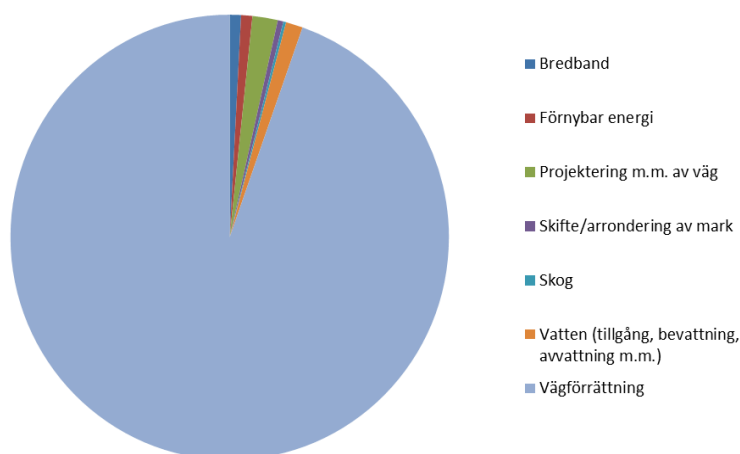
Omfattning

Åtgärden är stängd för nya ansökningar sedan juli 2011 eftersom intresset för åtgärden varit lägre än förväntat.

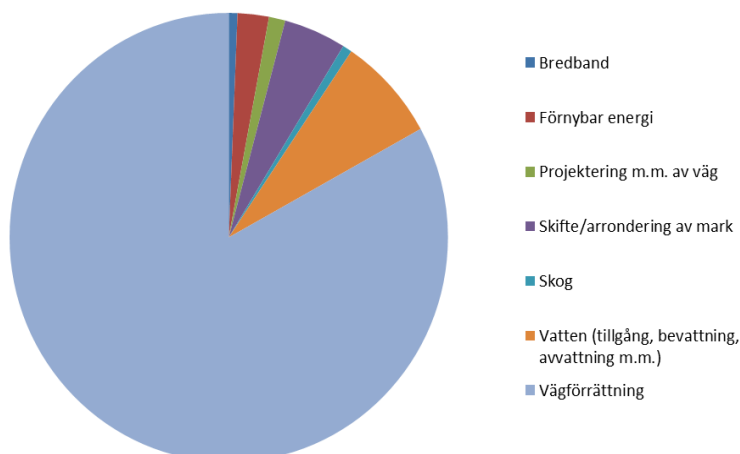
Resultat

Under 2012 har 117 insatser avslutats och totalt under perioden 2007-2012 har 482 insatser avslutats vilket motsvarar 23 procent av målet. Figurerna nedan visar andelarna av antalet ärenden respektive utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori.

Figur 8, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 125

Figur 9, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 125

Den absolut största andelen av projekten avser ombildning av redan existerande vägsamfälligheter (så kallade vägförrättningar). Det rör sig om redan existerande vägar men där man av olika skäl behöver ombilda vägsamfällighetsföreningen. Ett skäl kan vara att personer har flyttat från fastigheter som legat intill vägen och att andelstalen inte på ett rättvist sätt speglar nyttjandet. Jordbruksverket bedömer att ombildningar av vägsamfälligheter inte ger utfall i resultatindikatorn Ökat bruttoförädlingsvärde. Ombildning av vägsamfällighet är en administrativ åtgärd som inte ger några direkta synbara resultat för de berörda företagens ekonomi. Förrättningar omfattar dessutom många fastigheter som används för permanent- och fritidsboende utan någon koppling till företagande.

Övriga projekt som motsvarar knappt en femtedel av totalt utbetalt stödbelopp är olika förutsättningsskapande projekt som till exempel framtagning av bevattningsplan, förstudier kring förnybar energi, bredband och arrondering av mark. De bedöms inte heller ge några direkta resultat i form av bruttofördlingsvärde. Dessa projekt kan leda till framtida investeringar hos företag och därmed indirekt bidra till exempelvis ett ökat bruttofördlingsvärde.

2.5 Axel 2

2.5.1 Naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter⁴ (211 och 212)

Åtgärdens syfte och innehåll

Ersättningen för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter, det vill säga kompensationsbidraget ska medverka till att det övergripande målet för axel 2 ”Förbättra miljön och landskapet” uppfylls. Åtgärdens syfte är att stärka den regionala ekonomin och att främja ett öppet och varierat landskap i stödområde 1-5:b och F.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 18, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 211 och 212

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal jordbruksföretag i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	6 500	5 246	5 012	77 %
	Antal jordbruksföretag i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	13 700	13 620	13 192	96 %
	Antal hektar jordbruksmark i bergsområden med naturbetingade svårigheter som får kompensationsbidrag	190 000	173 782	173 621	91 %
	Antal hektar jordbruksmark i andra områden med svårigheter som får kompensationsbidrag	340 000	377 239	368 279	108 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- marker inte växer igen eller överges	530 000	551 021	541 901	102 %
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras ¹	370 000	268 000	268 000 ⁵	72 %
	- markkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- vattenkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %

¹ Biologisk mångfald och höga naturvärden avser ”Betesmarker inom LFA (80 000 ha) + åker i underrepresenterade kommuner (< 4 % öppen mark, HNV = 188 000 ha)”.

⁴ Avsnitt 5.4.1. i Sveriges landsbygdsprogram

⁵ Förändringen av de så kallade HNV-arealerna är endast marginell och siffran är densamma som för 2011. Det bedöms inte nödvändigt att förfina beräkningen eftersom de inte kommer leda till en mer rättvisande bild.

Utfallet för 2012 visar på en nedgång för antal brukare både i bergsområden och i andra område med svårigheter. Minskningen är starkare i bergsområden med cirka 4,4 procent minskning och cirka 3,1 procent minskning i andra områden med svårigheter. Även under 2010 och 2011 minskade anslutningen till stödet mätt i antal brukare. Minskningen av antal brukare speglar en trend med dels sammanslagning och rationalisering och dels nedläggningar av företag och produktion som pågår inom inte minst de områden som stödet riktar sig till.

Arealen har minskat i bergsområdet. Inom övriga områden som stödet riktar sig till så har arealen minskat under 2012, efter att ha ökat svagt under 2011. Den senare minskningen kan främst kopplas till att jordbruksarealen har minskat som helhet över hela landet. Minskningen är lite större för vall och betesmarks-arealen, där ersättningen är kopplat till djurinnehav jämfört med arealen som är odlad med spannmål och potatis. Troligtvis är det främst den generella minskningen av djurhållningen i Sverige som har lett till ändring av den areal som får kompensationsbidrag.

2.5.2 Miljövänligt jordbruk⁶ (214)

Åtgärdens syfte och innehåll

Miljöersättningarna ska övergripande bidra till att förvaltningen av landets jordbruksmark (åkermark och betesmarker) sköts på ett sätt som främjar ett hållbart nyttjande samt bidrar till att uppnå landets miljö kvalitetsmål. Åtgärden består av 11 insatser vilka redogörs för i detta kapitel. För analys av utfall se under respektive insats.

Sammanfattning av länsstyrelsernas rapportering avseende åtgärder inom axel 2 exklusive utvald miljö

Miljöersättningarna inom landsbygdsprogrammet är väl inarbetade stödformer och viktiga verktyg i arbetet för att nå flera nationella miljö kvalitetsmål, exempelvis *Ett Rikt Odlingslandskap*. I sammanfattningen nedan lyfts länsstyrelsernas rapportering fram med fokus på vad som är utöver enskilda åtgärders måluppfyllelse. Måluppfyllelsen för varje åtgärd, i förhållande till antal hektar och brukare, framgår av tabellerna och de tillhörande förklarande texterna i detta kapitel. En sammanvägd bedömning av hela axel 2 görs i inledningen till årsrapporten.

Eftersom målet 2012 var 100 procent SAM-internet har länsstyrelserna erbjudit extra mycket stöd och personlig hjälp till de som inte tidigare använt sig av SAM-internet. Detta har förenklat ankomstregistreringen samt underlättat handläggningen eftersom elektroniska ansökningar håller en högre kvalitet. Lantbrukare har även 2012 haft möjligheten att förlänga de åtaganden som löpte ut 2012 till och med 2013. Hur många som valt att förlänga varierar mellan länen.

Flera länsstyrelser rapporterar minskning av antalet djurhållare. Att betesdjuren minskar påverkar både antal ansökningar och arealen man söker på. Det gör också att marker som redan ingår i åtagandet blir svåra att sköta enligt villkoren och det kan bli fel vid fältkontrollerna. Till viss del kompenseras bristen på betande djur av fler hästar men betesnyttan av hästar är sällan lika stor som av nötkreatur och får. I exempelvis Skåne har betesdjuren minskat drastiskt i skogsbygden i norra Skåne.

6 Avsnitt 5.4.3 i Sveriges landsbygdsprogram

Upplevda skillnader av stöden uppmärksammas, även i år. Vallodling och kompensationsbidraget beskrivs som enkla att hantera, både för lantbrukare och för länsstyrelser. Certifierad ekologisk produktion, å andra sidan, beskrivs som komplicerad beroende på det omfattande regelverket. För att underlätta arbetet och minska skillnaderna i bedömning mellan länen har en arbetsgrupp bildats i Uppsala som diskuterar reglerna kring ekologisk produktion. I Värmlands län är ogräs ett ökande problem i vallarna. Från att tidigare mest ha varit förekommande vid mer extensiva och förhållandevis sankta förhållanden är vecketåg nu ett växande problem vid mer normal vallodling. Detta ger både produktionsmässiga problem för lantbrukaren och gör det svårt att uppfylla de krav som ställs på grödan i flera av miljöersättningarna.

Jordbruksverkets och länsstyrelsernas ajourhållning av jordbruksblock fortsätter att skapa mycket arbete med uppdateringar av åtaganden och utbetalningar. Block bedöms, delas, slås ihop, klassas som miljöblock m.m. vilket resulterar i nya blockidentiteter och arealer. En konsekvens blir att vissa åtagandena måste göras om vilket förlänger handläggningstiderna. De blockbundna stöden för betesmarker och kulturmiljöer verkar ha tagit speciellt mycket resurser i anspråk. För betesmarker och slåtterängar är sådant arbete extra tidskrävande eftersom åtagandeplanen med tillhörande markklasser i Multikuben måste göras om. Östergötlands län har under 2012 fått än fler signaler jämfört med förra året om att lantbrukare funderat på att sluta beta områden när jordbruksblockens areal fortsätter förändras och medföra återkrav. Det handlar ibland om stora köttproducenter som med ett sådant beslut drastiskt skulle kunna påverka landskapsbilden och naturvärdena om de slutade med sin produktion.

Just återkravsarbetet för gårdsstödet har varit krävande för flera länsstyrelser. I Kronobergs län meddelar länsstyrelsen att återkravsprojektet skadat relationerna mellan jordbrukarna och länsstyrelsen. De anser också att samordning från Jordbruksverket av återkravsarbetet för miljöersättningar har saknats.

Några länsstyrelser rapporterar också om vissa svårigheter relaterade till vädret. Mycket nederbörd har exempelvis drabbat Uppsala län och resulterat i att lantbrukarna inte har kunnat sköta sina marker enligt skötselvillkoren. Dispens från skötselkravet har därför beviljats i de fall brukaren inte har kunnat skörda sin gröda på grund av den blöta växtodlingssäsongen.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 19, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för miljövänligt jordbruk ¹	59 000	59 065	51 034	86 %
	Totalt antal hektar jordbruksmark som får ersättning för miljövänligt jordbruk	3 400 000	2 916 000	2 622 000	77 %
	Antal hektar jordbruksmark som täcks av åtminstone ett åtagande för miljövänligt jordbruk	2 385 000	2 209 000	2 088 000	88 %
	Totalt antal åtaganden	130 000	121 134	109 928	85 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	2 200 000	1 948 000	1 803 000	82 %
	- marker inte växer igen eller överges	1 750 000	1 530 000	1 520 000	87 %
	- markkvaliteten förbättras	1 174 000	877 000	696 000	59 %
	- vattenkvaliteten förbättras	1 280 000	983 000	814 000	64 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
Programspecifik indikator	Antal hektar som täcks av ett åtagande för miljövänligt jordbruk med målet att reducera riskerna vid användning av växtskyddsmedel	1 200 000	879 000	699 000	55 %

¹ Antal brukare och antal åtaganden beräknas utifrån gällande femåriga åtaganden

2.5.2.1 Biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker⁷ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Betesmarker och slätterängar

Syftet med åtgärden är att bevara de natur- och kulturvärden som är knutna till betesmarker och slätterängar. Genom att sköta dessa miljöer kommer bland annat bevarandestatusen för såväl hotade som vanligare arter, som lever i öppna och halvöppna miljöer, att förbättras. Därmed hejdas förlusten av biologisk mångfald. Insatserna ska bidra till att nå det svenska miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* och att sköta betesmarker och slätterängar som har pekats ut som Natura 2000-områden.

I miljöersättningen ingår också två markklasser som finansieras genom Utvald miljö, se avsnitt 3.7.2.3 *Regionalt prioriterade ersättningar*, nedan. Dessa är ”restaurering av betesmarker och slätterängar” och ”mosaikbete och andra gräsfattiga marker”.

⁷ Avsnitt 5.4.3.1. i Sveriges landsbygdsprogram

Skötsel av våtmarker

Syftet med åtgärden är att förbättra funktionen i befintliga våtmarker. Våtmarker utgör livsmiljö för växter och djur och fungerar som reningsverk för växtnäring som läckt från jordbruksmark. Ett syfte med åtgärden är även att förbättra människors möjlighet till rekreation.

Efter att våtmarker som har fått miljöinvestering för anläggning eller restaurering har färdigställts ska de, med undantag för vissa restaureringar, omfattas av ett åtagande för skötsel av våtmarker. Det är även möjligt att anlägga en våtmark utan miljöinvestering och därefter gå in i ett skötselåtagande.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 20, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214, biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	38 000	34 388	32 268	85 %
	Antal brukare eller annan markförvaltare som får ersättning för skötsel av våtmarker	3 000 ¹	1 998	2 095	70 %
	Antal hektar mark som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	500 000 ³	426 618	419 901	84 %
	Antal hektar mark som får ersättning för skötsel av våtmarker	10 000 ¹	7 159	7 448	74 %
	Antal fäbodan i bruk som får ersättning	230	224	222	97 %
	Antal hektar betesmarker och slätterängar, utpekade som Natura 2000-områden, som får ersättning för bevarande av betesmarker och slätterängar	70 000	62129 ²	62129 ²	90 %
	Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:			
- marker inte växer igen eller överges		500 000	426 618	419 901	84 %
- areal betesmarker med allmänna värden		260 000	209 041	203 487	78 %
- areal betesmarker med särskilda värden		180 000	148 647	146 951	82 %
- areal slätterängar med allmänna värden		6 000	2 456	2 281	38 %
- areal slätterängar med särskilda värden		6 000	6 463	6 648	111 %
- areal alvarbeten		28 000	26 593	26 638	95 %
- areal skogsbeten		20 000	13 282	13 219	66 %
Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	10 000	7 159	7 448	74 %	

¹ När det gäller ersättning för skötsel av våtmarker ska målen vara uppfyllda år 2013.

² Betesmarker och slätterängar i Natura 2000-områden som får ersättning, beräknas vartannat år. Uppgifter för 2011 beräknas inte, varför utfall för 2010 redovisas både som utfall 2011 och 2012. Uppgiften för 2012 saknas i nuläget men kommer att beräknas under hösten 2013.

³ I denna areal ingår inte markklassen för restaurering av betesmarker och slätterängar.

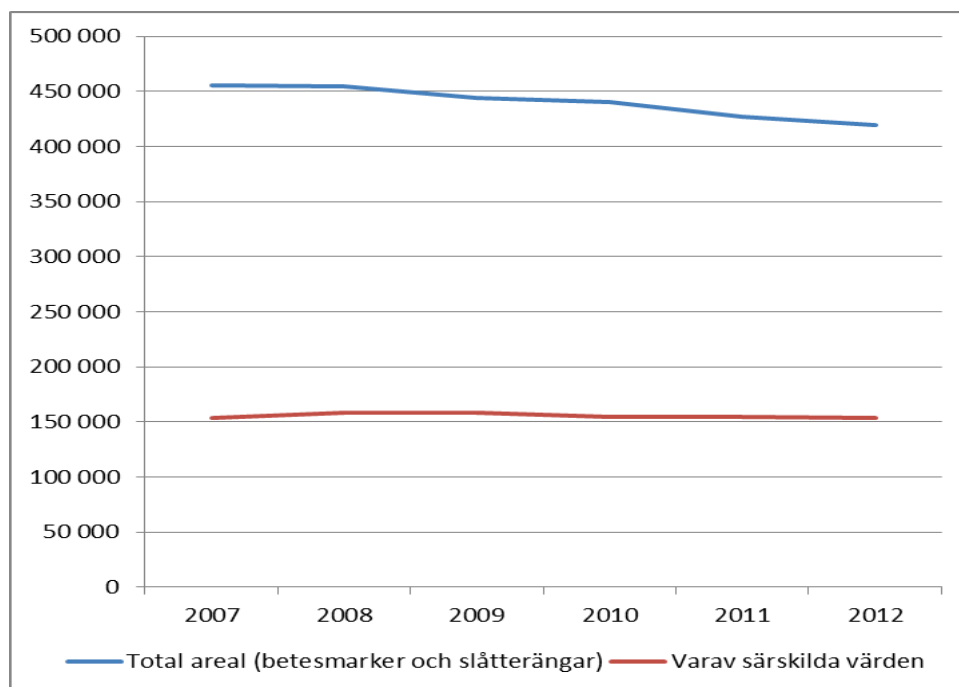
Betesmarker och slåtterängar

Den totala anslutningen till miljöersättningen minskar även 2012 jämfört med 2011, minskningen är både för areal och för antal brukare. Detta kan bero på att brukarna har valt att inte förlänga sina åtaganden.

Den totala arealen betesmarker och slåtterängar har minskat kontinuerligt sedan 2007 då programperioden började. Arealen betesmarker och slåtterängar med särskilda värden är däremot relativt konstant mellan 2007 och 2012 (figur 10), vilket är positivt för natur- och kulturvärdena på markerna. Minskningen av marker med allmänna värden kan delvis förklaras av att definitionen av vad som är betesmark ändrades under 2008 och att vissa betesmarker inte längre ansågs vara godkänd jordbruksmark. Ändringen av definitionen av betesmark innebär också att det finns en risk att systemet tappar i förtroende bland lantbrukarna. Enligt en enkätstudie finns sju procent av betesmarksarealen hos lantbrukare som överväger att inte längre söka miljöersättningen. Skälen för detta varierar, men tycks dels spegla ett missnöje med regelverket, dels sviktande lönsamhet i branschen (Jordbruksverkets rapport 2012:20).

Figur 10, Ansluten areal betesmarker och slåtterängar 2007-2012

Den totala arealen betesmarker och slåtterängar har minskat under hela programperioden. Arealen betesmarker och slåtterängar med särskilda värden har legat stabilt på cirka 150 000 hektar.

Det har skett en svag ökning i arealen fastställda markklasser på alvarbete och mosaikbetesmark.

Särskilt intressant är att den totala andelen slåtterängar har ökat marginellt samtidigt som proportionerna mellan allmänna värden och särskilda värden har ändrats även i år. Andelen särskilda värden ökar fortfarande. Arealen särskilda värden överstiger målet på 6 000 hektar.

Antalet fåbodar är ungefär desamma som föregående år, det vill säga ungefär 220.

Skötsel av våtmarker

Utfallet visar att såväl antal brukare som arealen ökar under 2012. Antalet lantbrukare ökar med 4,8 procent medan arealen ökar med 4 procent. Trenden har sedan 2007 varit en årlig ökning av arealen med 300 till 450 hektar. Ökningen av antal brukare har varit ungefär 120 varje år sedan 2008.

Från och med 2012 finns särskilda medel inom landsbygdsprogrammet för att öka arealen våtmark. Att anlägga våtmarker tar ofta flera år att genomföra, särskilt för de stora våtmarkerna. Därför finns det en fördröjningseffekt innan brukare som har anlagt våtmark kan ansöka en åtagande för skötsel av våtmark. Följaktligen kommer arealen våtmark som ingår i ett skötselåtagande med stor sannolikhet öka i framtiden.

Jordbruksverket bedömer att målet blir svårt att uppnå under programperioden. Bedömningen baseras på att det anläggs och restaureras för få våtmarker inom utvald miljö.

Utmaningar inom hälsokontrollen

I samband med hälsokontrollen har insatsen biologisk mångfald och kulturmiljövärden i betesmarker, slätterängar och våtmarker fått ett tillskott av medel. Av redovisningen nedan framgår genomförandet i förhållande till indikatorerna. 100 procent av budgeten är beviljad och utbetald (se kapitel 2.3). Genomförandet har skett under ett år, 2009.

Tabell 21, axel 2, åtgärd 214, biologisk mångfald (underåtgärd 5.4.3.4), utfall för EU-gemensamma indikatorer för perioden 2007-2013, hälsokontrollen

Typ av indikator	Indikator	Mål totalt 2009-2013	Utfall totalt 2009-2011	Utfall %
Omfattning	Antal företag som fått stöd	12 400	14 173	114 %
	Total areal som fått stöd (ha)	164 000	193 327	118 %
	Fysiskt område som fått stöd (ha)	164 000	193 327	118 %
	Antal kontrakt	12 400	14 173	114 %

2.5.2.2 Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötselområdena⁸ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Ersättningen syftar till att bevara de biologiska och kulturella värdena av småbiotoper i odlingslandskapet i alla delar av landet och därmed bidra till miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Ersättningen begränsas till skötsel av värdefulla småbiotoper i eller i anslutning till åkermark.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet

Stödet syftar till att bevara biologiska och kulturella värden av småbiotoper i renskötselområdet och bidra till miljö kvalitetsmålet *En storslagen fjällmiljö*. Ersättningen begränsas till skötsel av värdefulla småbiotoper i eller i anslutning till renskötselområdet.

⁸ Avsnitt 5.4.3.5 i Sveriges landsbygdsprogram

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 22, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 214, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och renskötselområdena

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet	12 500	11 977	11 191	90 %
	Antal samebyar, samiska organisationer eller förvaltare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel	200	341	314	157 %
	Areal åkermark som får ersättning, hektar	600 000	553 215	511 175	85 %
	Mark som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i områden präglade av renskötsel, hektar	2 500	3 165	2 878	115 %
	Totalt antal brukare som får ersättning för att bevara natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet och i områden präglade av renskötsel	12 780	12 318	11 505	90 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar åkermark som på ett framgångsrikt sätt brukas så att natur- och kulturmiljöer bevaras	600 000	553 125	511 175	85 %
	Antal hektar natur- och kulturmiljöer som framgångsrikt bevaras i områden präglade av renskötsel	2 500	3 165	2 878	115 %

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet

Antalet anslutna brukare och ansluten areal fortsätter att minska. Detta har pågått i varierande omfattning under hela den innevarande programperioden. Förklaringen till detta är troligtvis att brukare med åtaganden ingångna under den förra programperioden valde att inte gå in i nya åtaganden när åtagandena gick ut, samt att brukare som haft åtaganden inom den nya programperioden inte heller valt ansöka om förlängning för 2012 och 2013. Arealen åkermark som är ansluten till ersättningsformen har minskat i något större omfattning än antalet brukare.

Måluppfyllelsen för anslutna brukare ligger 2012 på 90 procent medan den 2011 låg på 95 procent. Måluppfyllelsen för ansluten areal ligger lägre än den för antalet anslutna brukare. 2012 är måluppfyllelsen för arealen 85 procent medan den för 2011 var 92 procent.

Den gängse uppfattningen är att många brukare uppfattar ersättningsnivåerna som för låga i förhållande till de villkor som gäller för ersättningsformen. Jordbruksverket bedömer därmed att målen för miljöersättningen inte kommer att uppnås under programperioden.

Värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet

Antal anslutna brukare och den anslutna arealen har minskat med knappt 10 procent från 2011 till 2012. Förklaringen kan vara att åtaganden som görs under den förra programperioden från och med 2012 har upphört vilket i sin tur betyder att alla brukare med den typen av åtagande inte valt att ansluta sig till denna programperiods åtagande. Trots detta är måluppfyllelsen god.

Sametingets rapportering

Under stödår 2012 har 43 utbetalningsärenden ägt rum, utav totalt 52 beslutade ärenden. Ersättningsarna under axel 2 används för att stödja skötsel av ett öppet samiskt kulturlandskap, vilket har gjorts genom att ge stöd för skötsel och stöd för att förhindra förstörelse och igenväxning. Under året har kontrollfrekvensen för natur – och kulturmiljöer varit hög, 32 brukare har kontrollerats utifrån områdena renvallar i aktiva samevisten, renstängsel av rishägnstyp och renvallar på kalfjäll med svagt skötselbehov. Vad gäller ersättningsformen natur-och kulturmiljöer nås hektarmålen för område som präglas av renskötsel.

Fler och fler brukare utökar sina objekt, vilket har medfört att Sametinget tänker se över regelverket, då fler antal objekt försvårar skötseln. En utmaning är fortsättningsvis kontrollerna, då de ställer höga krav på kontrollanternas kompetens inom sakområdet och om naturförhållanden, vilket har visat sig resultera i höga kostnader. Sametinget ser en vinst i att förändra det befintliga systemet för att undvika dubbelsökta objekt till ett areellt stöd, i stället för att sökanden ansöker om koordinater på landskapselement. I slutet av året anställdes en temporär handläggare för utbetalningar, under året 2013 kommer resultatet av detta kunna ses. För att öka flexibiliteten och bättre kunna använda medlen i de olika åtgärderna, anser Sametinget det fördelaktigt att minska på antalet åtgärder. Angående informationsarbetet under 2012, har regelbundna träffar mellan regionala och lokala företrädare för samiska organisationer ägt rum. Medel har även beslutats gå till samverkansprojekt mellan Sametinget och Länsstyrelsen i Jämtland.

2.5.2.3 Regionalt prioriterade ersättningar (214 och 216)

Insatsens syfte och innehåll

Syftet med regionalt prioriterade ersättningar (utvald miljö) är att bevara och förstärka landskapets natur-, kultur- och rekreationsvärden, samt att minska läckaget av växtnäring till vattendrag, sjöar och hav. Länsstyrelserna och Sametinget prioriterar vilka projekt eller åtgärder som ska beviljas ersättning utifrån länets genomförandestrategi. Genomförandestrategin tas fram i samråd med regionala intressenter. Varje län och Sametinget har en egen budget för utvald miljö.

Utvald miljö består av insatser i form av miljöinvesteringar eller miljöersättningar. Miljöinvesteringarna kan antingen ges enligt faktiska kostnader eller med fast ersättning. Insatserna som ingår i gruppen miljöersättningar kan antingen ingå i den fristående miljöersättningen naturfrämjande insatser på åkermark eller vara komplement till de generella miljöersättningarna; betesmarker och slätterängar, natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet samt natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet.

Insatserna inom utvald miljö är:

Miljöinvestering	Miljöersättning
<ul style="list-style-type: none"> • Anläggning av damm som samlar fosfor • Anläggning av reglerbar dränering • Uppsättning av stängsel mot rovdjur • Anläggning och restaurering av våtmarker • Restaurering av betesmarker och slätterängar • Markförbättrande insatser i renskötselområdet • Specialinsatser för landskapets natur- och kulturmiljövärden • Restaurering av byggnader vid samevisten • Restaurering av överloppsbyggnader i odlingslandskapet • Återuppbyggnad av trädgårdsgård i odlingslandskapet • Restaurering och återskapande av stenmur i odlingslandskapet • Restaurering och återskapande av alléer • Restaurering av bevarandevärda eller svårbrukade åkermarker • Rensning av våtmark 	<ul style="list-style-type: none"> • Anpassade skyddszoner • Bevarande av hotade åkerogräs • Mångfaldsträda • Fågelåker • Skötsel av landskapselement med särskilda värden • Särskild höhantering på slätteräng • Bränning • Särskild skötsel av fåbodbete • Bete och slätter på svårtillgängliga platser • Mosaikbetesmarker och andra gräsfattiga marker • Restaurering av betesmarker och slätterängar • Röjning av stigar till samevisten

Budget och beviljat stöd

Den totala budgeten för utvald miljö var 1 141,2 miljoner kronor under 2012. I tabell 23 nedan redovisas budgeten för utvald miljö för programperioden samt beviljat och bokad stöd ackumulerat från 2007 till dess att handläggningen för 2012 hade avslutats.

Tabell 23, Budget och utnyttjandegrad 2007-2011, utvald miljö⁹ inkl. utmaningarna klimat, vattenkvalitet och biologisk mångfald

Budgettyp	Budget 2007–2013, mnkr	Beviljat stöd/bokat 2007–2012, mnkr	Utnyttjat av budget, %
Miljöinvestering – generell	616,9	473,2	77 %
Miljöinvestering – modulerade medel anläggning och restaurering av våtmarker anläggning av damm som samlar fosfor, reglerbar dränering	151,2	126,4	84 %
Miljöinvestering – stängsel mot rovdjur	40	28,4	71 %
Miljöersättning – generell	333,1	257,7	77 %
SUMMA	1 141,2	885,7	78 %

⁹ Tabellen tar inte hänsyn till omfördelning av pengar mellan länen. Den omfördelningen gjordes i januari 2012 och togs upp i årsrapporten 2011. Den omfördelning av pengar som gjordes i mars 2013 rör inte 2012 utan kommer att beskrivas i årsrapporten för 2013.

Sammanfattning av länsstyrelserna rapportering av Regionalt prioriterade ersättningar, (utvald miljö)

Ersättningarna inom utvald miljö har sakta men säkert blivit mer synliggjorda på landsbygden. Sammantaget förefaller de ha fått ett uppsving 2012 – troligen på grund av tillförseln av resurser för information samt det ökade intresset för vissa enskilda insatser såsom rovdjursavvisande stängsel. Informationsinsatserna beskrivs nedan – men först några iakttagelser av utvecklingen på området.

Uppdelningen mellan mer och mindre eftertraktade insatser verkar följa samma mönster som 2011. Bland insatserna som berör kulturmiljöer (restaurering av överloppsbyggnader, restaurering och återskapande av alléer samt restaurering och återuppbyggnad av trädgårdesgårdar) syns en ökad anslutningsgrad under 2012. Intresset för just restaurering av överloppsbyggnader verkar konstant. För mångfaldsträda, anpassade skyddszoner och reglerbar dränering å andra sidan, är anslutningsgraderna låga. Det svaga intresset för insatsen damm som samlar fosfor kvarstår.

Söktrycket för ersättning till rovdjursavvisande stängsel har ökat på flera håll, exempelvis i Västmanland och Dalarna. Även Uppsala län har kraftigt märkt av detta efter att de drabbats av tre vargangrepp på fårbesättningar. I Skåne har intresset för ersättningen varit mycket stor tack vare den omfattande mediala uppmärksamheten kring ersättningen, och de vargattacker som drabbat fårbesättningar i länet vid upprepade tillfällen under året. Kronobergs län har visserligen omfördelat pengar till rovdjursstängsel men efterfrågan visade sig bli mindre än förväntat.

Insatser kopplade till våtmarker är fortsatt populärt. I några län, såsom Jönköping, har arealerna våtmark per ansökan också blivit större. Men hanteringen av intressanta våtmarksprojekt är komplex och kräver många gånger prövning i mark- och miljödomstol. Om dessa utmaningar skriver både länsstyrelsen i Kronoberg och Östergötland.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 24. Indikatorer och måluppfyllelse, RPE, inkl. utmaningarna klimat, vattenkvalitet och biologisk mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker (216)	1 100	156	800	73 %
	Antal brukare som restaurerat betesmarker och slåtterängar (214 och 216)	650	577	1 875	288 %
	Antal brukare som har åkermark med reglerbar dränering	20	0	4	20 %
Program-specifika indikatorer	Antal brukare som anlagt fosfordammar	1 000	12	23	2 %
	Antal brukare som har betesmark hägnad med rovdjursstängsel (216)	550	259	449	82 %
	Total investeringsvolym (216), mnkr (mneuro)	851,2 (94,6)	133,6 (14,8)	531,2 (59,0)	62 %
	Antal hektar våtmarker som anlagts eller restaurerats (216)	6 000	755	3524	59 %
	Antal hektar betesmarker och slåtterängar som restaurerats (214 och 216)	18 000	1 376	9 026	50 %
	Antal hektar betesmark hägnad med rovdjursstängsel (216)	3 300	1 903	3 323	101 %
	Antal hektar fosfordammar som anlagts (216)	200	8	16	8 %
	Antal hektar åkermark med reglerbar dränering (216)	400	31	65	16 %
	Antal hektar mångfaldsträda (214)**	3 500	1 477	-	42 %
	Antal hektar anpassade skyddszoner (214)**	100	244	-	24 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	27 500	4 041	15 889	58 %
	- vattenkvalitet förbättras	6 600	793	3 605	55 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
	- markkvalitet förbättras	0	0	0	0 %
	- marker inte växer igen eller överges	27 500	4 041	15 889	58 %

*Utfall nyanslutning 2012

** Utfall anslutning i miljöersättning 2012

Tabell 25, Indikatorer och målpuffyllelse, RPE, för utmaningarna klimat, vattenkvalitet och biologisk mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012*	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som anlagt eller restaurerat våtmarker (216)	275	108	333	121 %
	Antal brukare som har åkermark med reglerbar dränering	20	0	4	20 %
	Antal brukare som anlagt fosfordammar	1 000	8	18	2 %
	Total investeringsvolym för anlagda eller rest. våtmarker (216), mnkr (mneuro)	96,4 (10,7)	54,8 (6,1)	142,4 (15,8)	148 %
	Total investeringsvolym för anlagda dammar (216), mnkr (mneuro)	50 (5,6)	1,9 (0,2)	4,9 (0,5)	10 %
Programspecifika indikatorer	Total investeringsvolym för reglerbar dränering (216), mnkr (mneuro)	4,80 (0,5)	0 (0)	0 (0)	0 %
	Antal hektar våtmarker som anlagts eller restaurerats (216)	800	600	1 756	219 %
	Antal hektar fosfordammar som anlagts (216)	200	2	11	5 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar åkermark med reglerbar dränering	400	31	65	16 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	1 000	602	1 766	177 %
	- vattenkvalitet förbättras	1 400	632	1 831	131 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
	- markkvalitet förbättras	0	0	0	0 %
- marker inte växer igen eller överges	1 000	632	1 831	183 %	

*Utfall nyanslutning 2012

Anlagda och restaurerade våtmarker

Den areal våtmark som restaureras eller anläggs inom utvald miljö till och med år 2012 är 3 524 hektar. Av detta anläggs 1 756 hektar med modulerade medel det vill säga pengar för de så kallade utmaningarna. Totalt har cirka 1 635 hektar våtmarker färdigställt under 2007-2012 medan 1 889 hektar fortfarande är i anläggnings- eller restaureringsfasen.

Arealen våtmark som anläggs eller restaureras är betydligt lägre än vad som kan förväntas för perioden 2007-2012. Antalet brukare som anlägger eller restaurerar våtmarker fram till och med år 2012 är också färre än det förväntade antalet för

2007-2012. Måluppfyllelsen för antalet brukare ligger på 73 procent och är därmed högre än måluppfyllelsen för arealen våtmark som anläggs och restaureras som ligger på 59 procent. Det tyder på att de våtmarker som anläggs har en mindre snittareal än förväntat.

Det kommer att vara svårt att nå målen för insatsen under 2013. Inför 2012 har länen fått de medel som de sagt att de behöver till kommande ansökningar om anläggning och restaurering av våtmarker. Dessutom finns nu särskilda medel för länsstyrelsens arbete med uppsökande verksamhet för att öka antal jordbrukare som anlägger och restaurerar våtmarker. Takbeloppet per hektar har också ändrats från och med 2012 i vissa delar av landet för att kunna täcka kostnaderna för särskilt intressanta objekt. Detta verkar ändå inte vara tillräckliga åtgärder för att nå en full måluppfyllelse.

Det finns flera orsaker till att målet inte nås, som inte kan avhjälpas genom ändringar i landsbygdsprogrammet. Till exempel upplever många markägare att det är svårt att veta vad man kan och får göra inom ett dikningsföretag. För stora våtmarker krävs tillstånd i mark- och miljödomstolen vilket tar lång tid och är svårt. Det råder också osäkerhet om dispensmöjligheter från biotopskyddet när en våtmark ska skapas genom att dämna ett dike.

Restaurerade betesmarker och slåtterängar

Den areal betesmark och slåtteräng som till och med år 2012 restaureras inom utvald miljö är totalt 9 026 hektar. Av dessa restaureras 7206 hektar inom markklassen för restaurering av betesmarker och slåtteräng och 1 820 hektar restaureras inom miljöinvesteringen för restaurering av betesmarker och slåtterängar. Det är alltså en mycket större andel av markerna som blir restaurerade genom markklassen för restaurering än genom miljöinvesteringen. Av de betesmarker och slåtterängar som restaureras är 1623 hektar färdigställda medan 7403 hektar fortfarande är i restaureringsfasen. Det tar i regel 4-5 år att restaurera en betesmark eller slåtteräng vilket gör att de flesta markerna kommer att bli färdigställda under senare delen av programperioden.

Målet för antalet brukare som restaurerar betesmarker och slåtterängar är i nuläget uppnått med råge. Däremot är det långt kvar till arealmålet. Detta tyder på att de betesmarker och slåtterängar som restaureras är små jämfört med den förväntade genomsnittsarealen. Arealmålet är endast uppfyllt till 50 procent. Det kommer därför att vara svårt att uppnå arealmålet under 2013. Länen har fått de medel som de sagt att de behöver till kommande ansökningar om restaurering av betesmarker och slåtterängar. Dessutom finns nu särskilda medel för länsstyrelsens arbete med uppsökande verksamhet för att öka antal jordbrukare som restaurerar betesmarker och slåtterängar. Detta verkar ändå inte vara tillräckliga åtgärder för att nå en full måluppfyllelse.

Anläggning av damm som samlar fosfor och reglerbar dränering

Anslutningen till dessa båda insatser är fortfarande låg. Måluppfyllelsen för hektarmålen ligger på under 20 %. Anledningar till detta är att insatserna är nya och att det tar lång tid att sprida information om åtgärden och skapa intresse för dem. Det anses dessutom vara dyra anläggningskostnader för damm som samlar fosfor och svårt och tidskrävande att anlägga reglerbar dränering. Målen kommer med största sannolikhet inte att kunna nås inom programperioden.

Stängsel mot rovdjur

Inför 2012 höjdes ersättningsnivån från 20 kr/m till 50 kr/m. Anslutningen har ökat anmärkningsvärt. Under 2012 har antalet hektar som är hägnad med stängsel mot rovdjur mer än fördubblats. Idag är målet för miljöinvestering för stängsel mot rovdjur uppfyllt både vad gäller antal hektar och antalet brukare. Däremot är inte hela den öronmärkta budgeten för denna insats fullt utnyttjad.

Anpassade skyddszoner och mångfaldsträda

Anpassade skyddszoner och mångfaldsträda är två insatser inom miljöersättningen för naturfrämjande insatser på åkermark. Måluppfyllelsen av hektarmålet för mångfaldsträda ligger på 42 %. Anslutningen har sedan 2010 ökat med cirka 300 hektar per år. Det är därför inte troligt att målet kommer att nås. Måluppfyllelsen av hektarmålet för anpassade skyddszoner ligger på 24 %. Under 2012 har anslutningen endast ökat med cirka 50 hektar. Målet kommer troligen inte heller kunna nås för anpassade skyddszoner.

2.5.2.4 Traditionella kulturväxter och husdjursraser¹⁰ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Traditionell odling av bruna bönor

Miljöersättningen för miljövänlig odling av bruna bönor på Öland ska bidra till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Målet är att genom miljövänliga odlingsformer bevara lokala sorter och behålla den traditionella odlingen av bruna bönor på Öland.

Utrotningshotade husdjursraser och rasbevarande husdjursföreningar

Miljöersättningen till utrotningshotade husdjursraser är till för att stimulera och underlätta för djurägare att hålla våra traditionella svenska lantraser, som är utrotningshotade. Syftet är att bevara den genetiska resursen som våra husdjur utgör och därmed bidra till att uppnå det svenska miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*.

Ersättningar lämnas också som projektstöd till rasbevarande föreningar för att stödja deras arbete med att organisera och leda bevarandearbetet för hotade husdjursraser. Bevarandet av arter och raser som inte omfattas av miljöersättningen till exempel fjäderfä kan på så sätt stödjas. Flera av hönsraserna är starkt hotade.

I den nationella handlingsplanen ”Bevara, nyttja och utveckla, - handlingsplan för uthållig förvaltning av svenska husdjursraser 2010-2020” finns en lista över de raser som Sverige har ett bevarandansvar för.

Miljöersättningen är ett årligt belopp som betalas ut till de djurägare som håller djur av utrotningshotade raser av nötkreatur, får, getter eller gris. Projektstöd betalas ut till de rasföreningar som arbetar med bevarande av raserna på listan.

¹⁰ Avsnitt 5.4.3.7 i Sveriges landsbygdsprogram

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 26, Indikatorer och måluppfyllelse, traditionella kulturväxter och husdjursraser

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för odling av bruna bönor	70	48	41	59 %
	Antal brukare som får ersättning för bevarande traditionella husdjursraser	1 000	1184	1117	112 %
	Antal rasföreningar som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	15	12	14	93 %
	Antal hektar mark som får ersättning för odling av bruna bönor	700	671	448	64 %
	Antal djurenheter som får ersättning för bevarande av traditionella husdjursraser	5 000	6801	6492	130 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700	671	448	64 %
	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras	700	671	448	64 %
	Antal DE som framgångsrikt skötts så att natur- och kulturvärden bevaras	5 000	6801	6492	130 %

Traditionell odling av bruna bönor

Den anslutna arealen har under 2012 minskat. Från 2011 till 2012 har den anslutna arealen minskat med drygt 30 procent till 448 hektar. Det arealmässiga målet är inte uppnått. En del av förklaringen till att antalet lantbrukare inom ersättningen har minskat kan vara att några inte valde att förlänga sina åtaganden under 2012. Odlingen av bruna bönor anpassas in i lämplig växtföljd och det kan vara så att för 2012 valde flera lantbrukare att odla den miniminivå som krävdes för sitt åtagande och det kan vara en av förklaringarna till minskning av areal.

Utrotningshotade husdjursraser

Inom landsbygdsprogrammet är målet för de utrotningshotade husdjursraserna att ”5000 djurenheter skall anslutas och att ingen ras skall klassificeras som kritisk för utrotning definierat enligt FAO:s system DAD-IS (Domestic Animal Diversity Information System)”. Jordbruksverket har de senaste åren gjort bedömningen att volymmålet ”5 000 djurenheter” är uppnått men att vissa arter och raser ändå av olika skäl är hotade. Orsaken till detta är bland annat litet djurantal, stark koncentration till vissa delar av landet och att för få handjur används i avel.

Jämfört med 2011 har en minskning skett men utfallet för 2012 ligger ändå över målvärdet, totalt sett. En förklaring till minskningen kan vara att en del lantbrukare inte valde att förlänga sina åtaganden och det återspeglas i att både antalet brukare och djurenheter minskade 2012. En studie av de djurslag som ingår i stödet till utrotningshotade husdjursraser visar dessutom att målet ”inte klassificeras som kritisk” inte är nått för två getraser och en nötkreatursras. Målet för stödet skulle behöva höjas för att rymma måluppfyllelsen även för dessa raser.

Många av de övriga raserna är små till antalet och statusen kan fort övergå i ”kritisk” om djurantalet skulle minska. Målet behöver också utvecklas för att stämma överens med de svenska miljökvalitetsmålen och den nationella handlingsplanen för uthållig förvaltning av svenska husdjuren 2012-2020.

2.5.2.5 Minskade växtnäringsförluster från jordbruksmark¹¹ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Minskat kväveläckage

Miljöersättningen för minskat kväveläckage syftar till att minska växtnäringsläckaget från jordbruksmark genom odling av fånggröda och genom vårbearbetning. Med fånggröda menas växtlighet, till exempel vallgräs eller oljerättika, som har sin huvudsakliga tillväxt mellan två huvudgrödor. Med vårbearbetning menas att man inte jordbearbetar marken förrän tidigast den 1 januari året efter stödår. Fånggröda och vårbearbetning kan kombineras på samma mark.

Skyddszoner

Miljöersättningen för skyddszoner ska bland annat bidra till att minska ytavrinningen och växtnäringsläckaget från åkermark. För att få ersättning ska lantbrukaren anlägga en vallbevuxen åkermarksremsa utmed ett vattenområde. Delinsats B – skyddszoner mot vattendrag – stängdes för nyanslutning från och med 2012.

Målpuppfyllelse och indikatorer

Tabell 27, Indikatorer och målpuppfyllelse, minskade växtnäringsförluster från jordbruksmark

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för minskat kväveläckage	8 200	6 310	5 821	71 %
	Antal brukare som får ersättning för anlagda skyddszoner mot vattendrag	4 500	4 478	4 413	98 %
	Antal hektar mark som får ersättning för minskat kväveläckage	180 000	145 169	145 814	81 %
	Antal hektar mark som får ersättning för anlagda skyddszoner mot vattendrag	9 000	11 339	11 520	128 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som brukas framgångsrikt så att växtnäringsförlusterna från jordbruksmarken minskar	189 000	156 508	157 334	83 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	189 000	156 508	157 334	83 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	189 000	156 508	157 334	83 %
	Insatsens bidrag för att förhindra klimatförändring, kton	0	0	0	0 %
	Minskat kväveläckage per år, ton*	1700	1 463*	_*	_*

*Utfallet beräknas genom modellberäkningar två gånger under programperioden. I halvtidsutvärderingen redovisades en beräknad minskning med 1 463 ton för år 2007. En ny modellberäkning kommer att göras i slutet av programperioden.

11 Avsnitt 5.4.3.8 i Sveriges landsbygdsprogram

Minskat kväveläckage

Målen för antalet brukare och antalet hektar har inte uppfyllts. Även om areal och antal brukare har förändrats något sedan föregående år är skillnaden marginell. Stödår 2012 höjdes ersättningsnivån för kombinationen av fånggröda och vårbearbetning. Detta är troligtvis skälet till den lilla ökningen av areal i ersättningen.

Skyddszoner

Målet för skyddszoner har nåtts, både vad det gäller areal i ersättning och antal brukare. Detta beror sannolikt på att ersättningsnivån höjdes 2010 från 1 000 kronor per hektar till 3 000 kronor per hektar. Samtidigt utökades stödområdet till att omfatta även stödområde 4b. Effekten av ändringen som gjordes stödår 2010 verkar hålla i sig.

Trots att ersättningsformen stängdes för nyanslutning under stödår 2012 har arealen ökat något i jämförelse med stödår 2011, medan antal brukare har minskat något. Att arealen ökar beror på att de lantbrukare som har ett åtagande har utökat med ny areal. Att antal brukare minskar beror på att inte alla brukare har förlängt sitt åtagande.

2.5.2.6 Miljöskyddsåtgärder¹² (214)

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättningen miljöskyddsåtgärder syftar till att minska riskerna vid hantering av växtskyddsmedel och att minska läckaget av växtnäringsämnen. För att få ersättning ska brukaren bland annat göra en växtodlingsplan och markkartera åkermarken. Miljöskyddsåtgärderna stängdes för nyanslutning från och med 2012.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 28, Indikatorer och måluppfyllelse, Miljöskyddsåtgärder

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	10 000	2 711	603	6 %
	Antal hektar mark som får ersättning för miljöskyddsåtgärder	600 000	312 443	73 544	12 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som på framgångsrikt sätt brukas så att växtnäringsförlusterna och riskerna vid användning av växtskyddsmedel minskar	600 000	312 443	73 544	12 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	600 000	312 443	73 544	12 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras	600 000	312 443	73 544	12 %

Anslutningen till ersättningsformen miljöskyddsåtgärder har minskat kraftigt från stödår 2011 till stödår 2012. Målen för ersättningsformen har därmed inte nåtts. Minskningen beror på att lantbrukarna inte har kunnat förlänga de åtaganden som gått ut samt att ersättningen stängdes för nyanslutning under stödår 2012.

¹² Avsnitt 5.4.3.9 i Sveriges landsbygdsprogram

2.5.2.7 Certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion¹³ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättningen för certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion ska bidra till ett hållbart utnyttjande av jordbruksmarken. Ersättningsformen innebär att jordbrukare kan få ersättning för ekologisk odling och djurhållning.

Ersättning för ekologisk odling lämnas endast för odling på åkermark av grödor till livsmedel, foder, utsädesproduktion samt ettåriga grödor för industriändamål.

Ersättning för djurhållning lämnas i form av extra ersättning för ekologiskt odlad åkermark samt mark i åtagande för betesmarker och slåtterängar. Den ersatta arealen står i direkt proportion till antalet mjölkkor, am- och dikor, ungnöt, tackor, getter (hondjur) och suggor inom företaget. I åtaganden ingångna i den nuvarande programperioden, det vill säga från och med 2007, är det dessutom möjligt att få ersättning för slaktsvin, värphönor och slaktkycklingar.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 29, Indikatorer och måluppfyllelse, certifierad ekologisk produktion eller kretsloppsriktad produktion

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får ersättning för ekologiska produktionsformer	21 000	7 627	7 369	35 %
	Antal brukare som får ersättning för certifierad ekologisk produktion (inkl. karens)	12 000	5 350	5 369	45 %
	Antal hektar som får ersättning för ekologiska produktionsformer		429 296	431 033	
	Antal hektar som får ersättning för certifierad ekologisk produktion (inkl. karens)		365 155	376 489	
	Antal hektar jordbruksmark som är ekologiskt certifierad (inkl. karens) eller kretsloppsriktad produktion	700 000	544 956	NA ¹⁴	
	Antal hektar jordbruksmark som är ekologiskt certifierad (inkl. karens)	610 000	480 626	NA ¹⁴	
	Antal djurenheter som får ersättning för ekologiska produktionsformer	160 000	226 167	226 398	141 %
	Antal djurenheter som får ersättning för certifierad ekologisk produktion	150 000	208 010	211 615	141 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas ekologiskt, certifierad (inkl. karens)	610 000	480 626	NA ¹⁴	
	Antal hektar jordbruksmark som framgångsrikt brukas så att marker inte växer igen eller överges	700 000	544 956	NA ¹⁴	
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet	700 000	544 956	NA ¹⁴	
	Antal hektar jordbruksmark som bidrar till att markkvaliteten förbättras	700 000	544 956	NA ¹⁴	
	Antal hektar åkerareal som är ekologiskt certifierad i Götalands södra slättbygder och norra slättbygder samt Svealands slättbygder	210 000	175 198	NA ¹⁴	

¹³ Avsnitt 5.4.3.10 i Sveriges landsbygdsprogram

¹⁴ Siffror för 2012 finns tillgängliga först i juni månad 2013. Den slutgiltiga beräkningen kommer att bestå av summan av certifieringsorganens uppgifter om areal jordbruksmark och arealen åkermark inom kretsloppsriktad produktion.

Resultatindikatorerna, med undantag för åkerareal i slättbygden, avser all jordbruksmark, det vill säga betesmark är inkluderad. Samma sak gäller för det nationella målet för ekologisk produktion där alltså även jordbruksmark redovisas. Även vissa omfattningsindikatorer avser jordbruksmark. När detta skrivs finns uppgifter om areal betesmark i ekologisk produktion 2012 ännu inte tillgängliga utan kommer att bli beräknade och lämnade senare under våren 2013 vilket möjliggör att de olika indikatorerna för jordbruksmark kan lämnas. I beräkningen kommer att ingå all betesmark som enligt stödansökningarna finns hos jordbrukare som har betesdjur (nöt, får och getter) i insatsen kretsloppsriktad produktion. Till dessa uppgifter kommer att läggas areal jordbruksmark som certifieringsorganen rapporterar avseende 2012.

De uppgifter som finns tillgängliga nu gäller omfattningsindikatorer för areal åkermark. De visar att den certifierade åkerarealen, inklusive areal i karens, för 2012 uppgick till cirka 376 489 hektar. Den totala arealen åker i båda insatserna, certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion, uppgick till cirka 431 033 hektar. Detta är en svag ökning jämfört med stödår 2011.

För stödår 2012 har färre jordbrukare beviljats ersättning än 2011. Den nedåtgående trenden, som ägt rum under hela programperioden, fortsätter således. Antalet certifierade producenter har emellertid ökat något i antal vilket är positivt eftersom målet för ersättningsformen är satt i antal brukare i certifierad ekologisk produktion. Antalet brukare med kretsloppsriktad produktion fortsätter däremot att minska. Man kan förmoda att vissa av de kretsloppsriktade brukarna istället väljer att certifiera sig.

Certifierad djurhållning, inklusive karens, i ersättningsformen fortsätter att öka. Ökningen verkar bero bland annat på att det i större utsträckning är gårdar med djurhållning än rena växtodlingsgårdar som väljer att certifiera sin produktion.

Trots den positiva trenden för certifierad produktion bedömer Jordbruksverket att det nationella målet i landsbygdsprogrammet om 610 000 areal jordbruksmark i certifierad produktion (cirka 20 procent), inte kommer att uppnås under programperioden.

2.5.2.8 Extensiv vallodling för miljön och det öppna landskapet¹⁵ (214)

Insatsens syfte och innehåll

Miljöersättning för vallodling gäller för slätter-, betes- eller frövall på åkermark i hela landet. Syftet med ersättningen är att bidra till ett öppet och variationsrikt landskap. Vallodlingen bidrar också till att minska växtnärläckaget och erosionen från åkermark och till att begränsa användningen av växtskyddsmedel. Miljöersättningen är uppdelad i två delar:

Del A berättigar till ersättning i skogsdominerade områden och syftar till att främja den biologiska mångfalden.

Del B berättigar till ersättning i de södra delarna av Sverige. Här finns en intensiv jordbruksnäring. Syftet med del B är att minska växtnärläckagena.

¹⁵ Avsnitt 5.4.3.11 i Sveriges landsbygdsprogram

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 30, Indikatorer och måluppfyllelse

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2011	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal brukare som får grund-ersättning för delinsats A	31 000	27 994	27 240	88 %
	Antal brukare som får grund-ersättning för delinsats B	10 000	10 152	9 880	99 %
	Antal hektar som får grund-ersättning för delinsats A	700 000	681 744	674 731	96 %
	Antal hektar som får grund-ersättning för delinsats B	200 000	247 884	239 458	120 %
	Antal hektar som får tilläggs-ersättning för delinsats A	500 000	446 287	442 758	89 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångs-rikt brukas så att marker inte växer igen eller överges enligt delinsats A	700 000	681 744	674 731	96 %
	Antal hektar som framgångs-rikt brukas så att natur- och kulturvärden bevaras enligt delinsats A	700 000	681 744	674 731	96 %
	Antal hektar som bidrar till en förbättrad vattenkvalitet enligt delinsats B	200 000	247 884	239 458	120 %
	Antal hektar som bidrar till att markkvaliteten förbättras enligt delinsats B	200 000	247 884	239 458	120 %
	Bidrag för att förhindra klimat-förändring enligt A och B, kton	0	0	0	0 %

Utfallet för 2012 visar en minskning av antal brukare för både delinsats A och delinsats B. Minskningen beror troligtvis på att jordbruksföretagen generellt i landet blir färre men större. En annan orsak är att brukare som hade ett åtagande som gick ut 2011 valde att inte förlänga sina åtaganden.

Arealen för grundersättning har minskat något under 2012 både för delinsats A och delinsats B. Detta går emot trenden som har varit de senaste åren, där arealen för ersättningen för vallodling har ökat konstant sedan 2008 för hela landet. Minskningen beror troligtvis på att antalet brukare har minskat på grund av de brukare som inte förlängde sina åtagande som gick ut 2011.

Areal som ger tilläggsersättning för delinsats A och som är kopplad till djurhållning minskar något under 2012. Det kan delvis bero på en sakta nedgång i antal företag med nötkreatur liksom en nedgång i antal nötkreatur. Statistik mellan år 2000 och 2012 visar en konstant nedgång både av antal kor och av antal företag med nötkreatur i hela landet.

Måluppfyllelse för delinsatsen B är nästan uppnått, både för antal brukare och för areal. I jämförelse är måluppfyllelse för delinsatsen A relativt lägre.

2.5.3 Ersättning för djurens välbefinnande¹⁶ (215)

Åtgärdens syfte och innehåll

Ersättning lämnas för frivilliga insatser av för att förbättra välbefinnandet för suggor och betäckta gyltor som hålls för produktion av smågrisar. Åtgärder som lantbrukaren ska utföra går utöver vad som är krav enligt EU-bestämmelser och nationell lagstiftning. Ersättningen ska bidra till en mer anpassad skötsel och omvårdnad av djuren, förbättra hälsoläget i besättningarna och främja gott smittskydd. Ersättningen ska på sikt ha en positiv effekt på djurens hälsa och välbefinnande.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 31, Indikatorer och måluppfyllelse, djurens välbefinnande

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall 2012, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal jordbrukare som får ersättning för extra omsorg för suggor	350	524	147 %
	Antal suggor som omfattas av ersättningen för extra omsorg för suggor	77 000	120 631	157 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal jordbrukare som får ersättning för extra djuromsorg för suggor	350	514	147 %
	Antal suggor som omfattas av ersättningen för extra djuromsorg för suggor	77 000	120 631	157 %

Stödår 2012 är det första året då ersättning lämnats för insatsen. 514 lantbrukare har fått ersättning för 120 631 suggor. Måluppfyllelsen är därmed mycket god. Antalet anslutna brukare uppgår till 147 procent av målet och antalet suggor som legat till grund för ersättning uppgår till 157 procent av målet.

2.5.4 Icke-produktiva investeringar skog¹⁷ (227)

Åtgärdens syfte och innehåll

Målet är att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar. Åtgärden bidrar till att uppfylla miljö kvalitetsmålet *Levande skogar*.

Åtgärden är uppdelad i huvudinsatserna bevara och utveckla skogens biologiska mångfald samt öka arealen ädellövskog.

¹⁶ Avsnitt 5.4.4 i Sveriges landsbygdsprogram

¹⁷ Avsnitt 5.4.6 i Sveriges landsbygdsprogram

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 32, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 227, Skogens biologiska mångfald och Ädellöv

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	6 700	1 634	4 847	72 %
	Total investeringsvolym ¹⁸ , mnkr (mneuro)	423,5 (47,1)	21 (2,3)	60 (6,7)	14 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som framgångsrikt brukas så att:				
	- biologisk mångfald och höga naturvärden bevaras	27 500	10 208	18 936	69 %
	- marker inte växer igen eller överges	0	0	0	0 %
	- markkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- vattenkvaliteten förbättras	0	0	0	0 %
	- klimatförändring förhindras	0	0	0	0 %
	Antal hektar som målklassas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen	150 000	-5 680 ⁴	187 361	125 %
	Summa (avslutade insatser)	177 500	4 528	206 297	116 %

Riktvärde för 2007-2011 är 71 %.

Målet för öka arealen ädellöv kommer med stor sannolikhet att nås. Det har tagit längre tid att arbeta upp intresset för att bevara och utveckla skogens mångfald. En omfördelning av medel gjordes därför från Skogens mångfald (91,5 mkr) till Ädellöv (39 mkr) och Kompetensutveckling (52,5 mkr) under 2012. Intresset för Skogens mångfald har dock ökat märkbart under året och det ser nu ut som om även budgeten för schablonersättningar och arealstödet kommer att förbrukas.

De två kompetensutvecklingsprojekt som stödjer skogens mångfald och ädellöv under programperioden fortsätter, dock är det osäkert om projektet för rådgivning om lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden kommer att kunna pågå under hela 2013. Projekten erbjuder skogsägare fri rådgivning om lämpliga skötselåtgärder för att bevara, utveckla och restaurera miljövärden (inklusive kulturmiljö- och sociala värden) samt lämpliga metoder för att nyanlägga eller återskapa ädellövskog på deras fastigheter. Projekten är viktiga verktyg för att öka kunskapen om lämpliga åtgärder och stöden hos skogsägare. Riktade utskick med erbjudande om fri rådgivning kring åtgärderna och information om stöden har gått ut till skogsägare med lämpliga fastigheter. Distrikten följer upp utskicken och informerar om åtgärder och stöden vid olika typer av aktiviteter, till exempel skogs dagar och skogskvällar.

¹⁸ Avser ärenden som haft minst en utbetalning.

¹⁹ Det negativa resultatet kommer sig av att Skogsstyrelsen avslutar ärenden där sökanden inte kommer in med ansökan om utbetalning och då återför systemet de arealer som ärendet avser. Det kan vara så att sökanden har utfört åtgärden men av olika anledningar inte ansöker om utbetalning.

2.5.4.1 Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald²⁰

Insatsens syfte och innehåll

Stödet syftar till att bevara och utveckla biologisk mångfald och kulturmiljövärden i svenska skogar och bidrar på så sätt till att uppfylla miljökvalitetsmålet *Levande skogar*.

Insatsens uppbyggnad

Skogens mångfald är uppdelad i två delar, areal och schabloner. Utöver dessa finns stöd för att upprätta en målklassning av skogen.

Målklassning är en detaljerad inventering av skogsfastigheten, inklusive naturvärdesbedömning av de olika bestånden så att skogsägaren vet vilka typer av naturvärden som finns på fastigheten. Med detta som grund kan sedan skogsägaren planera skötseln.

Arealdelen inom Skogens mångfald ges till åtgärder för att bevara och skapa förutsättningar för natur och kulturvärden i skogen. Även sociala värden kan gynnas.

Schablonersättningarna inom skogens mångfald syftar till att skapa förutsättningar för natur- kultur och sociala värden i skogen. Frihugga och rensa kulturmiljö från träd och ris, skapa död ved och röjning och märkning av stigar är några exempel på sådana åtgärder.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 33, Indikatorer och måluppfyllelse, Skogens biologiska mångfald

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	5 000	1 055	3 486	70 %
	Total investeringsvolym ²¹ , mnkr (mneuro)	280 (31,1)	18 (2,0)	34 (3,8)	12 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar som brukas för att bevara och utveckla höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen (areal- och schablonstöd)	19 000	7 030	12 715	67 %
	Antal hektar som målklassats för att bevara och utveckla höga natur- och kulturmiljövärden samt rekreativvärden i skogen	150 000	-5 680 ²²	187 361	125 %
Programspecifik indikator	Antal hektar som brukas med stöd från schablonersättning för att bevara och utveckla skogsmark med höga natur- och kulturvärden samt rekreativvärden i skogen	4 000	1 953	3 138	78 %

²⁰ Avsnitt 5.4.6.1 i Sveriges landsbygdsprogram

²¹ Avser ärenden som har haft minst en utbetalning

²² Det negativa resultatet kommer sig av att Skogsstyrelsen avslutar ärenden där sökanden inte kommer in med ansökan om utbetalning och då återför systemet de arealer som ärendet avser. Det kan vara så att sökanden har utfört åtgärden men av olika anledningar inte ansöker om utbetalning.

Målklassning

Ingen målklassning har beviljats utan stödet har stängts då budgeten är fulltecknad. Hittills har 8,4 mnkr betalats ut. Stöd har beviljats för målklassning på 187 361 hektar. Målet för programperioden 150 000 ha har alltså överträffats med 25 %. Den uppnådda arealen har sänkts något från förra året eftersom ärenden där sökande ansöker om utbetalning för en mindre areal än i beslut om stöd eller inte kommer in med ansökan om utbetalning har avslutats eller då återför systemet de arealerna. Det behöver inte vara så stor faktisk minskning som siffrorna visar utan det kan vara så att sökande har utfört åtgärden men av olika anledningar inte söker om utbetalning.

Arealstöd inom Skogens mångfald

Totalt har arealstöd beviljats med cirka 63,5 mnkr och hittills har beslut fattats om att betala ut 15,9 mnkr. Arealstödet omfattar skötsel på 12 715 hektar. Detta innebär att 67 % av målet på 19 000 hektar har uppnåtts. Skogsstyrelsens bedömning är att det krävs stora insatser för att nå upp till målet men vi ser också att under januari och februari 2013 har både beslutad areal och utbetalda medel ökat snabbt.

Schabloner inom Skogens mångfald

Totalt har schablonstöd beviljats med 28,7 mnkr och hittills har beslut fattats om att betala ut 9,7 mnkr. Schablonåtgärderna omfattar 3 138 hektar vilket utgör 78 % av målet på 4 000 hektar. Skogsstyrelsen bedömer att målet för programperioden med stor sannolikhet kommer att nås.

De schabloner som söks mest är röja, rensa och märka upp stig samt röja och rensa stenmur. Minst intresse är det för schablonerna återställa flottled samt täppa igen dike.

Faktorer som påverkar utfallet

För att komma ifatt eftersläpningen i handläggningen har Skogsstyrelsen rekryterat ytterligare handläggare inom axel 2. Myndigheten arbetar dessutom aktivt på att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar för att minska behovet av kompletteringar. Ett arbete pågår även med andra åtgärder som ska underlätta för de sökande och förkorta handläggningstiden.

2.5.4.2 Öka arealen ädellövskog²³

Insatsens syfte och innehåll

Ersättningen syftar till att utveckla bestånd av ädellövskog för att öka den biologiska mångfalden.

²³ Avsnitt 5.4.6.2. i Sveriges landsbygdsprogram

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 34. Indikatorer och måluppfyllelse, Ädellöv

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (enligt beslut)	Antal skogsägare som får ersättning	1 700	579	1 361	80 %
	Total investeringsvolym, ²⁴ mnkr (mneuro)	143,5 (15,9)	3 (0,3)	26 (2,9)	18 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal hektar ädellövskog som har skapats för att bevara höga naturvärden i skogen	4 500	1 225	3 083	69 %

Målet för antal sökande kommer troligen att nås under programperioden. När det gäller arealmålet är det uppnått till 69 % och Skogsstyrelsen bedömer att även det kommer att nås, sett till den trend som är för inkommande ansökningar.

Totalt har stöd beviljats med knappt 64 mnkr (71 procent av budgeten på 90 mnkr). Det har beviljats 26 mnkr i utbetalning. Arealen i besluten uppgår till 3 083 hektar ny ädellövskog, 69 procent av arealmålet på 4 500 ha.

Av de hittills beviljade ansökningarna har hela 87 procent bedömts ha hög eller mycket hög potential att utveckla höga naturvärden enligt den poängsättning som rådgivarna gör på varje ansökan, vilket klart överstiger målet på 60 procent av beviljad areal.

Faktorer som påverkar utfallet

För att komma ifatt eftersläpningen i handläggningen har Skogsstyrelsen rekryterat ytterligare handläggare inom axel 2. Myndigheten arbetar dessutom aktivt på att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar för att minska behovet av kompletteringar.

2.6 Axel 3

Sammanfattning av länsstyrelsernas rapportering avseende axel 3

Den stora majoriteten av länsstyrelserna rapporterar om att intresset och söktrycket när det gäller bredbandsstöd är mycket stort. Några län menar att intresset för bredbandsstödet tidigare varit lågt, men att 2012 blev ett genombrottsår efter mycket arbete från länsstyrelserna. Länsstyrelserna understryker vikten av bredband på landsbygden och har under året ofta gett bredbandsstödet extra prioritet. Några län är dock kritiska till den komplicerade handläggningen av bredbandsärenden.

I övrigt berättar några av länen att ansökningstrycket i axel 3 har börjat avta. Detta tror de kan bero på att pengarna i åtgärderna börjar ta slut, men vissa menar också att den dåliga lönsamheten i jordbrukssektorn påverkar investeringarna negativt.

Förutom bredband förefaller länen under året ha prioriterat förnybar energi, turism och mat. När det gäller turism pekar flera län på en negativ utveckling när det

²⁴ Avser ärenden som har haft minst en utbetalning

gäller investeringsviljan. De särskilda informationsinsatser som genomförts av några av länen verkar dock ha fått upp intresset mot slutet av året. Flera län vill understryka de positiva effekterna av matlandssatsningen i form av en stigande efterfråga på lokalproducerad mat. Några åsikter om biogas är att beslut om biogas tar längre tid än andra och att den dåliga lönsamheten håller tillbaka investeringsviljan tillsammans med bristen på medel till investeringsbidrag och uteblivet produktionsstöd.

Sametingets rapportering avseende axel 3

Sametinget rapporterar att de i axel tre har fördelat om pengar för att kunna prioritera projekt inom matvisionen. Sametinget har ett speciellt uppdrag från regeringen att marknadsföra samisk mattradition. Därför har den typen av projekt prioriterats utifrån tre olika aspekter: ökning av småskalig förädling för samiska företagare för att behålla köttaneringen längre i samiska led, utbildning i företagsamhet och mathantering samt mat som en resurs i besöksnäringen.

Sametinget berättar att inga bredbandsprojekt har beviljats under året, men att det uppkommit ett visst intresse i slutet av året.

2.6.1 Diversifiering (311)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd lämnas som företagsstöd till en medlem av ett jordbruks- eller rennäring-företag för investeringar eller köp av tjänster för att utveckla nya verksamhetsgrenar utanför jordbruket eller renskötseln och på så sätt stärka lönsamheten inom dessa företag. Stöd lämnas också som projektstöd för att stimulera en konkurrenskraftig diversifiering och påskynda en hållbar utveckling av nya affärs- och verksamhetsidéer i dessa företag. Syftet med stödet är att genom ett större utbud av tjänster och produkter stärka lantbruksföretagen och öka landsbygdens attraktionskraft för boende, företagande och turism. Sedan 2010 görs det inom åtgärden särskilda satsningar avseende förnybar energi och klimat.

Budget och beviljat stöd

Tabell 35, Budget och beviljat stöd, åtgärd 311

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	558,3	74,6	405,4	73 %
Utmaning, förnybar energi	136,0	31,5	92,9	68 %
Utmaning, klimat	6,0 ²⁵	8,5	12,8	213 %
SUMMA	700,3	114,6	511,1	73 %
SUMMA inkl. återflöden			493,0	70 %

²⁵ Omfördelning av budget för utmaning klimat kommer att göras under 2013. Medel förs över från åtgärd 312 till 311.

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 36, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 311, inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal beviljade stöd	2 960	180	1 134	38 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2628 (292)	368,2 (40,9)	1 544,4 (171,6)	59 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	2 960	184	768	26 %
	Ökning i bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 330 (258,9)	49,5 (5,5)	173,3 (19,3)	8 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	4 280	95	324	8 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målet för åtgärden

Tabell 37, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 311, för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal beviljade stöd	160	51	128	80 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	400 (44)	98,9 (11,0)	209,1 (23,2)	52 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	160	33	46	29 %
	Ökning i bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	30 (3)	2,74 (0,30)	4,1 (0,46)	14 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	80	12	12	15 %
	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	1,0	0,004	0,010	1 %

Riktvärde för 2010-2012 är 75 procent av målet för insatserna inom Hälsokontrollen

Omfattning

Under 2012 har 180 sökanden fått bifallsbeslut om stöd med totalt 1 14,6 mnkr. Ackumulerat har 38 procent av målet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 368,2 miljoner kronor. Ackumulerat har 59 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts.

Det ökade intresset för satsningar inom klimat och energi har påverkat det totala utfallet positivt. Det totala beviljade stödbeloppet har ökat med 20 procent jämfört med 2011. För åren 2007 – 2012 har 493 miljoner kronor av 700 miljoner kronor beviljats i stöd. Därmed har 70 procent av åtgärdsbudgeten in-tecknats jämfört med riktvärdet på 85 procent.

För att nå målet med insatserna under programperioden gör Jordbruksverket särskilda satsningar för att informera företagare om möjligheterna inom programmet. I dessa satsningar ingår deltagande vid lantbruks- och energimässor samt vid seminarier och informationsträffar som anordnas av olika branschorganisationer eller andra verksamma inom energiföretagande eller miljö- och klimatområdet. Jordbruksverket har även publicerat pressmeddelanden med information och nyheter rörande verkets arbete med klimat och förnybar energi.

Biogas och förnybar energi

Inom åtgärden görs det investeringar i biogasanläggningar. Ett problem som har försvårat genomförandet var taket för stöd av mindre betydelse som betyder att stödet begränsas till högst 200 000 € i stöd till ett och samma företag under en treårsperiod. Biogasprojekten är ofta mycket kostsamma och har varit svåra att få företagsekonomiskt lönsamma. För att kunna ge högre stödbelopp och därmed förbättra lönsamhetskalkylen har landsbygdsdepartementet statsstödsnotifierat biogasstödet.

I juni 2012 godkändes notifieringen av EU-kommissionen. Totalt fanns det då på ett nationellt plan ansökningar inne motsvarande cirka 205 miljoner kronor.

Efter att ha begärt in och granskat ansökningarna från de olika aktuella länsstyrelserna och efter att ha genomfört ytterligare tolkningsförtydliganden kunde Jordbruksverket i september 2012, fördela ut de kvarvarande 70 miljoner kronor till Länsstyrelserna. Fördelningen gjordes så att varje Länsstyrelse fick en proportionell andel av sina respektive innesående ansökningar.

Jordbruksverket har under 2012 beviljat stöd till LRF för att genomföra ett stort projekt inom förnybar energi. Det ska genom att visa på goda exempel stimulera och visa andra landsbygdsföretagare att det går att utveckla företagandet inom förnybar energi.

Insatserna inom klimat och energi är större än vad utmaningarna visar eftersom det finns stora satsningar till exempel inom biogas inom grundbudgeten.

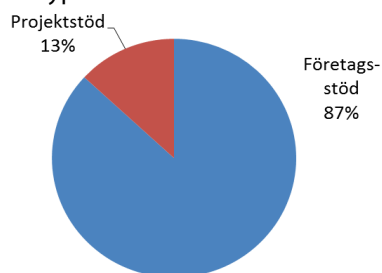
Under 2012 beviljades stöd till insatser i gårdsbaserad biogas till 9 företag om totalt cirka 33,3 miljoner kronor. Under 2012 beviljades även moduleringspengar till biogasinvesteringar till fyra företag om totalt 1,2 miljoner kronor. Under perioden 2009–2012 har det totalt beviljats stöd till 32 företag om totalt cirka 66,2 miljoner kronor till biogasinvesteringar inom åtgärden. 27 av dessa är biogasanläggningar och sju projekt handlar om andra biogasinvesteringar, till exempel rötrestbrunnar, biogaspannor etcetera.

Resultat

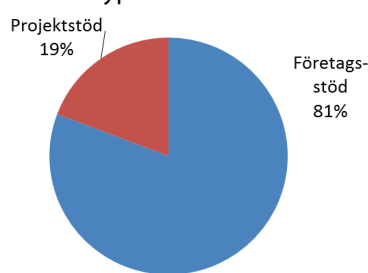
Under perioden 2007-2012 har 768 insatser avslutats, 667 av dessa är företagsstöd och 101 är projektstöd. Detta betyder att under 2012 har 26 procent av målvärdet för antalet avslutade insatser uppnåtts.

Figur 11 och 12 nedan illustrerar fördelningen av antalet ärenden (figur 11) och totalt utbetalt stödbelopp (figur 12) mellan företagsstöd och projektstöd för åtgärden.

Figur 11, Antal avslutade ärenden per ärendetyp

Figur 12, Utbetalt stödbelopp per ärendetyp

Siffrorna i tabell 36 visar på ett ökat bruttofördlingsvärde med 173,3 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012 vilket motsvarar 8 procent av målvärdet.

För de 667 företag som fått sina företagsstöd slututbetalade redovisas en genomsnittlig ökning av bruttofördlingsvärdet med cirka 259 000 kronor per företag. Då det i snitt beräknas ta tre år innan investeringarna ger full effekt kommer bruttofördlingsvärdet att stiga under de kommande åren då fler och fler investeringar beräknas nå full effekt. Den totala ökningen av bruttofördlingsvärdet beräknas uppgå till cirka 318 000 kronor när alla slututbetalade investeringarna nått full effekt.

Av de 101 avslutade projektstöden inom åtgärden är 94 (93 procent) av förutsättningsskapande karaktär och de ger därför inte några direkta resultat i form av bruttofördlingsvärde och arbetstillfällen. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger eller testar teknik för en viss produktion, gör en marknadsundersökning eller inför ett certifieringssystem. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Resterande projekt (7 procent) är av mer konkret karaktär och kan antas ge resultat men det finns stora svårigheter i att mäta framför allt bruttofördlingsvärdet för dessa projekt, se avsnitt 2.1. För merparten av projektstöden, som svarar för 19 procent av totalt utbetalt stödbelopp och 13 procent av antalet avslutade insatser inom åtgärden, redovisas därmed inga utfall i resultatindikatorerna bruttofördlingsvärde och antalet arbetstillfällen.

Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen ligger på 324 arbetstillfällen, vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att målet är 4 280 arbetstillfällen för hela perioden. Många av insatserna som gäller företagsstöd visar på ökad arbetstid i företagen, men ökningen påverkar bara redan verksamma personer i företagen och ger därför inga nya arbetstillfällen enligt den definition som ska tillämpas²⁶. När det gäller förändring av arbetstid för redan verksamma personer i företagen så är det med nuvarande data inte möjligt att kvantifiera detta. I en pågående enkätstudie ställs frågor om detta till företagen. Läs mer om studien under avsnitt 4.3.1.

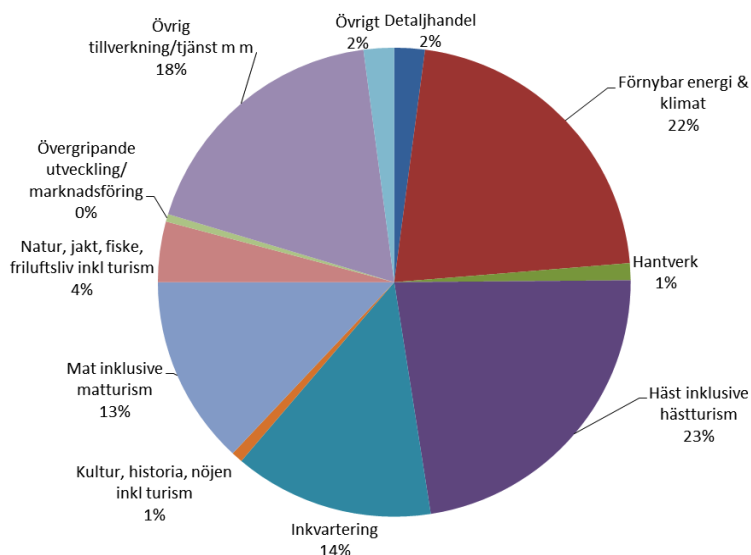
Sammantaget för åtgärden tyder resultaten på att målen gällande bruttofördlingsvärde och arbetstillfällen inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser skulle nå målvärdet. Huvudorsaken till att målet för

²⁶ EU-kommissionens definition enligt CMEF: Nya arbetstillfällen är sådana som inte funnits tidigare och vilka kan bedömas komma att existera under överskådlig framtid och för vilka lön/ersättning utgår eller är arbete som företagare gör i eget företag. Ett varaktigt nytt arbetstillfälle kan sträcka sig från 1 arbetstimma som görs en gång per år i till exempel säsongsmässigt återkommande arbete till att handla om nytt heltidsarbete hela året.

bruttoförädlingsvärdet blir svåruppnåeligt är att det beräknade värdet per utbetalt stöd är cirka hälften av det satta målvärdet. Projektstöden bedöms bara i vissa fall bidra med en ökning av bruttoförelädlingsvärdet.

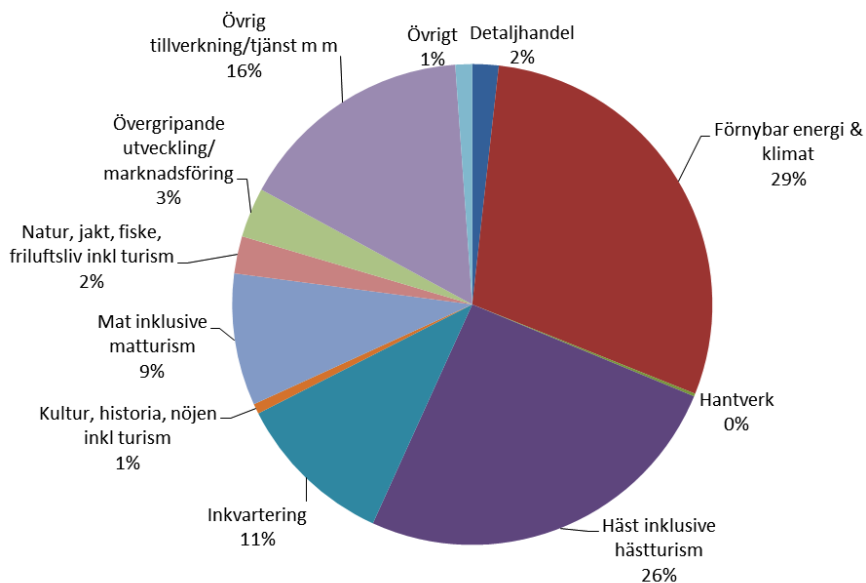
I figur 13 nedan visas en procentuell fördelning i kategorier för alla slututbetalda företag- och projektstöd i åtgärden 311 Diversifiering under perioden 2007-2012.

Figur 13, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 311

Figur 13 visar andelen av antalet avslutade ärenden uppdelade i kategorier. De största kategorierna inom åtgärden 311 Diversifiering är Häst inklusive hästturism 23 procent, Övrig tillverkning/tjänst 18 procent, Förnybar energi och klimat 22 procent samt Inkvartering och Mat inklusive matturism med 14 respektive 13 procent.

Figur 14, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 311

Figur 14 visar utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori. Procentuellt har kategorin Förnybar energi och klimat den största andelen, 29 procent följt av Häst inklusive hästturism 26 procent, Övrig tillverkning/tjänst 16 procent, Inkvartering 11 procent samt Mat inklusive matturism nio procent. Då investeringen i dessa kategorier ofta görs i större fasta anläggningar faller det sig naturligt att en stor del av beloppet också betalas ut i de kategorierna.

Häst inklusive hästturism

Turridning, ridskolor/ridläger, tränings- och utbildningsstall, inackorderingsverksamhet, rehabilitering är vanligt förekommande inom kategorin. De vanligaste insatserna handlar om ny- och ombyggnad av stallar, ridhus och ridbanor. Det finns fem projekt inom kategorin som handlar om främja hästnäringen. Ett exempel är byggandet av en heltäckande kunskapsportal för hästnäringen på internet.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	169	5
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,33	0,28

Inkvartering

Kategorin innefattar framför allt Bed & Breakfast, Bo på lantgård, pensionat, uthyrningsstugor, konferensanläggningar, camping med mera. Det har inte betalats ut några pengar till något projektstöd i denna kategori.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	105	0
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,23	0

Övrig tillverkning/tjänst med mera

Vanligt förekommande verksamheter inom kategorin är mekaniska verkstäder, trättillverkning (köksinredningar, timmerhus, möbeltillverkning), sågverk och hyvlari, gårdsverkstäder, hund- och kattpensionat, friskvård, rehabilitering, entreprenad med mera. Insatserna kan gälla allt ifrån större investeringar som till exempel nybyggnation av lokal för tillverkning av emballage till mindre investeringar, som inköp av snickerimaskiner för tillverkning av möbler. Projektstöden handlar exempelvis om affärsutveckling och nätverksbyggande inom grön omsorg eller förstudier kring nya produktionsmetoder för jord- och skogsbruket.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	129	11
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,24	0,46

Mat inklusive matturism

Vanligt förekommande verksamheter inom kategorin är café, restaurang, gårdsbutiker, bagerier, musteri med mera. Insatserna kan handla om allt från att bygga ett nytt restaurangkök till mindre investeringar i inventarier. Projektstöden handlar framför allt om marknadsföring och utveckling av småskaliga livsmedelsföretag men det förekommer även förstudier kring exempelvis slakterier och mejerier.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	81	19
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,18	0,31

Förnybar energi och klimat (inkl. utmaningen förnybar energi och klimat)

Kategorin innefattar bland annat omställning av energisystem från fossilt bränsle till bioenergi, närvärmeproduktion (kan gälla egna gården men även närliggande byggnader), pelletstillverkning, vedproduktion, biogasanläggning, restaurering av vattenkraftverk, vindkraftverk samt installation av energiväv i växthus. Det finns relativt många projektstöd inom denna kategori där det handlar om förstudier gällande framför allt biogas men även annan förnybar energi.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	110	56
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,39	0,41

Särskilda satsningar inom biogas

Under 2012 har 10 landsbygdsföretag beviljats slutbetalningar för sina investeringar i biogas. Det handlar om 8 nya biogasanläggningar, kompletterande utrustning för att höja effektiviteten i en befintlig biogasanläggning samt en anläggning för separering av gödsel och rening av vatten.

Under perioden 2009-2012 har det totalt slututbetalats stöd till 14 insatser i satsningen biogas.

Särskilda satsningar inom utmaningarna klimat och förnybar energi

Inom utmaningen klimat finns ännu inga avslutade ärenden att rapportera om. För utmaning förnybar energi har det under 2012 gjorts slututbetalningar till 23 företagsstöd som rör insatser där jordbruksföretag fått stöd för att diversifiera sin verksamhet och etablera sig på energimarknaden. Dessa insatser fördelar sig mellan investeringar i närvärmeanläggningar och förädling av biomassa till flis eller pellets. Det finns även 10 projektstöd med denna inriktning. För hela perioden 2010-2012 har totalt 46 företags- och projektstöd avslutats i utmaningen.

2.6.2 Affärsutveckling i mikroföretag (312)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd inom åtgärden mikroföretag får lämnas som företagsstöd till enskilda mikroföretagare i form av investeringsstöd eller köp av tjänster för utveckling av företaget. Stöd lämnas också som ett projektstöd med syfte att förbättra förutsättningarna i allmänhet för mikroföretag att utveckla sina verksamheter. Syftet med stödet är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden. Inom åtgärden genomförs sedan år 2010 särskilda satsningar på förnybar energi och klimat inom ramen för de så kallade utmaningarna.

Budget och beviljat stöd

Tabell 38, Budget och beviljat stöd, åtgärd 312

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	731,5	75,6	647,8	89 %
Utmaning, förnybar energi	32,0	0,4	7,2	23 %
Utmaning, klimat	8,0 ²⁷	1,6	2,2	28 %
Sverige – det nya matlandet	40,0	9,9	46,3	116 %
SUMMA	811,5	87,5	703,5	87 %
SUMMA inkl. återflöden			653,8	81 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 39, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 312, inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal mikroföretag som beviljats stöd för att startat eller utvecklat sin verksamhet	3 720	243	1 560	48 %
Programspecifika indikatorer	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	3 060 (340)	273,8 (30,4)	1 891,8 (210,2)	62 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	3 720	269	1 246	33 %
	Ökning av bruttofördlingsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 824 (314)	48,7 (5,4)	293,6 (32,6)	10 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	5 260	227	1 058	20 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målvärdena

Tabell 40, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 312, för utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal mikroföretag som beviljats stöd för att ha startat eller utvecklat sin verksamhet	120	3	11	9 %
Programspecifik indikator	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	160 (17,8)	2,0 (0,2)	10,5 (1,2)	7 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	120	3	3	3 %
	Ökning av bruttofördlingsvärde hos stödmottagare	24 (2,7)	0 (0)	0 (0)	0 %
	Bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd	60	0	0	0 %
Programspecifik indikator	Åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi, TWh	0,5	0	0	0 %

Riktvärde för 2010-2012 är 75 procent

²⁷ Omfördelning av budget för utmaning klimat kommer att göras under 2013. Medel förs över från åtgärd 312 till 311.

Omfattning

Under 2012 har 243 sökanden fått beslut om stöd. Ackumulerat har 48 procent av målvärdet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 273,8 miljoner kronor. Ackumulerat har 62 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts.

För åren 2007 – 2012 har 653,8 miljoner kronor av 811 miljoner kronor beviljats i stöd. Utnyttjandet ligger i takt med programmet.

En anledning till den låga uppfyllelsen av målvärdena antal beviljade stöd och investeringsvolym kan vara att av totala stödbeloppet har cirka 50 procent beviljats som projektstöd, vilket innebär att resultatet kommit många företag till del men dessa företag är inte inräknade bland de företag som fått stöd. Projektstöden omfattar också betydligt högre stödbelopp per ansökan.

Biogas

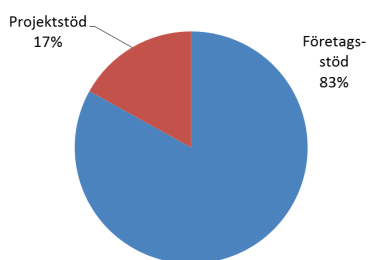
Under 2012 beviljades stöd till insatser i gårdsbaserad biogas till fyra företag om totalt cirka 6,4 miljoner kronor. Under perioden 2009-2012 har det totalt beviljats stöd till fem företag om totalt cirka 6,8 miljoner kronor för biogas inom åtgärden. Tre av dessa är biogasanläggningar och två är uppgradering av befintliga anläggningar. Den statsstödsnotifiering avseende förnybar energi som beskrivs i åtgärd 311 gäller även för åtgärd 312.

Resultat

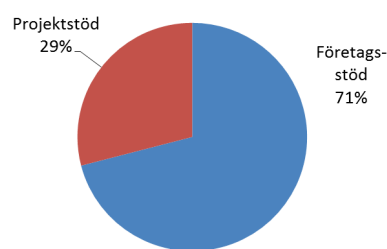
Under perioden 2007-2012 har 1 246 insatser avslutats, 1 035 av dessa är företagsstöd och 211 är projektstöd. Detta betyder att under 2012 har 33 procent av målvärdet för antalet avslutade insatser uppnåtts.

Figur 15 och 16 nedan illustrerar fördelningen av antalet ärenden (figur 15) och totalt utbetalt stödbelopp (figur 16) mellan företagsstöd och projektstöd för åtgärden.

Figur 15, Antal avslutade ärenden per ärendetyp

Figur 16, Utbetalt stödbelopp per ärendetyp

Siffrorna i tabell 39 visar på en ökning av bruttoförelingsvärdet med 293,6 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012 vilket motsvarar 10 procent av målvärdet.

För de 1 035 företag som fått företagsstöd redovisas en genomsnittlig ökning av bruttoförelingsvärdet med cirka 237 000 kronor per företag. Då det i snitt beräknas ta tre år innan investeringarna ger full effekt kommer bruttoförelingsvärdet att stiga under de kommande åren då fler och fler investeringar beräknas nå full effekt. Den totala ökningen av bruttoförelingsvärdet beräknas uppgå till cirka 389 000 kronor när alla de slututbetalade investeringarna nått full effekt.

Av de 211 avslutade projektstöden inom åtgärden är 163 (77 procent) av förutsättningsskapande karaktär vilka inte ger några direkta resultat i form av bruttoföreläsningsvärde eller arbetstillfällen. Ett förutsättningsskapande projekt för denna åtgärd kan vara en förstudie där man kartlägger eller testar teknik för en viss produktion, gör en marknadsundersökning eller inför ett certifieringssystem. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Resterande projekt (23 procent) är av mer konkret karaktär och kan antas ge resultat, men det finns stora svårigheter att mäta framför allt bruttoföreläsningsvärdet (se vidare i avsnitt 2.1 ovan). För merparten av projektstöden, som svarar för 29 procent av totalt utbetalt stödbelopp och 17 procent av antalet avslutade insatser inom åtgärden, redovisas därmed inga utfall när det gäller resultatindikatorerna.

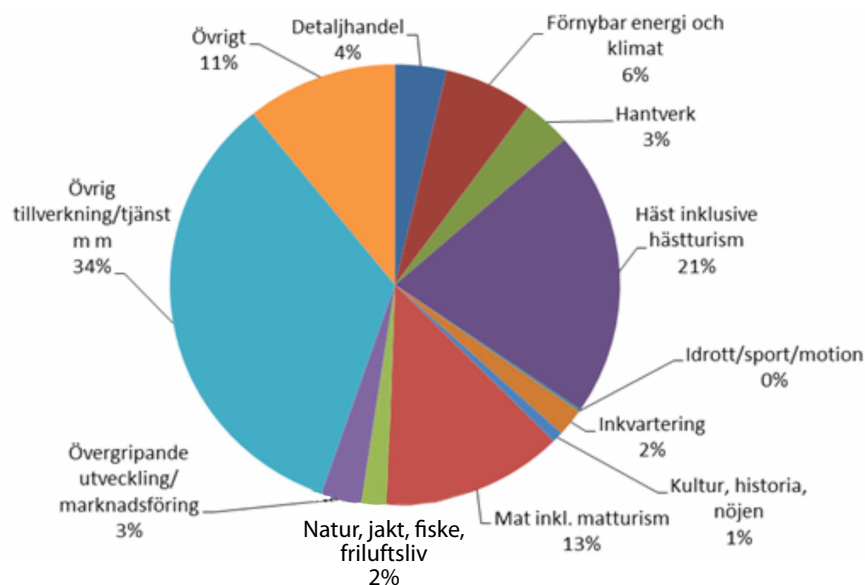
Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen ligger på 1 058 arbetstillfällen, vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att angivet mål är 5 260 för hela perioden. Många av insatserna som gäller företagsstöd visar på ökad arbetstid i företagen, men ökningen påverkar bara redan verksamma personer i företagen och ger därför inga nya arbetstillfällen²⁸. När det gäller förändring av arbetstid för redan verksamma personer i företagen så är det med nuvarande data inte möjligt att kvantifiera detta. I en pågående enkätstudie ställs frågor om detta till företagen, läs mer om studien under avsnitt 4.3.1.

Sammantaget för åtgärden tyder resultaten på att målen gällande bruttoföreläsningsvärde och arbetstillfällen inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser skulle nå målvärdet. Huvudorsaken till att målet för bruttoföreläsningsvärdet blir svåruppnåeligt är att det beräknade värdet per utbetalt stöd är cirka hälften av det satta målvärdet. Projektstöden bedöms bara i vissa fall bidra med en ökning av bruttoföreläsningsvärdet.

Nedan visas en procentuell fördelning i kategorier för alla slututbetalade företag- och projektstöd i åtgärden 312 Affärsutveckling mikroföretag under perioden 2007-2012.

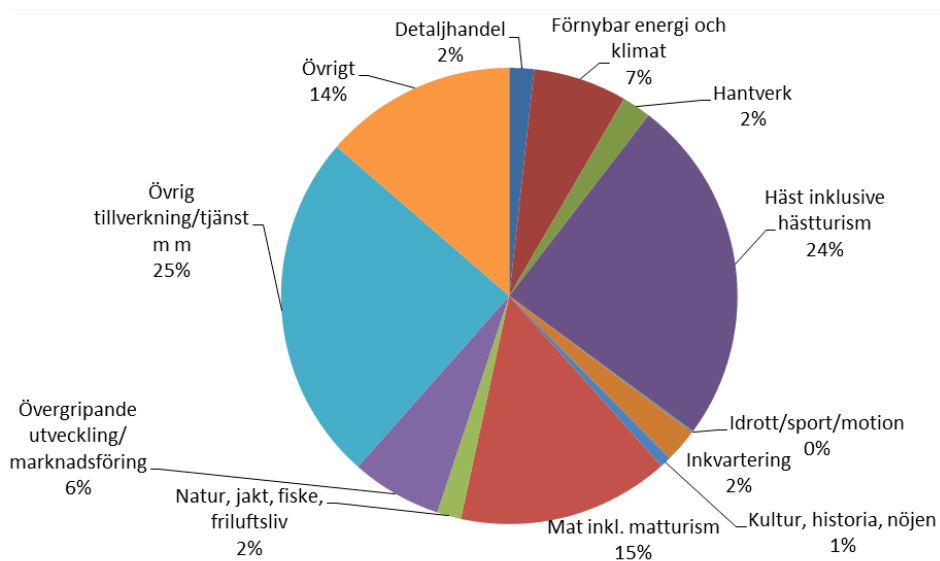
²⁸ Nya arbetstillfällen är sådana som inte funnits tidigare och vilka kan bedömas komma att existera under överskådlig framtid och för vilka lön/ersättning utgår eller är arbete som företagare gör i eget företag. Ett varaktigt nytt arbetstillfälle kan sträcka sig från 1 arbetstimma som görs en gång per år i till exempel säsongsmässigt återkommande arbete till att handla om nytt heltidsarbete hela året.

Figur 17, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 312

Som visas i figur 17 återfinns den största andelen avslutade insatser inom denna åtgärd inom kategorierna Övrig tillverkning/tjänst 34 procent, följt av Häst inklusive hästturism 21 procent och Mat inkl. matturism 13 procent.

Figur 18, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 312

Figur 18 visar utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori. Procentuellt har kategorin Övrig tillverkning/tjänst den största andelen 25 procent följt av Häst inklusive hästturism 24 procent och Mat inklusive matturism 15 procent. Detta faller sig naturligt då det i dessa kategorier oftast investeras i större fasta anläggningar.

Övrig tillverkning/tjänst m.m.

Vanliga verksamheter inom kategorin är mekaniska verkstäder, trättillverkning (köksinredningar, timmerhus, möbeltillverkning) sågverk och hyvleri, gårdsverkstäder, hund- och kattpensionat, friskvård, rehabilitering, entreprenad med mera. Insatserna kan gälla allt från större investeringar som till exempel

nybyggnation av lokal för tillverkning av emballage till mindre investeringar, som inköp av snickerimaskiner för tillverkning av möbler. Projektstöden handlar bland annat om affärsutveckling och nätverksbyggande inom grön omsorg samt förstudier kring nya metoder och produkter.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	401	21
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,19	0,39

Häst inklusive hästturism

Vanliga verksamheter inom kategorin är turridding, ridskolor/ridläger, tränings- och utbildningsstall, inackorderingsverksamhet, rehabilitering med mera. De vanligaste insatserna handlar om ny- och ombyggnad av stallar, ridhus och ridbanor. Det finns tolv hästprojekt som handlar om främjande av hästnäringen, till exempel anordnande av hästmässa och etablering av nätverk för hästföretagare.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	250	12
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,31	0,43

Mat inklusive matturism

Vanliga verksamheter inom kategorin är café, restaurang, gårdsbutiker, bagerier, musterier med mera. Insatserna kan handla om allt från att bygga ett nytt restaurangkök till mindre investeringar i inventarier. Projektstöden handlar framförallt om marknadsföring och utveckling av småskaliga livsmedelsföretag. Det är vanligt med projekt där ett antal företag i en region gemensamt medverkar vid ett evenemang, mässa, marknad eller webbplats. Det finns även exempel på projekt som fått stöd för förstudier och kompetensutveckling beträffande förädling.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	74	88
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,17	0,48

Särskilda satsningar inom biogas

Inom satsningen biogas finns ännu inga slututbetalade ärenden att rapportera om.

Särskilda satsningar inom klimat och förnybar energi

Inom utmaningen klimat finns ännu inga slututbetalade ärenden att rapportera om. Inom förnybar energi har under 2012 tre projektstöd slutbetalats, två av dessa är förstudier och ett var förutsättningsskapande. Bruttoförädlingsvärdet samt deras bidrag till att öka produktionen av förnybar energi har bedömts till noll.

2.6.3 Främjande av turistnäringen (313)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stöd inom åtgärden turism får lämnas som företagsstöd till enskilda turistföretagare i form av stöd till investeringar eller för köp av tjänster för utveckling av företaget. Stöd lämnas också som ett projektstöd med syfte att allmänt förbättra

förutsättningar för turistföretag att utveckla sin verksamhet. Syftet med åtgärden är att företagen ska bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden.

Budget och beviljat stöd

Tabell 41, Budget och beviljat, åtgärd 313

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	625,2	86,7	596,8	95 %
SUMMA inkl. återflöden			568,4	91 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 42, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 313, inkl. utmaningarna klimat och energi

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal nya turistverksamheter som beviljats stöd	3 100	169	1 205	39 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	2 500 (278)	195,3 (21,7)	1 334,6 (148,3)	53 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	3 100	150	774	25 %
	Ökning av bruttoförelägningsvärde hos stödmottagare, mnkr (mneuro)	2 100 (233)	34,1 (3,8)	131,9 (14,7)	6 %
	Bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd	3 900	172	534	14 %
	Ökat antal turister	310 000	49 737	339 490	110 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målvärdena

Omfattning

Under 2012 har 169 sökande fått bifallsbeslut om stöd. Ackumulerat har 39 procent av målet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 195,3 miljoner kronor. Ackumulerat har 53 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts.

En anledning till den låga uppfyllelsen av målvärdena kan vara att av totala stödbeloppet har 65 procent beviljats som projektstöd, vilket innebär att resultatet kommit många företag till del. Men dessa företag är inte inräknade bland de företag som fått stöd. Projektstöden omfattar också högre stödbelopp per ansökan.

För åren 2007 – 2012 har 568,4 miljoner kronor av 625 miljoner kronor beviljats i stöd. Utnyttjandet ligger i takt med programmet.

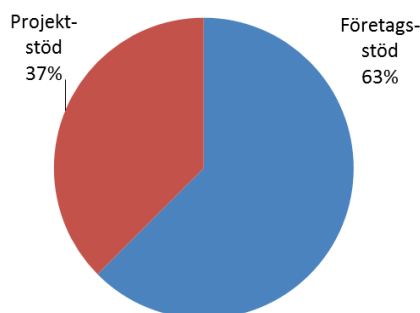
Resultat

Totalt för perioden 2007-2012 har 774 insatser avslutats (484 företagsstöd och 290 projektstöd) vilket motsvarar 25 procent av målvärdet.

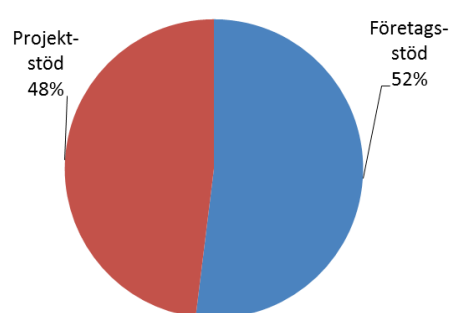
Värt att nämna i detta sammanhang är att resultatindikatorn Ökat antal turister som redovisas i denna rapport avviker från de två indikatorer som finns i indikator Tabellen R9 (bilaga 1): Ökat antal övernattningar och Ökat antal besökare över dagen. Det är inte lämpligt att summera dessa två indikatorer eftersom en del turister gör fler än en övernattning. Istället redovisas en lägre siffra i indikatorn Ökat antal turister efter antagandet att en del turister gör fler än en övernattning.

Figur 19 och 20 nedan illustrerar fördelningen av antal ärenden och utbetalt stödbelopp för företagsstöden och projektstöden inom åtgärd 313 Turism.

Figur 19, Antal avslutade ärenden per ärendetyp

Figur 20, Utbetalt stödbelopp per ärendetyp

Siffrorna i tabell 42, visar på ett ökat bruttoförelägningsvärde med 131,9 miljoner kronor för hela perioden 2007-2012, vilket motsvarar 6 procent av målvärdet. För de 484 företag som fått företagsstöd redovisas en genomsnittlig ökning av bruttoförelägningsvärdet med cirka 264 000 kronor per företag. Då det i snitt beräknas ta tre år innan investeringarna ger full effekt kommer bruttoförelägningsvärdet att stiga under de kommande åren då fler och fler investeringar beräknas nå full effekt. Den totala ökningen av bruttoförelägningsvärdet beräknas uppgå till cirka 319 000 kronor när alla de slututbetalade investeringarna nått full effekt.

Av de 290 avslutade projektstöden inom åtgärden är 142 (49 procent) av förutsättningsskapande karaktär och de ger inte några direkta resultat i form av bruttoförelägningsvärde och arbetstillfällen. Exempel på förutsättningsskapande projekt för denna åtgärd kan vara en förstudie där man kartlägger möjliga turistmål inom en viss region, gör en marknadsundersökning eller tar fram beslutsunderlag för framtida investeringar i ett visst turistmål. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande. Resterande 148 projekt eller 51 procent är av mer konkret karaktär och kan antas ge resultat men det finns stora svårigheter i att mäta framförallt bruttoförelägningsvärdet, se avsnitt 2.1. För merparten av projektstöden, som svarar för 37 procent av totalt utbetalt stödbelopp och 48 procent av antalet avslutade insatser inom åtgärden, redovisas därmed inga utfall i resultatindikatorerna.

Bruttoökningen i antalet arbetstillfällen för hela perioden 2007-2012 är 534, vilket fortsätter att vara lågt för åtgärden med tanke på att målet uppgår till 3 900

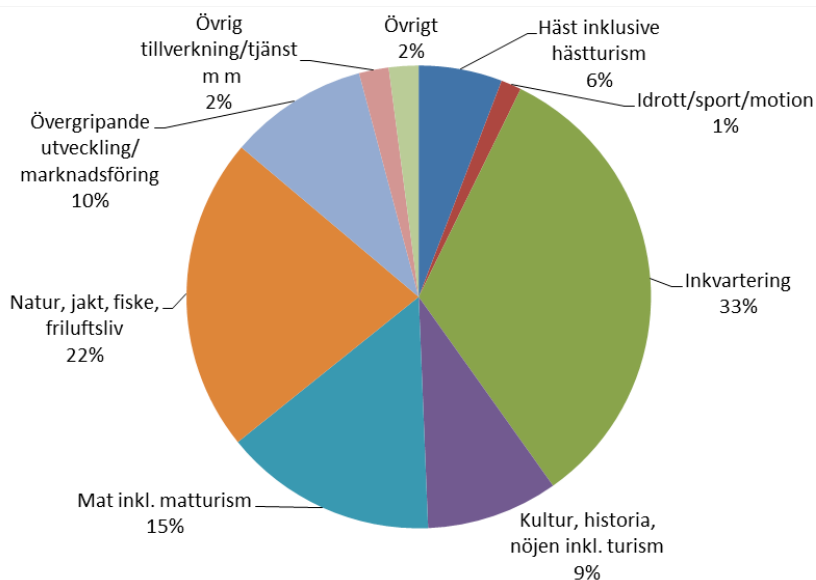
arbetstillfällena (se tabell 39). Många av insatserna som gäller företagsstöd visar på ökad arbetstid i företagen, men ökningen påverkar bara redan verksamma personer i företagen och ger därför inga nya arbetstillfällen²⁹. När det gäller förändring av arbetstid för redan verksamma personer i företagen så är det med nuvarande data inte möjligt att kvantifiera detta. I en pågående enkätstudie ställs frågor om detta till företagen, läs mer om studien under avsnitt 4.3.1.

Resultatindikatorn ökat antal turister visar att målet för hela programperioden 2007-2013 redan under 2012 har uppnåtts och överskridits (110 procent). Huvudorsaken är troligen att vissa företag som fått stöd har en hög tillströmning av dagsbesökare till exempel caféer, konferensanläggningar, restauranger, golfbanor, butiker på landet samt djur- och älgparker.

Sammantaget för åtgärden tyder resultaten på att målen gällande bruttofördlingsvärde och arbetstillfällena inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser når målvärdet. Huvudorsaken till att målet för bruttofördlingsvärdet blir svåruppnåeligt är att det beräknade värdet per utbetalt stöd är cirka hälften av det satta målvärdet. Projektstöden bedöms bara i vissa fall bidra med en ökning av bruttofördlingsvärdet.

I figur 21 nedan visas en procentuell fördelning i kategorier för alla slututbetalade företag- och projektstöd i åtgärden 313 Främjande av turismnäringen under perioden 2007-2012.

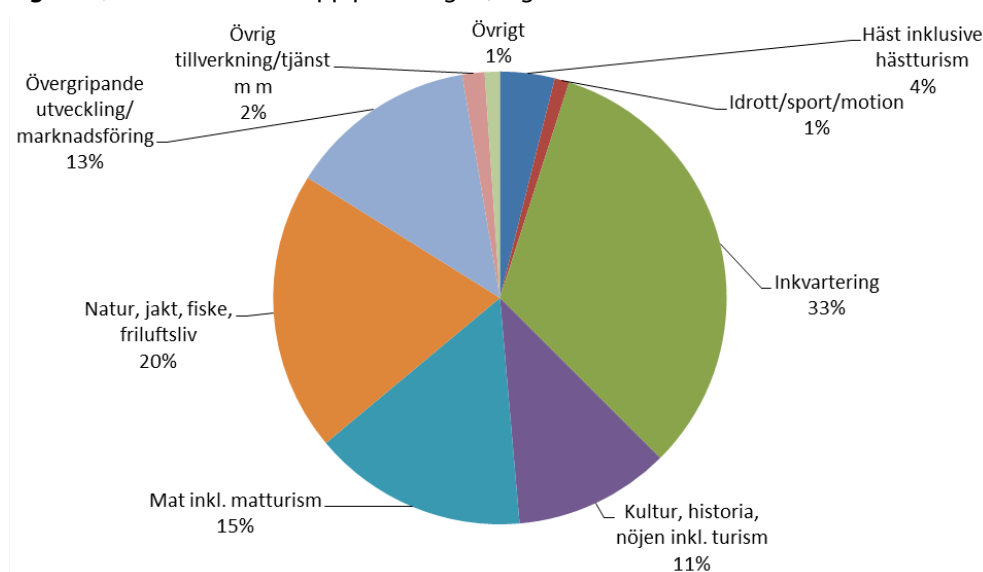
Figur 21, Antal avslutade ärenden per kategori, åtgärd 313

Avslutade insatser inom denna åtgärd har störst andelar inom kategorierna Inkvartering 33 procent, följt av Natur, jakt, fisk, friluftsliv 22 procent, Mat inklusive matturism 15 procent samt Övergripande utveckling och marknadsföring och Kultur, historia, nöjen med 10 respektive 9 procent.

²⁹ Nya arbetstillfällen är sådana som inte funnits tidigare och vilka kan bedömas komma att existera under överskådlig framtid och för vilka lön/ersättning utgår eller är arbete som företagare gör i eget företag. Ett varaktigt nytt arbetstillfälle kan sträcka sig från 1 arbetstimma som görs en gång per år till exempel säsongsmässigt återkommande arbete till att handla om nytt heltidsarbete hela året.

Figur 22, Utbetalt stödbelopp per kategori, åtgärd 313

Figuren ovan visar utbetalt stödbelopp uppdelat per kategori. Procentuellt har kategorin Inkvartering den största andelen (33 procent) följt av Natur, jakt, fiske och friluftsliv (20 procent), Mat inklusive matturism (15 procent) samt Övergripande utveckling och marknadsföring och Kultur, historia, nöjen (med 13 respektive 11 procent). Detta faller sig naturligt då det i dessa kategorier oftast investeras i större fasta anläggningar.

Inkvartering

Vanliga verksamheter inom kategorin är Bed & Breakfast, Bo på lantgård, pensionat, uthyrningsstugor, konferensanläggningar, camping med mera. Projektstöden handlar till exempel om marknadsföring av stugförmedlare och förstudier kring nya eller förbättrade anläggningar för inkvartering.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	245	10
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,31	0,34

Natur, jakt, fiske och friluftsliv

Vanliga verksamheter inom kategorin är jakt- och fisketurism, båtturism, äventyrs-event och djurparker, museer med mera. Projektstöden handlar ofta om att utveckla vandrings- cykel- och vattenleder. Många projekt handlar också om företagsutveckling, kompetensutveckling, och marknadsföring.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	100	70
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,20	0,41

Mat inklusive matturism

Vanliga verksamheter inom kategorin är café, restaurang, gårdsbutiker, bagerier, musterier med mera. Insatserna kan handla om allt från att bygga ett nytt restaurangkök till mindre investeringar i inventarier. Projektstöden handlar framförallt om att öka matturismen genom marknadsföring och utveckling av småskaliga livsmedelsföretag. Det är mycket vanligt med projekt där ett antal företag i en region gemensamt medverkar på ett evenemang, mässa, marknad eller webbplats.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	76	39
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,26	0,44

Kultur, historia, nöjen

Vanliga projekt inom kategorin är utveckling och förstudier kring olika typer av turistmål, till exempel museer, kulturarvsbyggnader och kulturresevat. Det finns också projekt som genomför olika typer av evenemang, exempelvis folkdansfestivaler och historievandringar.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	5	69
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,25	0,39

Övergripande utveckling och marknadsföring

Projekten inom denna kategori handlar ofta om destinationsutveckling och främjande av företag inom besöksnäringen generellt. Projekten kan beröra exempelvis mat, inkvartering och häst. Det är vanligt med projekt som marknadsför turistföretag i en region via en broschyr, karta, mässa, evenemang eller webbplats.

	Företagsstöd	Projektstöd
Antal avslutade insatser	1	57
Genomsnittligt utbetalt stödbelopp, mnkr	0,42	0,44

2.6.4 Grundläggande tjänster (321)

Åtgärdens syfte och innehåll

Stödet lämnas främst som projektstöd för generella insatser som syftar till att förbättra förutsättningarna för en bättre livskvalitet på landsbygden i form av till exempel bredband, småskalig infrastruktur eller kultur- och fritidsaktiviteter. Stöd kan också lämnas som företagsstöd till enskilda företagare, organisationer med flera för investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om anpassning av byggnader och lokaler inom service- och tjänstesektorn, investeringar i ny utrustning och marknadsundersökningar samt bredbandsutbyggnad.

År 2010 tillfördes åtgärden 190 miljoner kronor från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (EEÅP) för investeringar i bredband på landsbygden. Dessa medfinansieras av Sverige med drygt 63 miljoner kronor. Totalt tillskott var 253 miljoner kronor. Regeringen har under 2012 tillfört grundbudgeten 375 miljoner kronor och har beslutat tillföra ytterligare 600 miljoner kronor under 2013 eftersom efterfrågan varit stor på investeringar i bredbandsutbyggnad i landsbygdsområden där utbyggnad inte kan ske på marknadsmässiga grunder. Dessa investeringar genomförs i projektform och utförs till stor del av olika föreningar i samarbete med länsstyrelsen eller kommunen. Den nationella delen av finansieringen av bredband har till betydande del kommit från kommuner och Post- och Telestyrelsen (PTS).

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 43, Budget och beviljat stöd, åtgärd 321

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	681,7	357,1	604,2	89 %
Bredband (EEÅP)	253,4	21,4	232,0	92 %
SUMMA	935,1	378,5	836,2	89 %
SUMMA inkl. återflöden			825,7	88 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 44, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 321, inkl. bredbandsstöd

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal beviljade stöd	1 225	172	599	49 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	1 370 (152,2)	584,4 (64,9)	1 234,7 (137,2)	90 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	1 225	89	242	20 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	74 500	74 504	153 457	206 %
	Ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden	58 400	7 224	10 931	19 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målet för åtgärden

Tabell 45, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 321, bredbandsstöd (EEÅP)

Typ av indikator	Indikator	Mål 2007-2013	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljats stöd)	Antal beviljade stöd	255	15	122	48 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	632 (70,2)	27,7 (3,1)	285,9 (31,8)	45 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	255	22	42	16 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	63 500	0	0	0 %
	Ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden	25 400	4 416	5 597	22 %

Riktvärde för 2010-2012 är 75 procent av målet för åtgärden

Omfattning

Under 2012 har 172 sökande fått bifallsbeslut om stöd. Ackumulerat har 49 procent av målet för beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 584,4 miljoner kronor. Ackumulerat har 90 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts.

När det gäller pengar inom ramen för den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (bredband) kan Jordbruksverket konstatera att antal beviljade stöd och investeringsvolym ligger under riktvärdet för uppnått mål. Eftersom drygt 90 procent av budgeten är utnyttjad så kommer målen investeringsvolym och antal beviljade stöd för bredbandsstödet inte att nås. Det beror på att projekten har blivit större än beräknat men innebär samtidigt att fler hushåll får tillgång till bredband per projekt. I den redovisade investeringsvolymen ingår för närvarande inte värdet av det ideella arbete som projektägarna tillfört.

För åren 2007 – 2012 har 825,7 miljoner kronor av 935 miljoner kronor beviljats i stöd. Utnyttjandet ligger högt i förhållande till befintlig budget. Beslut har fattats om att tillföra åtgärden 600 miljoner kronor för investeringar i bredbandsutbyggnad. Detta tillskott har gjorts i programändring 9 som har godkänts av EU-kommissionen i juni 2012.

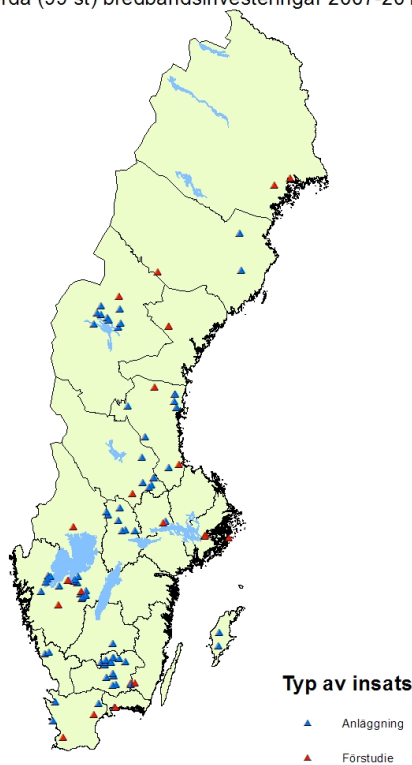
Resultat

89 insatser har avslutats under 2012 och 242 insatser totalt under perioden 2007–2012, vilket motsvarar 20 procent av målvärdet. De flesta avslutade insatser är i form av projektstöd (212 stycken).

Av de 242 avslutade insatserna inom åtgärden är 73 (30 procent) av förutsättningsskapande karaktär och de ger inte några direkta resultat i form av gynnad befolkning eller ökad tillgång till bredband. Ett förutsättningsskapande projekt kan vara en förstudie för kartläggning av landsbygdsbutiker eller drivmedelsstationer inom en region. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande och boende genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

Den befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service genom projekt i åtgärd 321 uppgår till 153 457 personer, vilket motsvarar 206 procent av målvärdet. Ett antal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 20 000 invånare, dessa har inte tagits med i redovisningen av indikatorn Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service. De insatser som inte gett bestående förbättrad service har inte heller räknats med. Exempel på insatser som inte räknats med är evenemang som bara genomförts vid ett tillfälle.

Genomförda (99 st) bredbandsinvesteringar 2007-2012

Indikatorn Ökning av antal personer med tillgång till bredband på landsbygden uppgår till 10 931 personer vilket motsvarar 19 procent av målvärdet för hela åtgärden. Det är ett knappt hundra bredbandsprojekt som har avslutats under perioden 2007-2012. Bredband inom EEÅP står för 42 av dessa projekt. I tio av projekten har fiberkabel/kanalisation dragits i samband med att man grävt för vattenledningar. 16 av bredbandsprojekten är förstudier.

På kartan visas var i landet bredbandsprojekten genomförts. Flest avslutade bredbandsprojekt återfinns i Västra Götalands län, Kronobergs län och Jämtlands län.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2012 fördelas på kategorier.

Tabell 46, Avslutade insatser, åtgärd 321, fördelat på kategorier

Kategori	Antal avslutade insatser	Procentuell fördelning antal	Befolkning inkl. personer som fått tillgång till bredband	Utbetalt stödbelopp, mnkr
Infrastruktur inkl. bredband	112	46 %	12 199	52,9
Detaljhandel	47	19 %	26 227	17,5
Tillverkning/tjänster	15	6 %	23 518	4,3
Övergripande utveckling	15	6 %	16 741	5,4
Idrott, motion (ej hästsport)	14	6 %	34 658	4,0
Kultur, historia	11	5 %	24 928	2,2
Häst	8	3 %	18 501	4,3
Mat	8	3 %	1 767	1,0
Natur, friluftsliv	5	2 %	4 083	1,3
Förnybar energi	4	2 %	1 623	1,6
Övrig service	3	1 %	143	2,9
SUMMA	242	100 %	164 388	97,2

Den största kategorin sett till antalet insatser är Infrastruktur där bredbandsprojekten är övervägande, men det finns några projekt som handlar om annan infrastruktur såsom vägar, broar och vattentillgång. Därefter följer kategorin Detaljhandel som till största delen består av förutsättningsskapande projekt som sysslat med kartläggning av och rådgivning för butiker och drivmedelsstationer i olika regioner, men det finns även ett antal konkreta insatser.

I kategorin Tillverkning/tjänster finns diverse insatser som handlar om till exempel bilverkstäder, fotvård och service för äldre. Kategorin Övergripande utveckling innehåller till största delen förutsättningsskapande projekt exempelvis förstudier kring service och företagande generellt i en region. Kategorin Idrott, motion handlar mest om konkreta satsningar på idrottsanläggningar, som fotbollsplaner och elljusspår.

Projekten inom Kultur, historia är ofta konkreta insatser som till exempel förbättringar av föreningslokaler. Inom kategorin Häst görs flerparterna av investeringarna i ridbanor och ridhus. Kategorin Mat innehåller projekt som på olika sätt vill främja lokal matproduktion. Kategorin Friluftsliv, natur innehåller några projekt som förbättrar möjligheterna till friluftsliv, till exempel en viltmålsanläggning (skjutbana). Alla de fyra insatserna i Förnybar energi är företagsstöd som handlar om energiomställning.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns en stor bredd i inriktningen på insatserna, vilket stämmer med intentionerna i Landsbygdsprogrammet. Det är dock svårt att dra några slutsatser utifrån antal personer som gynnas, då projekten har mycket olika målgrupper. Vissa projekt, som till exempel de inom Infrastruktur riktar sig mot ett antal hushåll som enkelt kan identifieras, medan andra projekt har stora och mer svårämbara målgrupper, som hela kommuner eller ännu större regioner. Bredbandsprojekten som svarar för en stor andel av stödbeloppen når förhållandevis få personer, men kan säkert vara väl så viktiga för dessa personers livskvalitet och möjligheter till företagande.

Inom åtgärden finns stor spridning av stödbeloppen. Genomsnittligt stödbelopp är cirka 402 000 kronor medan median är cirka 250 000 kronor. 31 procent av stödmottagarna har fått belopp upp till och med 100 000 kronor, vilket totalt bara motsvarar 5 procent av det totala stödbeloppet. De fem stödmottagare som fått mest pengar har tillsammans fått 13,5 miljoner kronor, vilket motsvarar 14 procent av det totala utbetalade stödbeloppet i åtgärden. Tre av dessa projekt är bredbandsprojekt.

2.6.5 Förnyelse och utveckling i byarna (322)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden byutveckling avser uteslutande projektstöd till insatser som ökar möjligheterna för boende och utkomst, samt allmänt stärker bygdernas attraktionskraft. Insatserna ska bidra till ett hållbart nyttjande av bygdens samlade resurser.

Budget och beviljat stöd

Tabell 47, Budget och beviljat stöd, åtgärd 322

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	127,3	16,2	135,5	106 %
SUMMA inkl. återflöden			129,5	102 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 48, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 322

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall, ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal byar/lokala grupper som beviljats stöd	600	35	198	48 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	255 (28)	19,1 (2,1)	188,5 (20,9)	74 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	600	40	200	33 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	35 000	17 195	84 531	242 %
	Ökad tillgång till bredband på landsbygden	9 000	0	0	0 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målvärdet

Omfattning

Under 2012 har 35 sökande fått bifallsbeslut om stöd. Ackumulerat har 48 procent av målet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 188,5 mnkr. Ackumulerat har 74 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts.

Notera att indikatorn antal byar/lokala grupper som beviljats stöd redovisas som antal beviljade stöd. Det skulle kunna vara så att stödet till ett beviljat projekt gynnar flera byar/lokala grupper. Detta gäller särskilt nationella övergripande projekt, som enligt redovisningen nedan står för 32 procent av alla avslutade projekt inom åtgärden. En av orsakerna till den låga måluppfyllelsen kan vara att sökande som vill utveckla sin bygd vänder sig till Leader. Leader har större möjligheter att initiera och stötta bildandet av sådana projekt än övriga stödmyndigheter.

För åren 2007-2012 har 129 miljoner kronor av 127 miljoner kronor beviljats i stöd. Därmed är hela budgeten för programperioden utnyttjad och med viss marginal för återflöde.

Resultat

Under 2012 har 40 insatser avslutats och totalt under perioden 2007-2012 har 200 insatser avslutats, vilket motsvarar 33 procent av målvärdet. Inom åtgärden förekommer endast projektstöd.

Av de 200 avslutade insatserna inom åtgärden är 89 (45 procent) av förutsättnings- skapande karaktär och de ger inte några direkta resultat i form av befolkning som gynnas. Ett förutsättnings- skapande projekt kan vara en förstudie där man till exempel tar fram beslutsunderlag för framtida investeringar; alltifrån vindkraft till friskolor. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för byutveckling genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

Indikatorn befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service uppgår till 84 531 personer vilket motsvarar 242 procent av målvärdet. Ett antal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 5 000 invånare, men dessa har inte tagits med i redovisningen. De insatser som inte gett bestående förbättrad service har inte heller räknats med.

Måluppfyllelsen för resultatindikatorn ökad tillgång till bredband är noll. De projekt som genomfört bredbandsutbyggnad har fått stöd genom åtgärd 321 Grundläggande tjänster.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2012 fördelas på kategorier.

Tabell 49, Avslutade insatser, åtgärd 322, fördelat på kategorier

Kategori	Antal genom- förda insatser	Procentuell fördelning antal	Gynnad befolkning	Utbetalt stöd- belopp, mnkr
Kultur, historia	77	39 %	43 543	9,7
Övergripande utveckling	54	27 %	8 026	9,1
Idrott, motion (ej hästsport)	17	9 %	11 771	7,1
Natur, friluftsliv	13	7 %	5 269	2,9
Häst	10	5 %	13 226	2,9
Förnybar energi/klimat	8	4 %	0	1,2
Infrastruktur	6	3 %	228	1,1
Tillverkning, tjänster	3	2 %	383	0,1
Detaljhandel	2	1 %	0	1,1
Mat	2	1 %	0	0,1
Hantverk	1	1 %	0	0,1
Övrigt	7	4 %	0	12,2
SUMMA	200	100 %	84 531	49,4

Kultur, historia är den största kategorin sett till antal genomförda projekt. Där handlar det ofta om att materiellt stötta bygdeföreningar och andra kultur- föreningar genom reparationer och utrustning. Här finns också projekt som genomför olika kulturevenemang inom till exempel teater och musik. Kategorin Övergripande utveckling innehåller många förutsättnings- skapande projekt som syftar till att ta fram lokala utvecklingsplaner och förstudier kring byutveckling. Här finns också ett tiotal projekt som genomför evenemang riktade till hela landet, ett exempel på det är Landsbygdsriksdagen. Kategorin Idrott, motion handlar till största delen om konkreta satsningar på idrottsanläggningar till exempel fotbolls- planer och idrottshallar. I kategorin Natur, friluftsliv finns projekt som till exempel handlar om vandrings- och cykelleder eller badplatser. Projekten inom kategorin Häst handlar mycket om investeringar i till exempel ridbanor och ridhus. I kate- gorin Förnybar energi/klimat finns förstudier kring bland annat vindkraft och biogas.

Även i denna åtgärd finns det en stor bredd i inriktningen på insatserna och det finns många exempel där man försöker få fram lokala utvecklingsplaner som, ifall de sätts i verket, kan leda till bättre villkor för företagande och boende.

Det är dock svårt att dra några slutsatser utifrån antal personer som gynnas, då projekten har mycket olika målgrupper. För många projekt är det svårt att identifiera vilken befolkning de riktar sig till och det är otydligt vilken "by" som avses. Som tidigare nämnts så redovisas inte heller befolkning för förutsättningskapande projekt som till exempel lokala utvecklingsplaner.

Inom åtgärden finns många relativt små stödbelopp och ett fåtal stora. Genomsnittligt stödbelopp uppgår till cirka 247 000 kr medan medianen ligger på cirka 100 000 kr. 55 procent av stödmottagarna har fått belopp upp till och med 100 000 kronor, vilka tillsammans endast motsvarar 12 procent av totalt utbetalt stödbelopp. De fem stödmottagare som fått mest pengar har tillsammans fått 15,4 miljoner kronor, vilket motsvarar 31 procent av totalt utbetalt stödbelopp.

2.6.6 Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (323)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden natur- och kulturarv avser till viss del företagsstöd till enskilda företagare, organisationer med flera i form av stöd till investeringar eller köp av tjänster. Det kan exempelvis röra sig om restaurering av kulturhistoriskt intressanta byggnader för användning inom ett nytt område eller om restaurering, underhåll och uppgradering av det lokala natur- och kulturlandskapet. Åtgärden kan också avse projektstöd för generella insatser som syftar att förbättra förutsättningarna enligt ovan.

Budget och beviljat stöd

Tabell 50, Budget och beviljat stöd, åtgärd 323

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Budget	119,0	8,9	116,7	98 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 51, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 323

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal aktiviteter som beviljats stöd	600	29	226	38 %
	Total investeringsvolym, mnkr (mneuro)	238 (26,4)	12,7 (1,4)	155,2 (17,2)	65 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade insatser	600	45	150	25 %
	Befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service	136 000	38 781	124 037	91 %
Programspecifik indikator	Antal restaurerade byggnader	350	7	45	13 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 procent av målvärdena

Omfattning

Under 2012 har 29 sökande fått bifallsbeslut om stöd. Ackumulerat har 38 procent av målet för antal beviljade stöd uppnåtts. Investeringsvolymen uppgick 2012 till totalt 12,7 miljoner kronor. Ackumulerat har 65 procent av målvärdet för investeringsvolymen uppnåtts. Eftersom 98 procent av budgeten för åren 2007 – 2012 beviljats i stöd lär omfattningsmålet inte uppnås.

Resultat

45 insatser har avslutats under 2012 och 150 insatser totalt under perioden 2007–2012, vilket motsvarar 25 procent av målvärdet. De flesta (132 stycken) är i form av projektstöd.

Av de 150 avslutade insatserna inom åtgärden är 57 (38 procent) av förutsättningskapande karaktär och de ger inte några direkta resultat i form av befolkning som gynnas. Ett förutsättningskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger kulturbyggnader eller fornlämningar inom ett geografiskt område. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för bevarande genom kompetensutveckling och planering inför framtida renoveringsarbeten.

Den befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service uppgår till 124 037 personer vilket motsvarar 91 procent av målvärdet. Ett fåtal projekt berör orter eller regioner som har en befolkning större än 20 000 invånare, men dessa har inte tagits med i redovisningen. De insatser som inte gett bestående förbättrad service har inte heller räknats med.

Hittills har 45 byggnader restaurerats vilket motsvarar 13 procent av målvärdet. Många insatser handlar istället om bevarande av annat än byggnader till exempel historiska samlingar eller immateriella värden såsom folkmusik eller kunskap om äldre odlingstekniker. Bland de byggnader som har renoverats finns allt ifrån lador till en fyr. Ofta har stödmottagaren för avsikt att använda byggnaden efter renoveringen, till exempel genom att bedriva företags- eller föreningsverksamhet i den.

Nedan visas hur de avslutade insatserna under perioden 2007-2012 fördelas på kategorier.

Tabell 52, Avslutade insatser, åtgärd 323, fördelat på kategorier.

Kategori	Antal	Procentuell fördelning antal	Gynnad befolkning	Utbetalt stödbelopp, mnkr
Kultur, historia	105	70 %	93 281	24,6
Natur, friluftsliv	21	14 %	21 662	5,8
Mat	5	3 %	2 291	2,2
Hantverk	3	2 %	0	1,0
Infrastruktur	3	2 %	5 569	0,6
Övergripande utveckling	3	2 %	0	0,8
Häst	2	1 %	638	0,4
Inkvartering	2	1 %	232	0,5
Förnybar energi	1	1 %	0	0,2
Övrigt	5	3 %	364	1,5
SUMMA	150	100 %	124 037	37,6

Den största kategorin är Kultur, historia där det exempelvis handlar om att bevara byggnadsminnen, samlingar och kulturarv av immateriell karaktär. Projekten i kategorin Friluftsliv, natur kan till exempel handla om restaurering av vattendrag och insatser för att göra naturområden tillgängliga för besökare. Projekten inom kategorin Mat kan till exempel handla om att en kulturhistorisk byggnad ska användas som kafé eller att man förädlar kulturväxter. Alla projekten i kategorin Hantverk handlar alla om att främja hemslöjd och konsthantverk. De tre insatserna i kategorin Infrastruktur handlar om byggnation och reparation av vägbroar. Även i denna åtgärd finns det en stor bredd i inriktningen på insatserna och det finns många exempel där man försöker etablera nya kommersiella, sociala och/eller kulturella användningsområden för såväl materiellt och immateriellt kultur- och naturarv. Det är dock svårt att dra några slutsatser utifrån antal personer som gynnas, då projekten har mycket olika målgrupper. För många projekt är det svårt att identifiera vilken befolkning de riktar sig till. Det kan också vara så att den egentliga målgruppen är turister, vilket inte mäts i indikatorn.

Inom åtgärden finns många relativt små stödbelopp och ett fåtal stora. Det genomsnittliga stödbeloppet uppgår till cirka 251 000 kronor medan medianen ligger på cirka 103 000 kronor. 50 procent av stödmottagarna har fått belopp upp till och med 100 000 kronor, vilka tillsammans endast motsvarar 11 procent av totalt utbetalt stödbelopp i åtgärden. De fem stödmottagare som fått mest pengar har tillsammans fått 8,7 miljoner kronor, vilket motsvarar 23 procent av det totala utbetalade stödbeloppet.

2.6.7 Kompetensutvecklings- och informationsinsatser (331)

Åtgärdens syfte och innehåll

Kompetensutvecklingen inom axeln ska underlätta anpassningen för landsbygdsens aktörer utanför jordbrukssektorn till nya förutsättningar för en ökad kvalitet i produktionen av varor och tjänster. Dessutom ska den stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Kompetensutveckling av företagarna och kunskapsuppbyggnad hos företagen är viktig för att uppnå målen för axel 3.

Aktiviteter utförs både nationellt och regionalt med utgångspunkt i nationella och regionala strategier för landsbygdsutveckling. Målgrupp för åtgärden är aktörer inom axeln som har behov av kompetensutveckling för att förstärka övriga åtgärder inom axeln. Aktiviteterna kan avse företagsstöd eller projektstöd. Företagsstöd ges till verksamma på landsbygden utanför jordbrukssektorn som önskar genomgå specialutbildningar och därigenom stärka företaget. Projektstöd för kompetensutveckling ges till kunskapsföretag och organisationer, inklusive Jordbruksverket och länsstyrelser, som anordnar kompetensutveckling som kommer flera till del och tar fram utbildningsprogram med kursmaterial.

Målområden

Kompetensutvecklingen genomförs under det gemensamma namnet ”Landet lär”, som också innefattar axel 1. Verksamheten har delats in i olika målområden, vilka för axel 3 har en koppling till regional utveckling.

- Inom målområdet företagsutveckling ska kompetensutvecklingen medverka till att öka kvaliteten i produktionen av varor och tjänster och för att stärka företagens utvecklingsförmåga och konkurrenskraft. Målområdet är uppdelat

på företag inom de gröna näringarna (insatser inom axel 1) och företag utanför de gröna näringarna (insatser inom axel 3).

- Inom målområdet landsbygdsutveckling ska kompetensutvecklingen bidra till en ökad livskvalitet på landsbygden genom kompetenshöjande åtgärder inom områdena service, bygdeutveckling och utveckling och bevarande av natur- och kulturarvet.

Budget och beviljat stöd

Budgeten har från och med 2010 förstärkts med 40 mnkr för utveckling av visionen Sverige – det nya matlandet. Budget och beviljat stöd redovisas i tabellen nedan.

Tabell 53, Budget och beviljat stöd, åtgärd 331

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	365,2	46,1	357,4	98 %
Sverige – det nya matlandet	40	4,2	33,2	83 %
SUMMA	405,2	50,3	390,6	96 %
SUMMA inkl. återflöden			353,6	87 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 54, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 331

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall, ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal ekonomiska aktörer som deltagit i aktiviteter som fått stöd	82 000	19 360	71 860	88 %
	Antal utbildningsdagar	160 000	13 989	77 188	48 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	82 000	8 000	30 000	37 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena

Omfattning

Sammanlagt har 19 360 personer, deltagit i olika aktiviteter under 2012. I genomsnitt har utbildningen omfattat cirka 6 timmar per deltagare.

Under perioden 2007-2012 har stöd beviljats för 353,6 miljoner kronor, vilket utgör 87 procent av budgeten för åtgärden. Nivån ligger strax över riktvärdet.

Indikatorvärdena i tabellen ligger på en nivå som innebär att målvärdet för antal deltagare bör kunna uppnås men däremot inte antal utbildningsdagar. Om det finns eftersläpningar i registreringen av indikatorvärden kan viss återhämtning ske under kommande år som förbättrar det slutliga utfallet.

Resultat

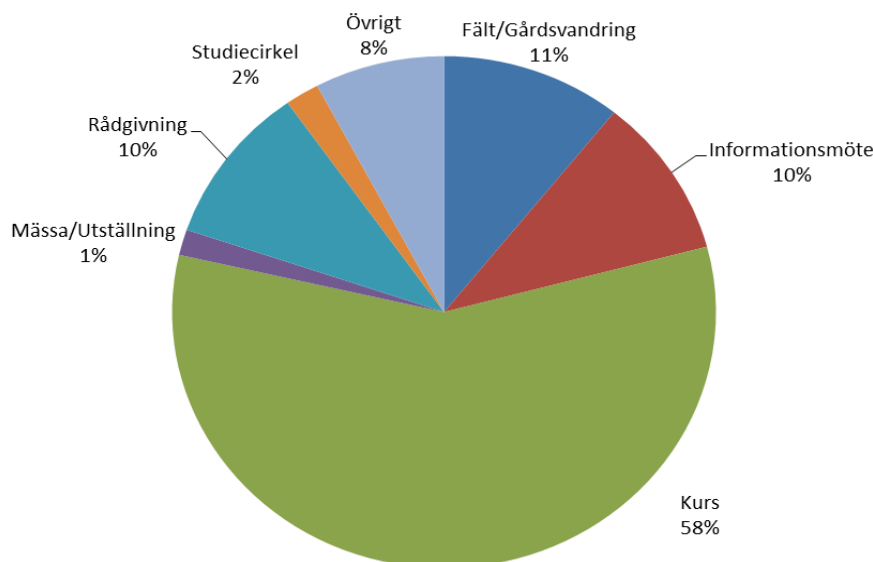
Indikatorn deltagare som fullföljt utbildning är en beräkning som grundas på resultat från en enkätstudie. I enkäten har vi utgått från frågan ” Kursen/

rådgivningen har bidragit till att jag/företaget jag är verksam i har förändrat sättet att arbeta”. I enkäten var det 42 procent som svarade positivt på frågan och det procenttalet har multiplicerats med totala antalet deltagare för att få värdet på indikatorn.

Jordbruksverket håller på med planering av en enkätstudie för att följa upp effekterna av kompetensutvecklingen. Den kommer att genomföras under 2013 och är en uppföljning och fördjupning av den undersökning som gjordes 2010. Den kommenterades i förra årsrapporten.

Genom analys av rapporterade deltagare kan det konstateras att 56 procent av deltagarna är kvinnor, vilket skiljer sig markant från axel 1 där andelen kvinnor endast är 25 procent. Åldersfördelning är likartad för kompetensutvecklingen mellan axlarna, 5 procent av deltagarna är under 25 år och 23 procent av är deltagarna under 40 år. Det innebär att deltagarna har relativt hög ålder.

Figur 23, Antal utbildningsdagar per aktivitetstyp, åtgärd 331

Figuren visar hur antalet utbildningsdagar är fördelade på olika aktivitetstyper under programperioden. Det framgår att kurser dominerar med hela 58 procent av antalet utbildningsdagar, endast 10 procent av antalet dagar är individuell rådgivning. Eftersom inte målet för antalet utbildningsdagar ser ut att kunna uppnås betyder det att utbildningarnas längd med cirka 1 dag är kortare än beräknat.

2.6.8 Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (341)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden avser projektstöd till potentiella LAG, främst under förberedelsefasen för studier i området, lokala informations- och mobiliseringsinsatser samt framtagande av underlag inför utarbetandet av lokala utvecklingsstrategier inom Leader. Åtgärden har inte utnyttjats sedan 2009.

Budget och beviljat stöd

Tabell 55, Budget och beviljat stöd, åtgärd 341

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	15	0	15,3	102 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 56, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 341

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal kompetensutvecklings- och animationsaktiviteter	200	0	1 101	551 %
	Antal deltagare i aktiviteter	10 000	0	13 527	135 %
	Antal offentliga-privata partnerskap som fått stöd	0	0	0	0
Resultat (avslutade insatser)	Antal deltagare i fullföljda insatser	10 000	0	13 527	135 %
Programspecifik indikator	Antal bildade LAG-grupper	60	0	63	105 %

Omfattning och resultat

De allra flesta av de 63 lokala partnerskap som till och med 2009 lämnat in ansökningar i form av lokala utvecklingsstrategier för att bilda leaderområden har fått del av åtgärdens medel. Huvuddelen av stöden inom åtgärden beviljades under 2008.

Stöd inom åtgärden har beviljats av länsstyrelserna till partnerskap inom respektive region/län efter analys och prövning mot målen att främja bildandet av LAG och avgränsning av leaderområden. Jordbruksverket bedömer att medlen allokerats effektivt och främjat uppsatta mål. Totalt har 63 grupper bildat leaderområden varmed målet överskreds något. Utfallet av aktiviteter och deltagare har överträffat uppsatta mål väsentligt. Samtliga deltagare i olika former av utbildningar som kurser och dylikt, har fullföljt dessa.

2.7 Axel 4

Sammanfattning av länsstyrelsernas rapportering avseende axel 4, Leader

Länsstyrelserna rapporterar att de fortsätter att arbeta tillsammans med LAG för att förbättra kvalitén på stödansökningar och förkorta handläggningstiderna. Detta har under året gjorts via utbildningar, informationsinsatser, kvalitetskontroller, Leaderträffar samt erbjudanden om genomgång av ansökningar innan de skickas till länsstyrelserna. De flesta länsstyrelser förefaller måna om en god kontakt med sina LAG och har under året anordnat regelbundna möten.

Några av länsstyrelserna rapporterar om en starkt positiv trend när det gäller antalet stödansökningar från LAG och säger att flera av dem redan börjar få ont om pengar att bevilja. Ett antal länsstyrelser understryker att Leaderåtgärden Konkurrenskraft jord och skog är den mest eftersökta.

Rapportering från LAG - sammanfattning av lägesrapporter

Nedanstående avrapportering är en sammanfattning av de skriftliga lägesrapporteringar som lämnats vid övervakningskommitténs möten under 2012.

Glädjeämnen

De glädjeämnen som framförs handlar bland annat om att det finns ett stort engagemang, en glädje och en positiv attityd som är stimulerande för utvecklingsarbetet. Stora saker kan åstadkommas med små medel. Självstyrd utveckling, nya nätverk, samarbetsprojekt och dynamiska samarbeten skapas på lokal, regional, nationell och global nivå. Det lokala engagemanget, partnerskap och underifrånperspektiv skapar mervärden, och i flera fall drar Leaderarbetet ofta med sig andra utvecklingsidéer och investeringar. Leaderkontorens och fältarbetets närhet till projektsökande med konkret rådgivning och coachande insatser är givande. Småskaligheten som säkerställer god kännedom om projektbehov, förväntad projektnytta och personkännedom är viktiga pluseffekter menar LAG.

Problembilder

De problembilder som förs fram handlar om den tunga byråkratin och långa handläggningstider. Nya anvisningar och regeländringar försvårar kontinuiteten och överblick. Regelbeskrivningarna anses vara otydliga och skapar osäkerhet om tolkning och tillämpning. LAG framför att den administrativa bördan för Leaderkontoren är tung och sker på bekostnad av rådgivning, coachning, informations-spridning, marknadsföring med mera. Enklare IT-stöd och administrativ avlastning skulle kunna ge möjligheter till mer proaktivt arbete. Man menar också att projektbyråkratin kan bli ett hinder för många projektsökande, idéer blir inte genomförda på grund av att man som liten förening inte orkar sätta sig in i administrationen. Projektägare upplever det också som svårt och tidskrävande att redovisa Leaderprojekt. Långa ledtider från projekttid till färdigt beslut upplevs av många som ett hinder. Likviditetsproblemet är stort för små ideella organisationer och här vill man se en större andel förskott till ideella organisationer.

Tidpunkterna för utbetalningstillfällena behöver utökas. Jordbruksverkets utbetalningsstopp under juli och december är ett problem som framförs. Även om arbetet med kommande programperiod har inletts så menar man att det är viktigt att förbättra nuvarande genomförande, bland annat vill man se mer resurser för Leader på alla nivåer.

Från LAG håll menar man att den starka fokuseringen på kortsiktiga jobbskapande aktiviteter hämmar engagemanget och skymmer långsiktiga visioner och processer. LAG vill ha ökade möjligheter att lämna företagsstöd. De skriver vidare att det gränsöverskridande arbetet har brister. Det handlar om fysiska gränsproblem, från sockengränser till nationsgränser. På den lokala nivån uppdagas administrativa skiljelinjer mellan olika kommuner och län. Mellan Leaderområden och mellan nationer är de administrativa problemen ännu mer uppenbara, specifika regelverk och upplägg i kombination med olika strategier försvårar samarbetet.

Det framförs också en oro inför framtiden. De vill ha tydligare direktiv om hur överlappningen mellan programperioderna ska gå till, vem ska göra jobbet? Hur säkerställer vi ett kvalitativt strategiarbete? Hur säkrar vi upp att kompetens behålls under den nya programperioden? Verksamhetsledare och övrig personal behöver anställningstrygghet. De vill också få klara spelregler inför nästa programperiod gentemot de andra EU-fonderna.

2.7.1 Genomförande av lokala utvecklingsstrategier (411, 412 och 413)

Åtgärdernas syfte och innehåll

Syftet med stöden är att genom lokala utvecklingsstrategier verka för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna i landsbygdsprogrammet. Varje LAG genomför sin strategi utifrån ett underifrånperspektiv och väljer ut projekt som stärker landsbygdens utveckling inom ett geografiskt avgränsat leaderområde.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom leader redovisas i tabellen nedan.

Tabell 57, Budget och beviljat stöd, åtgärd 411-413

Åtgärd	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Ökad konkurrenskraft (411)	100,0	29,5	84,4	84 %
Markförvaltning och miljö, (412)	466,3	93,6	251,9	54 %
Diversifiering och livskvalitet, (413)	1 233,6	275,2	1 226,3	99 %
SUMMA	1 799,9	398,3	1 562,6	87 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 58, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 411-413

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal LAG-grupper	60	0	63	105 %
	Storlek på leaderområden, km ²	300 000	0	420 763	143 %
	Total befolkning i leaderområdet, miljoner invånare	3,9	0	3,922	101 %
	Antal projekt finansierade av LAG	4 500	684	3 197	71 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal stödmottagare	3 500	2 286	2 286	65 %
	Bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd	5 600	927	1 589	28 %
	Antal deltagare som fullföljt utbildningar	15 000	11 904	25 638	171 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena

Omfattning

Sveriges har 63 godkända leaderområden. Målet om 60 LAG har därmed överträffats. Den sammanlagda ytan för samtliga leaderområden täcker cirka

421 000 km² eller 93,5 procent av landets totala yta. Det motsvarar en måluppfyllelse på 143 procent. Befolkningen i landets leaderområden överensstämmer i stort med målet. Den höga måluppfyllelsen avseende yta jämfört med måluppfyllelsen för befolkning visar att LAG prioriterat mer glest befolkade områden framför mer tätt befolkade landsbygdsområden eller landsbygdens tätorter. Denna prioritering har därmed skett i högre utsträckning än vad som beräknades då målen fastställdes. Den goda måluppfyllelsen sammantaget för nämnda omfattningsindikatorer är resultatet av ett framgångsrikt informations- och mobiliseringsarbete av berörda myndigheter och lokala utvecklingsgrupper. Med undantag för delar av Stockholms län och någon kommun ytterligare, är alla Sveriges kommuner representerade i LAG och har tillskjutit medfinansiering.

De första åren innebar en uppstartsfas med kompetensutveckling av LAG samt informationsinsatser i leaderområden. Det har påverkat utvecklingen av antalet beslutade projekt. 684 beslutade projekt var något lägre 2012 än året innan (862), vilket är naturligt mot slutet av programperioden. Utfallet på 71 procent av målet bedöms som tillfredsställande. Beslutsnivån de senaste åren pekar mot att programbudgeten för axel 4 har goda förutsättningar för att bli använd fullt ut.

Antalet beslutade projekt varierar mycket mellan leaderområdena liksom beslutad andel av tilldelad budget. Det kan bland annat bero på att det är stor skillnad på hur stor budget de har och att vissa leaderområden har många små projekt medan andra tenderar att bevilja färre men större projekt. Exempelvis har många områden flera paraplyprojekt där det ryms många mindre delaktiviteter som inte syns i statistiken. Under 2012 har det gjorts en viss omfördelning av budgetmedel inom axel 4 gjorts med syfte att främja genomförandet och beslutstakten.

Resultat

Nedan följer en beskrivning av resultat från de projekt som avslutats fram till och med december 2012.

Typer av projekt

1428 projekt har avslutats till och med 2012. 37 procent av dessa handlar om olika slag av förstudier och kartläggningar. Andelen förstudier och kartläggningar är markant högre för projekt som är inriktade på förnybar energi, bredband och näringslivsutveckling. Inom dessa områden är det ofta aktuellt med ställningstagande till stora investeringar, vilket gör det extra motiverat med inledande studier och genomgångar. Totalt rör det sig således om cirka 900 projekt där insatserna är av mer verkställande karaktär och det inte är utredande insatser som dominerar.

I drygt vart fjärde projekt (förstudier/kartläggningar exkluderade) redovisar slutrapporterna nya arbetstillfällen. Bland arbetstillfällena dominerar sådana som följer av att olika slag av evenemang initierats och där de aktuella arbetstillfällena blir av korttids- eller säsongskaraktär. De evenemangsinriktade projekten inom kultur, konst, teater etcetera dominerar, men även idrottsrelaterade evenemang finns. En annan stor grupp följer av att turismverksamheter har startats upp eller stimulerats. Även i de fallen blir det oftast fråga om säsongsarbeten och som följer hur turistsäsongerna ser ut. En tredje grupp är relaterad till olika slag av annan näringsverksamhet. Bland nya arbetstillfällen inräknas också de arbetstillfällen som utgörs av att nya företag etableras, det vill säga någon får sysselsättning genom nytt företagande.

Utbildningsinriktade projekt

Av alla hittills slutrapporterade projekt har drygt 370 projekt redovisat uppgifter om att utbildningsinsatser har ingått. Antalet projekt med huvudinnehåll att genomföra utbildningar är klart lägre. Det rör sig hittills om 61 projekt och cirka 7 100 deltagare i dessa utbildningar. I de fallen är utbildningarna inriktade på företagsverksamhet, hantverks- och yrkeskunskaper, turismtjänster, fritids- och hobbyaktiviteter och projektledning. I övriga projekt ingår utbildningsaktiviteterna antingen som en del som motiveras av att ge viss kompetens till deltagare i projekten, eller som en följd av ambitioner att sprida kunskaper till bredare kretsar av personer om för projekten betydelsefulla ämnen. Drygt 70 procent av totala antalet deltagare i utbildningarna kan hänföras till denna grupp. Det gör att det inte är fråga om några längre utbildningar utan kortare kurser, studiecirkel, seminarier, dagskurser och i några projekt ett utbildningsinnehåll riktat mot skolklasser och barngrupper. En stor andel av redovisade deltagare faller på fritids- och hobbyaktiviteter inklusive evenemangsinslag och barn och unga utgör en betydande grupp.

Turism – den största projektkategorin inom Leader

Projekt med kopplingar till turism är den största gruppen (cirka 37 procent av projekten). Därefter följer en grupp där bygdeutveckling är ett dominerande innehåll (cirka 29 procent) och en tredje grupp har tonvikt på annat näringsliv än turism (cirka 11 procent).

Tabell 59, Avslutade insatser inom Leader, fördelat på de fem största kategorierna

Kategori	Procentuell fördelning av antal avslutade insatser
Turism inkl. kulturhistoria	37 %
Bygdeutveckling	29 %
Näringsliv exklusive turism	11 %
Fritid	7 %
Övrigt (skolor, service, förnybar energi, miljö m.m.)	16 %

Byggnader, anläggningar, webbplatser, med mera

Fysiska objekt som skapas eller underhålls i projekten är av många olika slag och hittills rör det sig om över 1 000 objekt. Cirka 300 av dessa är webbplatser som skapats genom projekten. Övriga representerar ett brett spektrum av objekt. En grupp kan kategoriseras som projekt som rör byggnader. En annan kan definieras genom att de är objekt eller anläggningar i utemiljö.

I den byggnadsrelaterade gruppen finns en del nya byggnader och tillbyggnader av lokaler, men framförallt finns en stor grupp som rör upprustningar eller förbättringar av lokaler och i en del fall ändrad användning av byggnaderna. Bygdegårdar, mötes- och samlingslokaler, ungdomsgårdar, äldre ekonomibygnader, besöks- och uthyrningsstugor, mindre hotell, förrådsbyggnader, mindre lokaler, ridhus, stall, gymlokaler, kontorslokaler, bostäder kan nämnas som exempel. Ny användning är till exempel museum, biograf, butik, turistinformation. Tillbyggnader och kompletteringar kan avse toalett- och duschutrymmen, kök, ljud-, storbilds- och TV-utrustningar, digital teknik i biografier, altaner, scener. Objekten i utemiljö kan exemplifieras med badplatser, idrotts- och sportanläggningar, natur- och lekrområden, grill- och rastplatser, hamnbryggor, vågbrytare, broar, cykel- och vandringsleder, museijärnväg. Ny och förbättrad skyltning är också ett tydligt inslag.

Ett framträdande motiv för många av objekten är att de främjar förutsättningarna för turism eller bidrar till fler besöksmål till exempel anläggning av cykel- och vandringsleder, uthyrningsstugor, övernattningsrum, muséer, nya skyltar och information på nya eller utvecklade webbplatser. Det finns ett mindre antal projekt som gäller bredbandsanläggningar.

Värdet på investeringar

I 459 projekt redovisas ett värde på investeringar det vill säga sådant som bedömts ha ett värde även efter fem år. Det totala redovisade värdet uppgår till 140 miljoner kr, vilket motsvarar nästan 20 procent av den totala finansieringen för de projekt som slututbetalats till och med 2012. I 27 fall rör det sig om investeringar på, eller över, en miljon kr.

Många gynnas av projekten

För projekt med innehåll av bygdeutveckling är det av intresse att beräkna hur stor del av befolkningen på landsbygden i leaderområdena som kan anses bli gynnade. Baserat på SCB:s uppgifter om antalet invånare i olika orter i Sverige kan skattningar göras. Befolkningsuppgifter för år 2010 finns för merparten av orterna. Beräkningar görs för de projekt som gått längre än att handla om enbart utredande och förberedande verksamheter. Förstudier och kartläggningar tas därför inte med utan kommer att beaktas senare när de leder fram till genomförande av konkreta insatser.

Då det kan diskuteras vad som bör räknas till projekt av bygdeutvecklingskaraktär och att befolkning gynnas görs en uppdelning på olika grupper. En stor grupp är insatser som är relaterade till gemensamma byggnader. Typiskt är att de handlar om att uppföra nya, renovera, utrusta och förbättra byggnader till exempel bygdegårdar, samlingslokaler. Cirka 146 000 invånare kan beräknas bli gynnade, som användare på olika sätt. I en annan grupp kan infrastrukturinsatser som ger förbättringar föras samman. Dessa är exempelvis cykelvägar, bryggor, idrotts- och badplatser. Cirka 94 000 invånare kan se resultat av den typen av insatser. En tredje grupp är inriktad på fritid (kultur, idrott, sport) och i det fallet kan cirka 99 000 beräknas bli gynnade av ökade insatser. Inom gruppen turismprojekt finns de som indirekt ger upphov till service. De har sin grund i att stimulera turism, men gynnar också lokalbefolkningen. Typiska exempel är nya och upprustade vandringsleder, förtöjnings- och båtplatser, rast- och grillplatser. Cirka 65 000 invånare beräknas bli gynnade i de fallen. Det återstår en mindre grupp som rymmer kursverksamhet, social omsorg, informationskanaler för bygden och drivmedelsförsäljning och i det fallet beräknas cirka 16 000 invånare gynnas.

Utöver de ovan nämnda projekten finns insatser och aktiviteter som främst levererar immateriella värden (kultur, konst, musik, teater etcetera) och här ingår till exempel musikarrangemang, festivaler, nöjeställningar. Lokal befolkning som kan vara presumtiva konsumenter av detta utbud är cirka 52 000.

Landsbygdens kulturarv

Ett 50-tal slutrapporterade projekt exklusive förstudier är inriktade på kulturarv av olika slag. Mest vanligt är att de skapat eller kompletterat muséer, industriminnen och historiska utställningar. En annan mindre grupp handlar om att dokumentera lokal historia och arkivering av samlingar av historiskt material. Antalet invånare i

de orter, som är närmast berörda eller knuta till aktuella kulturarv beräknas uppgå till cirka 98 000.

Summeras ovan nämnda grupper rör det sig om cirka 570 000 som gynnas av hittills genomförda projekt.

Vilka genomför Leader?

Leader är en metod för landsbygdutveckling baserad på lokalt engagemang och därför är uppgifter som visar vilka som är engagerade i projekten av intresse. Vanligast som projektägare är olika slag av ideella föreningar. Räknat på antalet projekt är den största gruppen bygdelag/-föreningar (21 procent) och räknas även hembygdsföreningar dit så står de tillsammans för cirka 28 procent av projekten. Ytterligare 27 procent faller på andra slag av ideella föreningar och som representerar många intressen. Idrotts-, företagare-, kultur-, häst- och båtrelaterade föreningar är de största delgrupperna. Efter ideella föreningar kommer ekonomiska föreningar, kommuner och aktiebolag med 10, 10 respektive 6 procent.

Ideellt engagemang

Leader bygger på att bygdens gemensamma resurser tas tillvara och utvecklas. En betydelsefull del i projekten är insatser i form av ideellt arbete. I genomsnitt är det värderat till cirka 165 000 kr per slutredovisat projekt. Läggts övriga slag av privat finansiering till detta uppgår värdet till cirka 212 000 kr och överstiger därmed det genomsnittliga projektstödet (den del som finansieras av EU och svenska staten). Det visar på ett starkt engagemang på lokal nivå i projekten.

2.7.2 Samarbete (421)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden omfattar nationella eller transnationella samarbetsprojekt mellan LAG, eller mellan LAG och leaderliknande grupper. Projekten verkar för att uppfylla målen för en eller flera av de tre axlarna samt för att skapa mervärden för ett leaderområde genom utbyte och samverkan med ett eller flera andra områden. Stöd kan också lämnas för kontaktskapande insatser och förberedelser inför samarbetsprojekt.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom åtgärden samarbete redovisas i tabellen nedan.

Tabell 60, Budget och beviljat stöd, samarbetsåtgärden 421

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	100	46,3	80,6	81 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 61, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 421

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal beviljade projekt	300	82	163	54 %
	Antal LAG-grupper som deltar i samarbete	60	12	54	90 %
Resultat (avslutade insatser)	Antal avslutade projekt	300	18	37	12 %
	Bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd	150	4	19	13 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena

Omfattning

De första åren satsade leaderområdena på att i första hand få igång projekt inom åtgärderna 411 – 413. Samarbetsprojekt kräver oftast mer kvalificerade insatser vilket innebär att LAG behöver avsätta mer tid för dessa projekt. LAG behövde också upparbeta en viss kompetensnivå, särskilt för de transnationella projekten.

Under 2012 sattes det press på leaderområdena att fatta beslut inom samarbetsåtgärden om de inte skulle bli av med pengar. Detta gjorde att beslutstakten ökade inom åtgärden under 2012.

Utifrån en mycket låg nivå har beslutstakten ökat progressivt under 2011 och 2012. Under år 2011 beslutades om 17 procent av åtgärdens budget vilket något överstiger genomsnittlig budget för ett programår. Under 2012 såg vi en markant ökning då leadergrupperna beslutade om hela 46 procent av budgeten för samarbetsåtgärden. Allt fler LAG beslutar om samarbetsprojekt men vid utgången av 2011 var det nio LAG som inte fattat beslut inom åtgärden. Med de insatser som gjorts kommer budgeten troligtvis att utnyttjas fullt ut.

Resultat

37 samarbetsprojekt är avslutade till och med 2012. Av dessa har 28 inneburit samarbete mellan leaderområden inom Sverige och resterande nio samarbete med leaderområden i övriga EU. För majoriteten av projekten handlar det om förstudier. 12 projekt är inriktade på omsorgstjänster och till dessa knyts 15 av de nya arbetstillfällena. Merparten av övriga nationella samarbetsprojekt gäller utveckling av gemensam grund för turism och de har bidragit med fyra nya arbetstillfällen. Även bland de transnationella projekten överväger turisminriktningen.

2.7.3 Driftskostnader för LAG samt informations- och animationsinsatser (431)

Åtgärdens syfte och innehåll

Åtgärden syftar till att finansiera LAG:s insatser för att administrera genomförandet av lokala utvecklingsstrategier och informera om strategin och de möjligheter den innebär.

Åtgärden omfattar även insatser för kompetensutveckling av personer verksamma inom driftskostnadsåtgärden.

Budget och beviljat stöd

Budget och beviljat stöd per axel inom åtgärd 431 redovisas i tabellen nedan.

Tabell 62, Budget och beviljat stöd, driftskostnadsåtgärden 431

Budgettyp	Budget, mnkr	Beviljat stöd 2012, mnkr	Beviljat stöd ackumulerat 2007-2012, mnkr	Beviljat av budget, %
Grundbudget	475	8,8	389	82 %

Måluppfyllelse och indikatorer

Tabell 63, Indikatorer och måluppfyllelse, åtgärd 431

Typ av indikator	Indikator	Mål	Utfall 2012	Utfall ackumulerat	Utfall ackumulerat, %
Omfattning (beviljat stöd)	Antal informations- och animationsinsatser	10 000	3 274	11 017	110 %
	Antal deltagare i olika aktiviteter	210 000	30 846	104 410	50 %
Resultat	Antal insatser för vilka uppställda mål har nåtts	10 000	3 073	9 883	99 %

Riktvärde för 2007-2012 är 85 % av målvärdena

Fram till och med 2009 noterades en ojämn fördelning av informations- och animationsinsatser mellan LAG. Det berodde på att LAG startat med en spridning över två år. Den ojämna fördelningen syns till viss del även under 2010 men jämnas ut allt mer under 2011 och 2012.

De breda informationsinsatser som genomförts under de första åren för att marknadsföra LAG och dess utvecklingsstrategier avtog något under 2010 men har sedan ökat igen under 2011 och särskilt under 2012. Ackumulerat utfall för antalet insatser ligger nu på 110 procent och har nu passerat målvärdet för programperioden. Antalet deltagare är dock lågt i jämförelse med förväntat målvärde. Det bedöms bero på att LAG har satsat mindre av sina informationsinsatser än förväntat på att nå deltagare genom fysiska möten. Istället har LAG satsat mer på information genom bland annat webbplats och annonsering där LAG anger att de nått väsentligt fler personer än det antal som anges som mål för deltagare i aktiviteter.

Utvecklingen av Leader under programperioden

Under senare delen av 2006 påbörjade Jordbruksverket informationsinsatser kopplade till införandet av leader i landsbygdsprogrammet. Informationsträffar genomfördes på ett flertal platser runt om i landet tillsammans med länsstyrelserna. Informationsmaterial och checklistor togs fram för att vägleda lokala utvecklingsgrupper under bildandet av Leaderområden och framtagandet av lokala utvecklingsstrategier. Utvecklingsgruppernas mobilisering tog vid. Trots stort intresse visade det sig att införandet i de tilltänkta leaderområdena varierade. Leadermetoden bygger på samverkan mellan olika sektorer i samhället, underifrånperspektiv och

långsiktig planering. En sådan process bör ges den tid som krävs för att skapa en hållbar utvecklingsstrategi och förutsättningarna för ett lyckat genomförande. Införandeprocessen pågick under två år, fram till och med slutet av 2009.

Informationsbehovet var stort även under de första åren av genomförandet och Jordbruksverket bildade därför resursgruppen Team landsbygd.

Eftersom leaderområdena kom igång vid olika tidpunkter har detta påverkat takten för genomförande och beslutstakten under de första åren. Under 2010 och 2011 konstaterade Jordbruksverket att genomförandet och beslutstakten accelererade. Beslutstakten har varit hög även under 2012 och vid utgången av året var 87 procent av budgeten för åtgärderna 411, 412 och 413. LAG som påbörjade sin verksamhet tidigt har i många fall beslutat om en högre andel av sin budget. De LAG som startat senare ser ut att komma ikapp på ett bra sätt. Andelen beslutade medel är högre i åtgärd Diversifiering och livskvalitet (413) än inom åtgärderna Ökad konkurrenskraft (411), samt Markförvaltning och miljö (412). Under 2010 genomfördes särskilda informationsinsatser för att främja genomförandet inom åtgärd 411 och 412. Det tycks ha fått genomslag då beslutstakten ökat under 2011 och 2012 inom de åtgärderna.

Liknande insatser genomfördes inom Samarbetsåtgärden där beslutstakten ökat kraftigt under 2011 och särskilt under 2012. Det gäller inte minst det transnationella samarbetet. Beslutsnivån ligger på 81 procent vilket är något under beräknat riktvärde.

Förvaltningsmyndigheten följer särskilt de mindre LAG som har en liten budget för genomförandet och därigenom även en liten budget för driftskostnader. Vissa fasta kostnader inom driftsåtgärden är lika stora för alla LAG, vilket innebär att LAG med liten budget har ett mer begränsat utrymme för de insatser som krävs för att uppnå ett gott resultat. Under 2011 genomfördes breda kompetensutvecklingsinsatser för att stärka LAG och dess partnerskap. Dessa insatser har även att syftat till ett effektivt och ändamålsenligt utnyttjande av Driftskostnadsåtgärden.

Det nationella landsbygdsnätverket har sedan start lagt mycket resurser på insatser som främjat Leader. Dessa insatser bedöms till stor del ha bidragit till ökad kunskap om Leader hos landsbygdens intressenter samt till att LAG och Leadermetoden fått en god start och haft ett positivt genomförande.

Fram till och med 2010 tilldelades samtliga LAG en preliminär budget med samma fördelning som det nationella programmets fördelning mellan åtgärderna. Programmets övervakningskommitté godkände ramar för en ny budgetfördelning inom axel 4 som säkerställer att Sverige även fortsättningsvis tillämpar Leader inom samtliga axlar. Under 2011 har varje LAG i viss utsträckning fått justera sin budget mellan åtgärderna, utifrån sin utvecklingsstrategi. Förvaltningsmyndigheten hade tidigare fördelat cirka 95 procent av programbudgeten för axel 4 till LAG. Under 2011 fördelades de sista medlen ut till LAG. Under 2012 har en begränsad del av budgeten för LAG med lågt utnyttjande omfördelats till andra LAG med högt utnyttjande för att säkerställa ett sammantaget högt utnyttjande inom axel 4.

2.8 Nationella landsbygdsnätverkets insatser och resultat

Prioriteringar

Landsbygdsnätverket har som uppgift att förbättra genomförandet av landsbygdsprogrammet och förstärka programmets insatser för landsbyggens utveckling genom att samla berörda aktörer, vara ett nationellt och transnationellt forum för brett utbyte av information, erfarenheter och metodutveckling samt öka dialogen i genomförandet mellan lokal, regional, nationell och internationell nivå.

Landsbygdsnätverket innefattar cirka 180 medlemsorganisationer.

Under 2012 har Landsbygdsnätverket arbetat med följande prioriteringar:

- Fler engagerade **ungdomar** som medverkar till landsbygdsutveckling.
- Fler engagerade **invandrare** som medverkar till landsbygdsutveckling.
- Fler **entreprenörer** och **lokala utvecklare** som kan förverkliga sina idéer och innovationer.
- Fler natur- och kulturmiljöinsatser i **sammanhängande landskapsområden**.
- Fler bygder som ställer om till att konsumera och producera **förnybar energi**.
- Stärkt konkurrenskraft i de **gröna näringarna**.
- Stärkt **forskningsfält** om landsbygdsutveckling och ökat lärande mellan forskare och praktiker.
- Fler **kommuner** som engagerar sig i landsbygdsutveckling, i synnerhet för att underlätta för sina landsbygder att ställa om och bidra till klimatmålen.
- Mer kunniga och engagerade **LAG**.
- **Lärdomarna** från hittillsvarande programarbete, såväl våra svenska som internationella, har spridits till våra medlemmar, utvecklingsaktörer i andra EU-program och en bredare allmänhet.

Aktiviteter

Under året har en mängd aktiviteter genomförts genom Landsbygdsnätverket. Nätverkets övergripande fokusering under året har varit att nå ett ökat utbyte av erfarenheter med forskare, ett generellt ökat utbyte av erfarenheter både nationellt och internationellt, samla in och analysera lärande exempel, och få en och ökad spridning av dessa samt att stärka dialogen med medlemsorganisationerna. Arbetsinsatser och aktiviteter för att föra över erfarenheter till nästa programperiod har varit särskilt viktigt under året.

Nedan följer exempel på aktiviteter från varje prioriterat område.

- Unga: Fem lokala pilotträffar har genomförts under konceptet ”Ungagemang”. Ett koncept som kompletterar och förstärker det ungdomsarbete som redan genomförs på olika håll i landet. På dessa träffar har processledare utbildats för att sprida konceptet vidare runt om i landet. En av träffarna genomfördes i samarbete med Östersjöstrategin.
- Integration: Vägledningmaterial för att underlätta handläggning av integrationsprojekt och för att hjälpa projektägare att hitta finansiering har tagits fram och spridits.

- **Entreprenörskap:** Samarbete med Tillväxtverket och Jordbruksverket för att utveckla webbplatsen verksamt.se med information och inspiration riktad till landsbygdens entreprenörer. Ett stort arbete har också lagts ned på att ta fram modeller för lokala kapitallösningar. Deltagare i nätverket har medverkat på europeiska konferenser för att utbyta erfarenheter om lokal kapitalförsörjning.
- **Sammanhängande landskapsområden:** Studiecirkelmateriel med goda exempel riktade till lokala utvecklingsgrupper samt informationsmateriel riktad till länsstyrelser, beslutsfattare, kommunala planerare och LAG har tagits fram.
- **Förnybar energi:** Tre workshops, som har samlat både lokala och regionala aktörer i syfte att de ska inspireras och ges tillfälle att utforma lösningar för omställning till förnybar energi i lokalsamhällen, har genomförts.
- **Gröna näringar:** En arbetsgrupp med fokus på att öka dialog och samverkan mellan producent och konsument har påbörjat sitt arbete.
- **Forskning:** Fallstudier av tre tidigare ullbaggvinnare i företagskategorin har genomförts av en av forskarna i vetenskapliga rådet i syfte att öka lärandet om entreprenöriella drivkrafter. En enklare kartläggning av medlemsorganisationernas behov av och tillgång till forskning vad gäller landsbygden har också genomförts.
- **Kommuner:** Under året har insatser gjorts för att hjälpa till med att starta upp ett nätverk för kommunala landsbygdsutvecklare. Två virtuella tankesmedjor och en nationell träff har genomförts.
- **LAG:** Fyra nationella och fyra regionala träffar har genomförts för att samla leaderrepresentanter för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. En viktig fråga som engagerade Leader under året var det tekniska underlaget för det nya landsbygdsprogrammet. En annan prioriterad fråga handlade om ett proffsigt avslut av nuvarande program.
- **Lärdomar:** Att synliggöra lärande exempel om landsbygdsutveckling är en av nätverkets viktigaste uppgifter, både inom Sverige och inom EU. Med hjälp av forskarna i vetenskapliga rådet har aktiviteter som fokuserat på lärdomar från tidigare års Ullbaggvinnare genomförts under årets stora nätverksträff. Processen med att ta fram Ullbaggvinnare har också varit en viktig del av lärande insatser. Både nätverksmedlemmar och kanslirepresentanter har under året deltagit i europeiska nätverkets erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete. För att ta reda på hur Landsbygdsnätverket metoder och verktyg under åren har fungerat, och vad som kan göras bättre, har en extern utvärderare genomfört en processutvärdering.

Arbetsgrupper och träffar

Landsbygdsnätverkets arbetsgrupper har under året varit verksamma med att samla lärande metodexempel, sprida dessa och inspirera och motivera till metodutveckling och ökad förmåga bland olika aktörer i landsbygdsutveckling. Arbetsgrupper har funnits inom områdena integration, unga, metoder för att stödja entreprenörer, kapitalförsörjning, förnybar energi, sammanhängande landskapsområden, samverkansgruppen för Leader och konkurrenskraftiga gröna näringar. Dessutom har nätverkets vetenskapliga råd bland annat varit verksamt med att bistå arbetsgrupperna och kvalitetssäkra arbetet med att belöna årets bästa landsbygdssatsningar.

En samordning av arbetsgrupperna har skett med regelbundna telefonmöten mellan nätverkskansliet och gruppernas ordförande samt en fysisk träff med representanter från samtliga arbetsgrupper.

Landsbygdsnätverkets arbetsgrupper har under året arrangerat ett flertal träffar med Landsbygdsnätverkets medlemmar som målgrupp.

Förutom arbetsgruppernas nationella och regionala träffar har Landsbygdsnätverket genomfört två nationella nätverksträffar under året; en för samtliga 63 leadergrupper och en för Landsbygdsnätverkets samtliga medlemsorganisationer.

Landsbygdsnätverket arrangerade i år Landsbygdsgalan för fjärde gången. Då delades sju Ullbaggar ut till de allra bästa landsbygdsatsningarna under 2011.

De satsningar som fått pris är lärande exempel på hur landsbygdsprogrammets åtgärder kan få enskilda, grupper och samhällen att blomma upp och visar på den bredd, kunskap och de möjligheter som finns på svensk landsbygd.

Landsbygdsnätverket har varit representerat på tre möten med Coordination Committee och två möten med Leader Sub Committee.

Landsbygdsnätverket har deltagit på fem europeiska träffar arrangerade av det europeiska nätverket ENRD och på två träffar arrangerade av det nordisk-baltiska nätverket. Därutöver har nätverket haft representanter i två arbetsgrupper inom det europeiska nätverket.

Kommunikationsinsatser

Landsbygdsnätverket arbetar fortsatt aktivt med information och service gentemot medlemmarna.

Den viktigaste informationsöverföringen mellan medlemsorganisationerna sker på Landsbygdsnätverkets olika träffar. Mycket av den information som Landsbygdsnätverkets kansli skickar ut går fortfarande ut via e-post till nätverkets e-postlistor eller via webbplats och sociala medier.

Nyhetsbrevet, som alla kan prenumerera på via webbplatsen, har kommit ut åtta gånger under året med följande teman: Lärdomar från Landsbygdsnätverkets arbete. Kommande landsbygdsprogram, landsbygdsutveckling inom kommuners organisation, Ungdomar i landsbygder, Partnerskaps betydelse, Stödjade entreprenörer, Förnybar energi och Innovationer.

Arbetsgrupperna har under året bland annat tagit fram och spridit rapporter, filmer, studiematerial, flyers och broschyrer utifrån gruppernas olika teman.

2.9 Insatser inom ramen för Östersjöstrategin

Landsbygdsprogrammets starka inriktning på miljöåtgärder innebär också positiva saker för Östersjön som är helt i linje med målsättningarna i Östersjöstrategin. Därutöver ingår det svenska landsbygdsnätverkets kansli i ett samarbete med länder runt Östersjön. Samarbeten inom Leader med länder runt Östersjön förekommer också.

Överenskommelsen inom Helcom, Baltic Sea Action Plan (BSAP) mellan miljöministrarna om biodiversitet, främmande ämnen, marine litter och övergödande

ämnena, fortsätter att vara normgivande. Sverige genomför BSAP bland annat genom rådgivningsverksamhet inom Greppa Näringen, ersättningsformer i landsbygdsprogrammet och föreskrifter i miljöbalken.

Greppa Näringen är ett koncept som verkligen lyckats minska näringsläckaget från åkermarken och därmed också direkt minskar miljöbelastningen på Östersjön, vilket är ett av strategins huvudsyften.

Svenska landsbygdsnätverkets kansli är aktivt drivande i det nordisk/baltiska nätverkssamarbete som finns med de övriga landsbygdsnätverkens kanslier runt Östersjön. Under 2012 arrangerades höstens träff i Brålanda av det svenska nätverket. I samarbetet deltar också fiskeprogrammets nätverk. Syftet med det kontinuerliga samarbetet är att dela med sig av erfarenheter och kunskaper för att bättre kunna genomföra sina respektive landsbygdsprogram och att söka samarbetsmöjligheter.

Landsbygdsnätverkens kanslier i länderna runt Östersjön samarbetar aktivt och har gemensamma träffar två gånger per år i ”Nordic/Baltic Rural Network”. Träffarna är inriktade på att stimulera samarbeten i östersjöområdet och öka effektiviteten i genomförandet av landsbygdsprogrammen, vilket är en av de horisontella aktiviteterna i strategin.

Inom landsbygdsprogrammets samarbetsåtgärd för Leader finns det möjlighet att etablera samarbetsprojekt mellan leadergrupper i olika länder. Ett antal sådana projekt har genomförts där flera av parterna är från östersjöländer.

3 Programmens finansiella genomförande

3.1 Generellt om det finansiella genomförandet

För kalenderåret 2012 har det redovisats 636,4 mneuro i utbetalningar för programmets åtgärder, vilket motsvarar 5 470,6 mnkr. Den genomsnittliga växelkursen var därmed 8,60 kr/euro. Motsvarande siffror för 2011 var 566 mneuro i utbetalningar motsvarande 5 163,4 mnkr. Växelkursen var då 9,12 kr/euro. Som framgår är utbetalningarna betydligt högre 2012 jämfört med 2011. Den huvudsakliga orsaken är att utbetalningstakten för axel 3 och Leader har fortsatt öka. Jordbruksverket bedömer att de medel som fördelats inom landsbygdsprogrammet 2007-2013 kommer att nå ett mycket högt utnyttjande till och med 2015. Detta gäller således även de medel som avsatts för åtgärder inom axel 1, 3 och Leader, men förutsätter då att viss omfördelning av medel görs mellan länsstyrelserna samt mellan LAG och i viss omfattning mellan åtgärder.

Det finns däremot några faktorer som kan komma att påverka utnyttjandet av medel negativt. Den ena faktorn är förändringar i den faktiska växelkursen, inte minst under perioden 2014-2015, som kommer att påverka utnyttjandet av EU-medel. Den andra faktorn är återflöde av medel under perioden 2014-2015 från projekt och investeringar som blivit billigare än beräknat. Eftersom utgångspunkten är att alla beslut om stöd ska vara fattade under 2013 är det inte möjligt att använda det återflöde som kommer in 2014-2015. Även om det är möjligt att redan under 2013 ta hänsyn till återflöde genom att överteckna, finns en osäkerhet i storleken på återflödet och därmed en risk i att överteckna utöver den faktiska budgeten.

Tabell 64, Utbetalningar per kalenderår, tusen euro, tusen kronor samt genomsnittlig växelkurs under året.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
teuro	500 139*	397 682	347 726	528 974	566 008	636 456
tkr	4 597 855	3 884 830	3 646 411	4 960 668	5 163 403	5 470 623
SEK/euro	-	9,77	10,49	9,37	9,12	8,60

* I siffran för 2007 ingår även utbetalningar för kvartal 4 2006

3.2 Axelvis redovisning av utbetalade belopp

I nedanstående tabell redovisas totala offentliga medel, således både EU och nationella, som har utbetalats till stödmottagarna under kalenderåret 2012. Med övergångsutgifter i tabellen avses betalningar till stödmottagarna som baseras på beslut fattade under den förra programperioden inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006.

I tabellen framgår utbetalningar per axel i tusen euro under kalenderåret 2012 respektive ackumulerat för perioden 2007-2012 samt utbetalningarna 2012 i

procent av det ackumulerade beloppet. Budgeten för perioden 2007-2013 uppgår till 4 036,9 miljoner euro. I bilaga 3a och 3b redovisas detaljerade uppgifter per åtgärd.

Tabell 65.1, Utbetalat till stödmottagarna inkl. utmaningarna och bredband, belopp i tusen euro

Axel	År 2012	Ackumulerat år 2007 till 2012	År 2012 i procent av ackumulerat
Axel 1	105 520	418 945	25 %
Därav övergångsutgifter	0	22 426	
Axel 2	415 326	2 184 872	19 %
Därav övergångsutgifter	1 867	357 323	
Axel 3	57 669	187 308	31 %
Därav övergångsutgifter	0	2 034	
Axel 4	39 022	90 664	43 %
Därav övergångsutgifter	0	0	
Tekniskt stöd	18 880	95 146	21 %
Därav övergångsutgifter	0	300	
Totalt för programmet	636 417	2 976 935	21 %
Därav övergångsutgifter	1 867	382 083	

I nedanstående tabell redovisas hur stor del, av de utbetalningar som redovisats ovan, som avser utmaningar och bredband. Den totala budgeten för det uppgår till 159,6 miljoner euro varav EJFLU finansierar 75 %.

Tabell 65.2, Utbetalat stöd för insatser inom utmaningarna och bredband, belopp i tusen euro

Axel	2012	ackumulerat 2007-2012
Axel 1	10 305	16 434
Axel 2	3 897	42 143
Axel 3	9 973	13 542
Axel 4	0	0
Tekniskt stöd	0	0
Totalt för programmet	24 175	72 120

Mer detaljerade tabeller om programmets finansiella genomförande framgår av bilaga 2 och 3.

4 Pågående utvärdering av programmet

4.1 Utvärderingsplan

Utvärderingsplanen för löpande utvärdering av Landsbygdsprogrammet 2007–2013 är uppdelad i två delar, en för i huvudsak Axel 1, Axel 3 och Axel 4 och en för Axel 2. Planerna innehåller aktiviteter som dels genomförs av förvaltningsmyndigheten, dels upphandlas av externa utredare och dels genomförs i samarbete med andra myndigheter. Under avsnitt 1.3 Utvärderingsaktiviteter framgår både vad som genomförts under 2012 och vad som planeras för 2013 eller senare. Utvärderingsplanen revideras årligen och anpassas efter tillgänglig budget.

4.2 Utvärderingssystem och datainsamling

Under 2012 har Jordbruksverket fortsatt att registrera uppgifter i det särskilda IT-system, EVALD, som verket tagit fram för den löpande utvärderingen. Vid utgången av 2012 hade 11 840 av 12 225 ärenden rörande företagsstöd med status beslut/bifall registrerats i EVALD. För projektstöd och LEADER hade i det närmaste samtliga ärenden som slututbetalats under perioden 2007-2012 registrerats. Projektstöd som rör kompetensutveckling (åtgärd 111 och 331) registreras i systemet Kompis.

4.3 Utvärderingsaktiviteter

4.3.1 Utvärderingsaktiviteter inom axel 1, 3 och 4 samt generellt

Internationella kontakter

Vid sidan av EU-kommissionens expertkommittémöten har Jordbruksverket deltagit i ett seminarium i Estland tillsammans med representanter från Estland, Lettland och Danmark. Seminariet, som anordnades av det estniska jordbruksministeriet, fokuserade på frågor kring hur man undersökningstekniskt kan få fram underlag för mer komplicerade indikatorer. Då olika länder har skilda tillämpningar av landsbygdsprogrammen ägnades en del av seminariet åt att skilja ut problem som är gemensamma länderna emellan. Ett område där problemen är likartade är investeringsstöden. För axel 2-åtgärder har det förekommit internationellt utbyte kring utvärderingsfrågor inom både EU-kommissionen och OECD. OECD:s arbetsgrupp för jordbruk och miljö är en konstellation där det löpande bedrivs utvärderingar av miljöersättningarnas effekter och andra typer av styrmedel, samt utbyte från olika länders arbete på området.

Uppdatering av typologi för stads- och landsbygdskommuner

Under 2012 har en uppdatering och revidering genomförts av den typologi över svenska kommuner som används i olika studier vid Jordbruksverket och av externa analytiker och forskare. Typologin delar in Sveriges kommuner i (1) gles befolkad landsbygd, (2) landsbygd, (3) stadsområden och (4) storstadsområden utifrån hur befolkningen bor i tätorter, tätortsnära landsbygd, tätorter i glesbygd och övrig glesbygd enligt Regional Balans (som är en databas som utvecklats och

finns hos Jordbruksverket). Indelningen av kommuner används exempelvis för att analysera landsbygdens generella utvecklingsmönster i förhållande till övriga ekonomin. Eftersom typologin över Sveriges kommuner tidigare utgått från situationen år 2000 var det motiverat att uppdatera denna landsbygdsindelning med senast tillgängliga data, vilket nu har gjorts. Det empiriska arbetet har genomförts av forskare vid Internationella Handelshögskolan i Jönköping och en rapport kommer att offentliggöras under 2013.

Allt om landet

Jordbruksverket har under 2012-2013 tagit initiativ till att genomföra en bred analys av landsbygdens utveckling. Detta görs i projektet ”Allt om landet”, som består av en sammanläggning av studier som riktas mot olika områden, exempelvis boende, integration, arbetsmarknad och sysselsättning med mera. Arbetet publiceras successivt under våren 2013.

Arbete och liv på landsbygden

En förhållandevis bred analys genomfördes och publicerades i juni om den svenska landsbygdens utvecklingsförutsättningar. Studien syftade till att göra en bred genomlysning av ekonomiska och andra förutsättningar som är geografiskt bestämda och hur dessa påverkar utvecklingen av olika regioner. I studien speglas de olikheter som finns mellan regioner och som också speglas i olika utvecklingstrender. Studien kan sägas vara en första mindre analys med sådan inriktning som sedan finns i ”Allt om landet” som är en väsentligt bredare och djupare genomlysning av utvecklingen i våra svenska landsbygder.

Kvinnor och företagsstöd

Under 2013 genomfördes en förstudie som behandlar frågan om huruvida kvinnor som är sökande till företagsstöd inom Landsbygdsprogrammet har samma sannolikhet som män att få sina ansökningar beviljade. Studien har utgått från data som finns i Jordbruksverkets stödhanteringsregister från 2007 och framåt (det vill säga innevarande programperiod) och tillämpat en statistisk sannolikhetsmodell. Studien genomfördes av externa forskare och de preliminära resultaten visar att när hänsyn tas till den information som finns i Jordbruksverkets stödhanteringsregister finns det en lägre sannolikhet för kvinnor jämfört med män att få en ansökan beviljad. Studien följs under 2013 upp av en mer kvalitativt inriktad studie för att få en fördjupad förståelse för problemet.

Kartläggning av företagsstöden

Under året avslutades arbetet med detaljerad kartläggning av beviljade företagsstöd för åtgärderna 121, 123 samt 311-313. Undersökningen omfattade en länsvis genomgång av ansökningshandlingar för företag som beviljats stöd under perioden 2007-2009. Syftet var dels att studera hur enskilda län i praktiken tillämpar stödreglerna och dels att få en fördjupad kunskap om vilka verksamheter som beviljats stöd och i vilken situation företagen som söker stöd befinner sig i vid tidpunkten för ansökan.

Undersökningen pågick under hela 2011 och avslutades under hösten 2012. För att få länsstyrelsernas syn på arbetet genomfördes besök i flertalet län. För varje län skrevs länsrapporter med detaljerade sammanställningar över stödgivningen i länet. Huvuddelarna i länsrapporterna sammanställdes slutligen i en riksrapport

som publicerades i oktober 2012 (Vart går investeringsstödet 2012:38 i Jordbruksverkets rapportserie).

Resultatet för riket visar att närmare 75 procent av stödpengarna inom åtgärd 121 Modernisering går till investeringar i mjölk- och nötköttsproduktion. För förädlingsstödet (åtgärd 123) går mycket av stödet till icke gårdsanknuten verksamhet som större slakterier och charkuterier. Bland axel 3 stöden sticker verksamheter inriktade på turism och hästar ut och svarar för närmare 60 procent av totalt beviljat stödbelopp under den studerade perioden.

Undersökningen visar också att det förekommer en viss spridning i tillämpning av regelverk mellan länen och då speciellt för axel 3. Ett typiskt exempel är stöd till hästverksamhet som i vissa län är omfattande medan andra län endast i undantagsfall beviljar stöd till den verksamheten.

Studie rörande dödvikt

Under året avslutades en undersökning rörande så kallad dödvikt med vilket menas andel av investeringarna som skulle genomförts även utan stöd. Undersökningen omfattande ett urval av 188 företagare som anlitat LRF Konsult för att få hjälp med att upprätta affärsplaner till ansökan om investeringsstöd. Via ett frågeformulär fick lantbrukarna svara på om de kommer att ändra något i sina investeringsplaner om de inte får stöd. Även rådgivarna på LRF Konsult ombads att ge sin syn på detta. En del frågor rörande syftet med investeringen ställdes också i enkäten.

LRF Konsult svarade för den direkta uppgiftsinsamlingen och de rådgivare som engagerades hade god insikt i företagets ekonomi vilket var till fördel i bedömningarna.

Undersökningen som genomfördes på Jordbruksverkets initiativ visade att dödviktseffekten skiljer sig åt mellan olika län vilket sannolikt beror på att stödandelar och takbelopp varierar mellan länen. I områden med höga takbelopp och stödandelar är dödviktseffekten betydligt lägre än i områden med motsatta förhållanden. Jämfört med tidigare studier ger denna studie en mer nyanserad bild av de faktiska förhållandena.

Studie rörande investeringens ekonomiska genomslag

Enligt Kommissionens direktiv för utvärdering ska faktiskt konstaterade förändringar i bruttofördlingsvärde och andra indikatorer registreras. Detta är ett problem då huvudunderlaget vid utvärderingen av åtgärderna inom axel 1 och axel 3 är affärsplaner som endast innehåller uppgifter om förväntade effekter. För att fylla en funktion i utvärderingen måste uppgifterna i affärsplanerna därför kompletteras med annat underlag. För att få fram ett sådant underlag genomförde LRF Konsult på Jordbruksverkets uppdrag en fördjupad bokföringsundersökning under 2011 och 2012 med syfte att studera i vilken takt och i vilken grad en investering slår igenom i bruttofördlingsvärdet. Undersökningen var resurskrävande och endast ett mindre antal mjölkgårdar som fått investeringsstöd i åtgärd 121 undersöktes.

Resultatet av studien visar att förhållandet mellan verkligt utfall och prognosticerat utfall är 0,9 när investeringen fått full effekt, det vill säga den verkliga förändringen av bruttofördlingsvärdet ligger 10 procent under prognossiffran. Studien visade också att det först under det femte året efter det att investeringen fullföljts som

investeringen får fullt genomslag i bruttoförelidingsværdet. Takten i vilken man kommer opp i slutnivåen varierar under femårsperioden og det største gjennomslaget oppkommer under det første året då bruttoförelidingsværdet ökar med ungefär 50 procent.

Pågående enkätundersökning företagsstöd

Jordbruksverket har under januari og februar 2013 genomfört en enkätundersökning som gått ut till samtliga 6125 företag som fått företagsstöd slututbetalt under åren 2007-2011. Efter andra påminnelsen är svarsfrekvensen cirka 60 procent og enkäten kommer följas opp med telefonintervjuer för att ytterligare förbättra svarsfrekvensen. Enkätundersökningen genomförs för att sammanställa slutresultaten og bedöma effekterna av de utbetalade stöden. I enkäten inhämtas information som ska ligga till underlag för beräkningen av bruttoförelidingsvärde samt uppgifter om arbetskraft og nyanställningar efter det att investeringen nått full effekt. Dessutom har de 700 företag som gjort satsningar inom klimat og energi fått kompletterande frågor rörande till exempel hur många kWh värme/år som företaget producerar og hur deras användning av fossila bränslen förändrats i og med investeringen. Materialet från undersökningen ska sammanställas i en rapport vilken bedöms vara färdig hösten 2013.

Uppföljningsstudier av projektstöd inom åtgärderna 311, 312 og 313

I det svenska landsbygdsprogrammet görs en tydlig åtskillnad mellan företagsstöd og projektstöd. I åtgärderna 311-313 ges i två fall av tre stöd till förutsättningskapande projekt. Syftet med den projekttypen är att stimulera till efterföljande verksamheter eller investeringar. För dessa projekt redovisas inga resultat.

Den tredjedel av projekten som inte är rent förutsättningskapande är huvudsakligen inriktade på marknadsföring og utveckling av befintliga turistmål men även utveckling av till exempel nya turistattraktioner förekommer. I projekten deltar ofta många företag og organisationer vilket gör det svårt att mäta resultaten som ofta oppkommer en tid efter att projekten avslutats. En del projekt ger resultat endast under ett eller två år, till exempel när det handlar om att genomföra ett visst evenemang eller att göra en marknadsföringsinsats.

Studie om schablonmetod för bruttoförelidingsvärde i projektstöd

För att mäta bruttoförelidingsvärde krävs tillgång till ekonomiska data vilka är närmast omöjliga att få fram. En alternativ metod som förefaller intressant att gå vidare med är att uppskatta bruttoförelidingsvärde utifrån nyckeltal. För att undersöka möjligheterna till detta har Jordbruksverket under 2011 anlitat Internationella Handelshögskolan i Jönköping (IHH) för att genomföra en studie på området. Syftet var att se om det skulle kunna vara möjligt att ta fram schablonmetoder för uppskattning av bruttoförelidingsvärde og antal nya sysselsättningsstillfällen.

Studien visade bland annat att projekten i urvalet har olika karaktär og måste delas in i olika grupper för att möjliggöra analyser. Projektens livslängd varierar og sekundära resultat står för en viktig del av de sammanlagda resultaten. Studien indikerar att det är tveksamt om det går att göra schabloner baserat på tillgänglig information. Det är svårt att få tag på tillräcklig, eller träffsäker, information genom registerdata på mikronivå og för att lyckas bör registerdata kompletteras med intervjuer/enkäter.

Enkätstudie om projektstöd

Jordbruksverket gav IHH i uppdrag att gå vidare med en mindre enkätstudie som genomfördes 2012. Denna enkät riktades till projektdeltagare det vill säga de företag som deltog i projekten och som eventuellt får ett ökat bruttoförelägningsvärde eller anställer ytterligare personal. Projektägaren, det vill säga den som är stödmottagare, är ofta en branschorganisation, ideell förening, kommun eller liknande och det är inte hos dessa som resultat förväntas uppkomma. I enkäten fanns frågor kring ekonomiska resultat och nyanställningar men även en del andra mer kvalitativa frågor kring projektets påverkan på landsbygdsutveckling generellt. Den slutsats man kan dra av enkätstudien är att schablonmodeller för resultatindikatorerna inte är möjliga att ta fram för denna typ av projekt eftersom svarsfrekvensen var alltför låg gällande dessa frågor. När det gäller mer kvalitativa värden så tycks projekten ha hjälpt till att bilda nya nätverk och samarbeten. Det finns även indikationer på att de företagare som deltagit i projekt som handlat om mässor och marknader har upplevt en ökad försäljning tack vare projektet.

De ovan nämnda studierna kommer att publiceras i Jordbruksverkets rapportserie under 2013.

Rapport rörande Leader-projekt

En rapport om genomförandet av Leader, (Leader i Sverige 2007-2011, rapport 2012:39 i Jordbruksverkets rapportserie), publicerades hösten 2012. En motsvarande rapport publicerades året innan och behandlade då perioden 2007-2010. Rapporterna är en del i landsbygdsanalysenhetens löpande uppföljning av landsbygdsprogrammet. I rapporterna ingår beskrivningar av leadermetoden, uppgifter om etableringen av leaderområden, deras geografi och statistikuppgifter om områdena, projektens lokalisering, inriktning på projekten, uppnådda resultat med mera. Från rapporten kan nämnas att under perioden 2007-2011 ökade befolkningen i 35 leaderområden medan den minskade i 28 områden. Under samma period startades närmare 2600 projekt varav nästan 900 är slutrapporterade. Vanligaste projektinriktningen är turism följt av bygdeutveckling. Den totala finansieringen av slutrapporterade projekt uppgår till 408 miljoner kronor varav 43 procent utgörs av privat finansiering och värdet av de ideella arbetsinsatserna.

Planerade uppföljningsaktiviteter inom axel 1, 3 och 4 under 2013 och senare:

Kompetensutveckling inom åtgärd 111

Inom åtgärd 111 satsas stora resurser på kompetensutveckling. En uppföljande studie för att undersöka vilken effekt som kompetensutvecklingen ger planeras med start under 2013.

Hur länge vara effekterna

Det är svårt att veta när en investering når sin fulla effekt, liksom att veta hur länge effekten av investeringen består. Därför planeras genomförandet av en undersökning under 2013 som ska försöka ge svar på hur länge en effekt av en investering varar.

4.3.2 Utvärderingsaktiviteter med anknytning till axel 2

CAP:s miljöeffekter

Inom projektet CAP:s miljöeffekter genomförs studier av vilka effekter EU:s gemensamma jordbrukspolitik (Common Agricultural Policy, CAP), har på miljön. Projektet drivs av Jordbruksverket i samarbete med Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet. Studierna kan rikta in sig på hela reformpaketet, enskilda direktstöd eller miljöersättningar och andra styrmedel.

Under 2012 publicerades följande studier inom CAP:s miljöeffekter

1. Ett klimatvänligt jordbruk 2050. Jordbruksverkets rapport 2012:35

Jordbruksverket har tagit fram ett underlag för jordbrukets roll i en färdplan mot ett Sverige utan nettoutsläpp av växthusgaser 2050. Syftet var att identifiera jordbrukets roll i arbetet med att minska utsläppen av växthusgaser. I dag utgör metan och lustgas från djurhållning och växtodling den största delen av jordbrukets växthusgasutsläpp. De är svåra att minska om inte jordbruksproduktionen i sig minskar. I kunskapsunderlaget har åtgärder som lantbrukarna själva kan vidta analyserats med avseende på miljöeffekt och kostnadseffektivitet. Dessutom har man lämnat förslag på lämpliga styrmedel för att åtgärderna ska genomföras. Totalt bedöms åtgärderna kunna minska jordbrukets utsläpp till 2050 med nära 20 procent. Föreslagna åtgärder för minskad klimatpåverkan har också analyserats i förhållande till andra miljö kvalitetsmål. Rapporten kommer att fungera som ett kunskapsunderlag inför kommande landsbygdsprogram.

2. Ett grönare CAP? – analys av kommissionens förslag till förgröning av den gemensamma jordbrukspolitiken. Jordbruksverkets rapport 2012:13

Den 12 oktober 2011 presenterade kommissionen ett reformförslag för EU:s gemensamma jordbrukspolitik. Den stora förändringen i reformen är att införa ytterligare miljökrav för att lantbrukare ska få gårdsstöd. Syftet med studien var att analysera och bedöma miljökravens nytta och kostnader. Bedömningarna blir dock osäkra eftersom effekterna beror på hur kraven utformas i detalj. Trots det kan man visa att miljöeffekterna av miljövillkoren blir små i förhållande till jordbruksföretagens och myndigheternas kostnader för dessa extra villkor. Eftersom miljövillkoren blir generella kan det leda till anpassningar i skogsbygden som har liten eller negativ miljöeffekt. Om effektiva åtgärder inom landsbygdsprogrammet måste ändras på grund av direktstödens miljövillkor kan landsbygdsprogrammets positiva miljöeffekter minska.

3. Hur påverkas natur- och kulturvärden av en striktare betesmarksdefinition? Jordbruksverkets rapport 2012:20

Efter kritik från EU-kommissionen har Sverige ändrat definitionen av vilka ängs- och betesmarker jordbrukarna kan få gårdsstöd och miljöersättning för att de sköter. Inom CAP:s miljöeffekter har Jordbruksverket analyserat effekterna av den ändrade definitionen.

Till 2011 minskade arealen inom miljöersättningarna med 30 000 hektar jämfört med innan betesmarksdefinitionen ändrades. Merparten av den areal som inte

längre är godkänd jordbruksmark saknar sådana naturvärden att den kan klassas som en hävdgynnad naturtyp. Det finns dock även marker med höga natur- och kulturvärden som har fallit ur stödsystemet. Analyser visar att lantbrukarna har röjt mer i och med regeländringen. Røjningarna är överlag positiva eftersom igenväxning är ett stort hot mot betesmarkerna. Dock har jätteträd och grova träd röjts bort i minst lika stor utsträckning som andra träd. Redan nu kan tendenser till en minskad variation i betesmarkerna ses, vilket är ett problem för miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Definitionen innebär också konflikter med Sveriges genomförande av art- och habitatdirektivet. Rapporten är ett viktigt underlag inför kommande landsbygdsprogram och i arbetet med en ny definition av betesmark.

4. Hur kan landsbygdsprogrammets miljöersättningar förbättras? Erfarenheter från andra länder. Jordbruksverkets rapport 2012:24

Inom CAP:s miljöeffekter har Jordbruksverket studerat hur landsbygdsprogrammet har utformats i andra länder. Syftet var att hämta inspiration från andra länders åtgärder och lösningar inom landsbygdsprogrammet inför framtagande av ett nytt landsbygdsprogram för Sverige. Många länder har till exempel en tydligare regionalisering av ersättningarna, vilket möjliggör anpassningar till olika naturgivna förhållanden. Några länder har ett mer omfattande ersättningssystem än Sverige men eftersom åtgärderna presenteras på ett enkelt sätt upplevs de ändå vara lätta att förstå. Studien visade också att det saknas bra uppföljning om miljöeffekterna av miljöersättningar. Utifrån studien har ett antal förslag på förbättringar i det svenska landsbygdsprogrammet tagits fram. Förslagen är på flera nivåer, från tillägg av speciella åtgärder för enskilda arter, hur man kan hantera åtagandeperioder till hur man kan gå över till ett mer värdebaserat ersättningssystem med obligatoriska basåtgärder.

Pågående utvärderingar inom CAP:s miljöeffekter

5. Jordbrukets bidrag till skötsel av fornlämningar

Syftet med studien är att se hur stor del av olika fornlämningar som sköts eller berörs av jordbruket.

6. Sysselsättning, landsbygdsutveckling och miljö

Syftet med detta projekt är att skatta och analysera såväl miljö- som sysselsättnings-effekter av ett urval åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Analyserna ska ge ett bedömningsunderlag av vilka åtgärder som sammantaget är samhällsekonomiskt mest effektiva (inklusive miljöeffekter) och mest fördelaktiga för landsbygdsutvecklingen.

7. Samverkan kring miljöåtgärder i jordbruket

Syftet med denna studie är att studera samverkan kring miljöåtgärder i jordbruket. Utgångspunkten är att god samverkan, till exempel koordinering av ansökningar om miljöersättningar, kan öka effekten av miljöåtgärderna. Utredningen ska analysera olika typer av jordbruksrelaterade miljösamverkansprojekt i hela landet och identifiera framgångsfaktorer, svaga punkter och andra kritiska faktorer.

8. Kartläggning av användbara analysverktyg

I studien ska de medverkande myndigheterna kartlägga sina behov av modeller och verktyg för att kunna genomföra miljöekonomiska analyser knutna till jordbruket. Utredningen ska även ge en överblick av relevanta modeller och analysverktyg som kan användas inom jordbrukssektorn och miljöområdet i Sverige och Europa. Inom studien ska man även beskriva vilka värderingsmetoder som finns tillgängliga och vilka som är de mest relevanta att använda inom CAP:s miljöeffekter. I ett andra steg ska utredningen ge förslag på användbara och effektiva verktyg (modeller) för miljöekonomiska analyser inom CAP:s miljöeffekter.

Övriga projekt med syfte att utvärdera axel 2 i landsbygdsprogrammet

Jordbruksverket tar fram underlag inför halvtids- och slututvärdering av landsbygdsprogrammet. Flera av studierna genomförs av konsulter, andra myndigheter eller universitet på uppdrag av Jordbruksverket. Nedanstående projekt har rapporterats under 2012.

1. Gröda mellan grödorna – samlad kunskap om fånggrödor. Jordbruksverkets rapport 2012:21

Sveriges lantbruksuniversitet har på uppdrag av Jordbruksverket gjort en kunskaps-sammanställning om odling av fånggrödor. Odling av fånggrödor är en av de viktigaste åtgärderna för att minska kväveläckaget från jordbruksmark och miljöersättning betalas varje år ut till lantbrukare som odlar fånggrödor. Det övergripande syftet med kunskapssammanställningen är att få ett underlag för hur fånggrödor kan utnyttjas effektivt i våra odlingssystem. Den kan också vara ett underlag vid utformning av villkor för miljöersättningen för odling av fånggrödor. Resultaten visar bland annat att tidigare brytning minskar risken att överlevande fånggröda blir ett ogräs i nästa gröda, men det ger också sämre effekt på läckaget. Fånggrödor av Brassica (kålsläktet) verkar lovande som fånggrödor för stora delar av södra Sverige om de sås tidigt och etableringen lyckas.

2. Fåglarna i odlingslandskapet. Jordbruksverkets rapport 2012:3

Fåglar står högt upp i näringskedjorna och fungerar som indikatorer på biologisk mångfald i ett vidare perspektiv. Rika förekomster av fåglar, särskilt av specialiserade arter, tyder på att ekosystemet som sådant är art- och individrikt och ”vid god hälsa”. Fåglar är också lätt- och välstuderade vilket innebär att många ekologiska samband när det gäller fåglar och deras omgivning är kända.

Lunds universitet har på uppdrag av Jordbruksverket undersökt hur utvecklingen för de svenska jordbruksfåglarna kan komma att se ut beroende på hur jordbrukspolitiken utvecklas. I rapporten beskrivs en historisk kartläggning av hur fjorton jordbruksfåglar förekommer i olika livsmiljöer, till exempel betesmark och träda, och hur arterna kan påverkas av förändrade arealer av dessa livsmiljöer. Till exempel kan man konstatera att en avreglering av alla jordbruksstöd kan leda till kraftigt reducerade populationer av de fågelarter som lever i det svenska odlingslandskapet. Arbetet har legat till grund för den svenska anpassningen av effektindikatorn Farmland Bird Index (FBI) i landsbygdsprogrammet och beräkningar av indikatorn.

3. Betesmarker och slätterängar med miljöersättning. Jordbruksverkets rapport 2012:41

Metria har på uppdrag av Jordbruksverket analyserat hur stor areal värdefulla betesmarker och slätterängar, inventerade via ängs- och betesmarksinventeringen (finns i databasen TUVA) respektive beslutade Natura 2000-områden, som sköts med miljöersättning. Syftet var att undersöka hur väl miljöersättningen fångar upp våra mest värdefulla marker och i vilken utsträckning miljöersättning används för att finansiera skötseln i Natura 2000-områden. Resultaten visar bland annat att arealen värdefulla ängs- och betesmarker (i databasen TUVA) som är godkänd jordbruksmark minskade med 25 000 hektar mellan 2008 och 2010, vilket beror på den blockinventering som gjordes mellan dessa år. Analyserna visar också att arealen Natura 2000-områden som sköts med miljöersättning har minskat med drygt 5 000 hektar mellan 2006 och 2010 och att knappt 70 procent av de värdefulla markerna (i databasen TUVA) sköttes med miljöersättning 2010.

Vid ängs- och betesmarksinventeringen naturtypsklassas markerna enligt habitatdirektivet. Analyserna visade att kalkgräsmarker och alvarmarker, det vill säga naturtyper som är relativt lätta att sköta, sköts med miljöersättning i hög grad. Slätterängar, enbuskmarker och trädklädda betesmarker, det vill säga naturtyper som generellt kräver större arbetsinsats för att de ska skötas enligt regelverket, har lägre andel miljöersättning. Detta tyder på att svårskötta naturtyper borde ha en högre ersättningsnivå än mer lättskötta marker.

4. Naturvårdsbränning i ogödslade ängs- och betesmarker. Jordbruksverkets dnr 28-3580/09

Länsstyrelsen i Jönköping har på uppdrag av Jordbruksverket gjort en jämförande studie av bete, bränning och slätter. Försöken pågick mellan 2010 och 2012. Syftet med studien var att se de biologiska effekterna av bränning, som är en insats inom utvald miljö. En övergripande slutsats är att bränning är en minst lika bra skötselmetod för hävdberoende ängsmarker som slätter sett till de biologiska effekterna, åtminstone på kort sikt. Bränning var dessutom bättre för blomlevande insekter än slätter och bete. Även ängssvamparna var fler i de marker som brändes än de som hävdades på annat sätt, men skillnaden var inte signifikant.

Det behövs långsiktiga studier för att kunna dra säkra slutsatser om att bränning är en lämplig skötselform i ogödslade ängs- och betesmarker.

Slutrapporten finns tillgänglig som pdf på Jordbruksverkets webbplats.

Pågående projekt med syfte att utvärdera axel 2 och som kommer att redovisas 2013 eller senare

5. Anläggning av våtmarker – vilken effekt har det för biologisk mångfald?

I en tidigare studie (Jordbruksverkets rapport 2011:7) togs en metod fram för att inventera och värdera biologisk mångfald i anlagda våtmarker. Denna metod ska nu användas för att utvärdera effekten av anlagda våtmarker, med avseende på biologisk mångfald.

6. Näringsrening i våtmarker

Syftet med studien är att utveckla metoden för beräkning av rening av kväve och fosfor i våtmarker och utvärdera hur mycket de våtmarker som anlagts med stöd från landsbygdsprogrammet har bidragit till rening av kväve och fosfor.

7. Modellberäkningar av minskat kväveläckage

Syftet med studien är att beräkna hur mycket miljöersättningen för minskat kväveläckage har bidragit till att minska kväveläckaget.

8. Utvärdering av miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer via Nationell inventering av landskapet i Sverige (NILS)

Syftet med utvärderingen är att undersöka effekterna av miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer. Det ska göras genom att jämföra landskapselement med miljöersättning och landskapselement utan miljöersättning. I utvärderingen används data som samlats in genom Nationell inventering av landskapet i Sverige (NILS).

9. Utvärdering av miljöersättningen för betesmarker och slätterängar via Nationell inventering av landskapet i Sverige (NILS)

Utvärderingen syftar till att använda data som samlats in genom NILS för att undersöka effekterna av miljöersättningen för betesmarker och slätterängar.

10. Metod för övervakning av biologisk mångfald i åkermark

I detta projekt ska en metod för övervakning av biologisk mångfald i och vid åkermark tas fram. Om metoden kommer i drift kommer den på sikt att kunna användas för att utvärdera effekterna av vissa miljöersättningar inom landsbygdsprogrammet.

Utredningar på tema miljö och klimat under 2012

1. Jordbruket och vattenkvaliteten - Kunskapsunderlag om åtgärder. Jordbruks-verkets rapport 2012:22

Enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram ska Jordbruksverket utveckla och ta fram underlag för föreskrifter och andra styrmedel som minskar jordbrukets inverkan på vattenkvaliteten. I rapporten beskrivs åtgärder som kan göras i jordbruket för att förbättra vattenkvaliteten, främst sådana som leder till minskade fosforförluster och förbättrade biologiska förhållanden i vatten. Hjälpmedel för att genomföra åtgärder på rätt plats och förutsättningar för samverkan i avrinningsområden behandlas också. Rapporten är ett kunskapsunderlag och ett led i arbetet med att utveckla styrmedel som behövs enligt vattenmyndigheternas åtgärdsprogram.

2. Fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Naturvårdsverkets rapport 6500, 2012

Under 2011 och 2012 har miljömålsansvariga myndigheter gjort en fördjupad utvärdering av miljökvalitetsmålen, något som görs vart fjärde år. Jordbruksverket

är ansvarig för målet *Ett rikt odlingslandskap*. I den fördjupade utvärderingen konstaterar Jordbruksverket att utvecklingen för miljötillståndet i odlingslandskapet överlag är negativ, framför allt för biologisk mångfald och kulturmiljön. Samtidigt bedöms tillgängliga styrmedel som otillräckliga. Jordbruksverket menar att EU:s jordbrukspolitik kan ge möjligheter att på sikt förbättra miljötillståndet och att landsbygdsprogrammet är det främsta riktade ekonomiska styrmedlet för detta. Möjligheterna att nå målet med nationella styrmedel försvåras dock av att jordbrukets utveckling till stor del beror på internationella faktorer. Utvärderingen menar att den nationella utformningen av kommande landsbygdsprogram är väsentlig för utvecklingen av miljötillståndet i odlingslandskapet.

3. Behov av nya mål och åtgärder för ekologisk produktion i landsbygdsprogrammet. Jordbruksverkets rapport 2012:37

Jordbruksverket fick i oktober 2011 i uppdrag av regeringen att analysera behov och utformning av nya mål för ekologisk produktion i kommande landsbygdsprogram. I rapporten föreslås ett operativt mål för den ekologiska produktionen som innebär att arealen certifierad ekologisk jordbruksmark år 2020 ska omfatta minst 20 procent av den svenska jordbruksmarken. Den certifierade ekologiska jordbruksmarken i slättbygd ska senast år 2020 ha ökat med minst 50 000 hektar jämfört med 2011 års nivå. De föreslagna målen föranleds av effektanalyser där den ekologiska produktionens effekt på klimat, växtnäringsförluster, kemiska växtskyddsmedel, biologisk mångfald, landsbygdsutveckling, människors hälsa och djurvälstånd har analyserats.

Utredningen föreslår att en grundläggande miljöersättning ges till certifierad ekologisk produktion i hela landet. Till detta läggs en omställningsersättning till certifierad ekologisk produktion i slättbygd. Underlaget kommer att användas i arbetet med ett nytt landsbygdsprogram.

4. Infrastrukturens gräs- och buskmarker. Jordbruksverkets rapport 2012:36

Infrastrukturens gräs- och buskmarker rymmer många av de arter som också finns i odlingslandskapet. Syftet med projektet var att få en uppfattning om hur stora arealer som finns i vägkanter, kraftledningsgator, flygplatser och längs järnvägar och som kan fungera som livsmiljöer för odlingslandskapets arter. Resultaten visar att det finns minst 190 000 hektar gräsmark i anslutning till infrastrukturer, varav 164 000 hektar finns i vägkanter. Det finns också minst 240 000 hektar buskmarker som röjs regelbundet, majoriteten finns i kraftledningsgator. Jordbruksverket konstaterar att infrastrukturmiljöer behöver uppmärksammas mer i naturvårdsarbetet, men att det behövs ytterligare undersökningar av vilka biologiska kvaliteter dessa marker har. Resultaten kan leda till att rådgivning och annan utbildning framöver även inkluderar skötseln av de infrastrukturmiljöer som målgruppen (det vill säga lantbrukare och skogsbrukare) ansvarar för.

5. Övervakningssystem för odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Jordbruksverkets rapport 2012:25

På uppdrag av regeringen har Jordbruksverket sett över de nationella övervakningssystem som syftar till att upptäcka förändringar av odlingslandskapets

natur- och kulturvärden. Syftet med uppdraget var att undersöka om pågående datainsamling är tillräcklig, mäter rätt saker och om det finns möjligheter till samordning. Utredningen har fokuserat på de behov av data som finns i uppföljningen av miljökvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*, rapportering enligt art- och habitatdirektivet samt uppföljning av landsbygdsprogrammet. I utredningen konstaterar Jordbruksverket att det nu är viktigare att analysera redan insamlade data än att utveckla pågående uppföljningssystem. I den mån övervakningen kan utökas prioriterar Jordbruksverket en förbättrad övervakning av biologisk mångfald i åkermark och av odlingslandskapets kulturmiljöer eftersom detta är områden som saknar övervakning i dag. Genom att analysera redan insamlat data kan vi få viss information om vilken effekt landsbygdsprogrammets omfattande åtgärder har gett.

6. Vässa växtskyddet för framtidens klimat. Jordbruksverkets rapport 2012:10

Jordbruksverket har, på uppdrag av regeringen, tagit fram ett praktiskt inriktat och fördjupat kunskapsunderlag i syfte att förebygga och hantera ökade problem med ogräs, växtsjukdomar och skadegörare, till följd av ett förändrat klimat. Klimatförändringarna medför att Sverige långsamt blir varmare. Nederbörden ökar liksom risken för extremväder. Odlingssäsongen förlängs, fler grödor kan odlas i hela landet och nya grödor introduceras. Redan kända växtskyddsproblem inom jordbruks-, trädgårds- och skogsproduktionen kommer att öka i omfattning. I rapporten föreslår Jordbruksverket en ökad samordning och förbättring av övervakningssystemen för växtskadegörare samt en utökad omvärldsbevakning. Jordbruksverket föreslår också en satsning på tillämpad forskning för att hantera ökade växtskyddsproblem och att en expertfunktion för riskvärdering av växtskadegörare skapas. Rapporten kommer också att fungera som ett viktigt kunskapsunderlag i arbetet med att analysera klimatinriktade åtgärder som efterfrågats av EU Kommissionen i deras förslag till den partnerskapsöverenskommelse som Sverige ska sluta med EU inför nästa programperiod.

7. Handlingsplan för hållbart växtskydd. Jordbruksverkets dnr 21-12498/11

På uppdrag av regeringen har Jordbruksverket tagit fram ett förslag till handlingsplan för hållbar användning av växtskyddsmedel. Det övergripande målet är att riskerna för miljön och människors hälsa ska minska. Handlingsplanen har gjorts i samarbete med Kemikalieinspektionen, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Sveriges geologiska undersökning.

8. Strategi för växtskyddsmedel. Jordbruksverkets rapport 2011:30, dnr 21-11260/12

Under 2011 utarbetade Jordbruksverket en strategi för växtskyddsmedel med syfte att skapa en metod för att hantera situationer där växtskyddsmedel försvinner från marknaden (rapport 2011:30). Under 2012 hade Jordbruksverket ett regeringsuppdrag om att vidareutveckla och använda den redan framtagna strategin med syfte att behålla förutsättningarna för en hållbar och konkurrenskraftig produktion med beaktande av relevanta miljökvalitetsmål. Strategin ska leda till att åtgärder

tas fram vilket behöver göras i samarbete med näringen och berörda organisationer och myndigheter.

Ängs- och betesmarksinventeringen

Jordbruksverket uppdaterar tillsammans med länsstyrelserna löpande ängs- och betesmarksinventeringen. Inventeringen prioriterar marker som har höga natur- och kulturvärden och som tidigare inte har inventerats. Vissa marker ominventeras då större förändringar har skett på redan kända ängs- och betesmarker. Inventeringsresultaten finns i databasen TUVA (www.jordbruksverket.se/tuva). Databasen TUVA ska vara ett lättillgängligt underlag för utvärdering och uppföljning av biologisk mångfald och kulturmiljöer i ängs- och betesmarker. Inventeringen ska dessutom fungera som underlag vid ärendehantering och fysisk planering.

Under 2013 ska ängs- och betesmarksinventeringen utvärderas med avseende på användning och behov av en förnyad inventeringsinsats. Utvärderingen ska ge svar på om inventeringen uppfyller sina syften, hur den kan förbättras och hur det fortsatta arbetet under nästa landsbygdsprogram ska se ut.

4.4 Pågående utvärderingsarbete hos länsstyrelserna, Sametinget och Skogsstyrelsen

Övergripande utvärderingar av programmets genomförande

Några län har inlett eller fortsatt arbetet med större övergripande utvärderingar av programmets genomförande. Länsstyrelsen i Dalarnas län driver ett projekt som tar avstamp i ett antal indikatorer på länsnivå för 2006 och jämför värdena med dagens för att på så sätt följa förändringar. I Stockholms län påbörjades planeringen av ett eget utvärderingsarbete i form av en avslutande konferens. Alla aktiviteter som genomförts både via Leader och via länsstyrelsen ska ingå i utvärderingen. Skåne län fortsätter tillsammans med partnerskapet med ett övergripande utvärderingsprojekt som initierades under 2011. Projektet syftar till att utvärdera den pågående programperioden för att ge input i det fortsatta arbetet med landsbygdsutveckling i Skåne. Slutprodukten för projektet är en ny genomförandestrategi för Skåne län för nästa programperiod.

Utvärderingar av specifika åtgärder

Kompetensutveckling

Under 2012 har Skogsstyrelsen drivit sex kompetensutvecklingsprojekt: Skogsägaren och klimatet, Skogsbruk i ett förändrat klimat, Bioenergi från skogen, Skogsbruk och vatten, Ådellöv samt Skogens Mångfald. I projekten har det genomförts rådgivning till skogsägare, entreprenörer och tjänstemän inom skogsbruket. Rådgivningen har skett som individuell rådgivning ute i skogen på rådgivningsmottagarens fastighet men också i form av skogsträffar eller kurser med flera deltagare.

Under 2012 har förutom löpande utvärderingar direkt efter genomförda aktiviteter ett tiotal brev- och e-post enkäter genomförts. Antalet utskick i dessa enkäter har varit drygt 6 000. Svarsfrekvensen är i allmänhet hög.

Resultaten utvärderas löpande och ger därmed underlag till utveckling och förbättring av rådgivningsaktiviteterna. Resultaten från utvärderingarna visar

mycket goda resultat. Som ett exempel kan nämnas att av drygt 600 svar från de som deltagit i kurser inom ”Skogsägaren och klimatet” uppgav 99 % att man var nöjd med aktiviteten, 98 % att man fått ökade kunskaper om klimatets påverkan på skogsbruket och 96 % att man fått ökade kunskaper om hur man som beställare av skogliga tjänster kan påverka hur olika skogliga åtgärder utförs.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har skickat ut en enkät till alla som har fått stöd från landsbygdsprogrammet för att få reda på vilken kompetensutveckling som efterfrågas. Svaren är nu under bearbetning och det är tänkt att de ska hjälpa länsstyrelsen att prioritera kurser och utbildningar i fortsättningen.

Modernisering av jordbruksföretag

Västra Götaland beställde under hösten 2012 en utvärdering av moderniseringsstödet. I länet har man kunnat få fem procent extra i stöd om man har investerat i förbättrad arbetsmiljö. Utvärderingen visar att det haft god effekt på arbetsmiljön och att stödet har varit avgörande för att investeringen genomförts. I förlängningen har vi fått friskare människor och bättre levnadsförhållanden för djuren.

Fågelåker

Under 2012 genomförde Östergötlands län en utvärdering av den åkerfrämjande insatsen fågelåkrar till de som sökt insatsen. Enkäten följdes sedan upp med 18 fältbesök av fågelåkrar under november och december. Resultaten visar att de som anlagt fågelåker har en positiv inställning och ser miljönyttan med ökad biologisk mångfald. Detta stämde även väl överens med fältobservationerna som visar på en positiv effekt med fågelåkrar, med rikare fågelliv och inga vildsvinsskador.

Fäbodbruk

Ett pågående projekt på länsstyrelsen i Dalarnas län följer upp fäbodbruket. Projektet ska kartlägga bakomliggande drivkrafter, antal aktiva fäbodbrukare med mera och se vilka utvecklingspotentialer som finns och hur landsbygdsprogrammet kan bidra till utvecklingen.

Främjande av turistnäringen

Under året genomförde Jönköpings län en undersökning bland samtliga renodlade turistföretag som har sökt stöd inom landsbygdsprogrammet. Resultatet visade på positiva effekter av stödet. De tillfrågade företagen ser positivt på framtiden och 78 procent bedömer att lönsamheten i verksamheten kommer att öka eller öka kraftigt. Dessutom visade enkäten att företagets omsättning ökade efter genomförda insatser vilket innebär att satsningarna gett effekt. Vidare visar enkäten att flera företag kunnat anställa ytterligare personal efter genomförd satsning.

Kundundersökningar

Några stödmyndigheter rapporterar också om genomförda kundundersökningar, ofta i form av enkäter, som syftar till att få återkoppling från stödmottagare om vad de anser om stöden, handläggningen, informationen, servicenivån med mera. Skogsstyrelsen gjorde 2012 en NKI-undersökning (nöjdkundindex) där tre kundgrupper ingick. En av dessa kundgrupper var sökande till stöden Bevara och utveckla skogens mångfald och Öka arealen ädellövskog. Undersökningen gjordes via telefon. Resultatet visade att kunderna i stort är mycket nöjda. Det kunderna har invändningar mot är långa handläggningstider. Detta har Skogsstyrelsen tagit till sig och vidtagit åtgärder för att förbättra.

Kontinuerlig uppföljning

Flera län skriver att de kontinuerligt bevakar och följer upp programmet med hjälp av kvantitativ data som sedan presenteras i olika sammanhang, exempelvis på partnerskapsträffar. Detta görs exempelvis genom att beställa särskild DAWA-statistik från Jordbruksverket.

5 Åtgärder för att garantera kvalitet och måluppfyllelse

5.1 Övervaknings- och utvärderingsåtgärder

Detta avsnitt fokuserar på övervaknings- och utvärderingsåtgärder i genomförandet av programmet. När det gäller övervakning och utvärdering av programmet resultat hänvisas till kapitel 4.

Kvalitet och effektivitet i genomförandet av programmet säkerställs främst genom information till stödmottagarna om villkor för stöden, men även genom utbildning till handläggare, bra IT-system, samt genom ändamålsenliga administrativa system och fysiska kontroller.

Administrativa system och kontroller

Information om hur ansökan går till och om vilka villkor som gäller för miljöersättningar och ersättning för naturbetingade svårigheter i bergsområden och för andra områden med svårigheter skickas årligen ut till alla som tidigare sökt något arealbaserat stöd eller registrerat sig som nya intressenter.

Det är samma ansökningsförfarande vid ansökan om utbetalning (SAM-ansökan) för arealbaserade stöd inom CAP:s pelare II och för stöd inom pelare I. På så sätt behöver stödmottagaren endast uppge arealerna en gång vilket gör att risken för att denne gör fel minskar. Dessutom underlättas de administrativa kontrollerna av stöden både inom pelare I och pelare II. Fler och fler ansökningar görs elektroniskt. År 2012 var 65 900 ansökningar elektroniska, vilket motsvarar 99,7 procent av alla SAM-ansökningar. Det är en ökning med 22 procentenheter jämfört med 2011.

För stöden inom axel 1, 3 och 4 samt miljöinvesteringar inom jord- och skogsbruk (axel 2) finns ett särskilt IT-system. Systemet ger signaler om handläggaren har glömt att registrera uppgifter eller om uppgifter som registreras är ologiska. Det finns dessutom särskilda checkpunkter inbyggda. Checkpunkterna är i sin tur kopplade till rutiner för hur kontrollerna ska göras. Handläggaren måste godkänna samtliga checkpunkter i systemet innan ett beslut kan fattas.

För alla stöd inom landsbygdsprogrammet har Jordbruksverket tagit fram föreskrifter för handläggningen. I Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 ställs krav på att utbetalande myndighet ska fastställa detaljerade rutinbeskrivningar för hantering av stöden vid delegerade organ. Föreskrifterna detaljeras i rutiner för handläggning och kontroll där obligatoriska moment har fastställts. Rutinerna presenteras i en elektronisk handbok (Handläggarstödet). Där finns utöver rutinerna även bland annat processbeskrivningar, relevanta regelverk, IT-manualer och beskrivning av hur olika felkoder i systemen ska hanteras. Alla handläggare, inklusive handläggare på LAG, har tillgång till Handläggarstödet. Då stödet är elektronisk har handläggarna alltid tillgång till den aktuella informationen.

Upplägget för den administrativa hanteringen följer regelverket för landsbygdsfonden. Utbetalande myndighet föreskriver för stödmyndigheterna om hur handläggningen av stödärendena ska gå till. I samband med att utbetalningsunderlag skickas till utbetalningsmyndigheten, ska stödmyndigheten intyga att den följt

bestämmelserna i Ackrediteringsförordningen (EG) nr 885/2006 och Jordbruksverkets föreskrifter om handlägningsrutiner (GAR) samt fastsatta rutiner. Om så inte är fallet verkställer inte utbetalningsmyndigheten utbetalningen.

I Jordbruksverkets roll som utbetalningsmyndighet ingår att övervaka alla nivåer i verksamheten. Övervakningen avser bland annat de organ som ansvarar för att utföra kontroller och andra uppgifter för att säkerställa en korrekt tillämpning av regler och riktlinjer. Övervakningen har genomförts bland annat genom så kallade 885-besök (Ackrediteringsförordningens regelverk) på ett antal länsstyrelser varje år samt vid Sametinget och Skogsstyrelsen. Under 2010 besöktes 6 länsstyrelser, Sametinget och Skogsstyrelsen. Under vinterhalvåret 2011/2012 har 6 länsstyrelser besökts. Efter besöken skickas en rapport som visar resultatet av ärendegranskningen och Jordbruksverkets eventuella rekommendationer till respektive myndighet.

Utökad granskning av stöden inom axel 1, 3 och 4 samt miljöinvesteringar inom axel 2

För att säkerställa en korrekt hantering av EU-stöden har Jordbruksverket under hösten 2012 genomfört ett projekt för utökad granskning av ärenden som avser utbetalningar av EU-medel inom den population som omfattar axel 1, 3 och 4 samt miljöinvesteringar inom jord- och skogsbruk i axel 2. Granskningen har omfattat samtliga länsstyrelser, Sametinget, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket.

Utöver att resultatet av substansgranskningen summerar upp till finansiella fel motsvarande 3,32 procent i felaktigt beslutade utbetalningar av stöd, så visar också resultaten från systemgranskningen på allvarliga brister i delar av handläggningen. De huvudsakliga områden som har uppvisat brister vid systemgranskningen rör kontroll av att den sökta åtgärden är i överensstämmelse med de urvalskriterier som finns i landsbygdsprogrammet eller i den regionala strategin, kontroll av sökandens tillförlitlighet, eventuell dubbelfinansiering och medfinansiering, bedömning av kostnaders rimlighet samt kontroll av kostnader, fakturor och betalningsbevis. För att hantera den finansiella risken som resultatet visar har årsräkenskaperna korrigerats.

Resultaten från granskningen har presenterats för respektive myndighet och det sammanvägda resultatet ska användas för att säkerställa en korrekt framtida hantering av EU-stöden och ett effektivt införande av den nya politiken.

Utbildningar med mera

Ett flertal utbildningar i regelverk, rutiner för handläggning och IT-system för handläggare och beslutsfattare har genomförts under året. Det har också genomförts ett antal handläggare- och dialogträffar. Jordbruksverket har även hållit utbildningar som syftar till att öka måluppfyllelsen i programmet (se avsnitt 5.4). Vid utbildningarna och på träffarna har personal från Jordbruksverket, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Sametinget, ledamöter i LAG och handläggare på leaderkontor deltagit.

Miljöersättningar och miljöinvesteringar

Jordbruksverket har under året ordnat flera olika utbildningar för de handläggare på länsstyrelserna som hanterar ersättningar inom axel 2. Exempel på utbildningar är länsstyrelsekonferens, kontrollkurs för arealbaserade kontroller där kontroller av ersättningar inom axel 2 ingår.

Icke-produktiva investeringar skog

För nya handläggare finns introduktionsprogram och de har en utsedd kontaktperson "mentor". Handläggarna, stödansvarig och beslutsfattarna har också regelbundna möten där tolkning av regler diskuteras. Handläggarna deltar även i de utbildningar som Jordbruksverket anordnar inom olika områden. Skogsstyrelsen anordnar kalibreringsövningar för rådgivare som arbetar med att intressera markägarna för stöden till att bevara och utveckla skogens mångfald respektive öka arealen ädellövskog. Vid dessa tillfällen deltar någon eller några handläggare inom axel 2. Därvid stärks kunskapen hos handläggaren samtidigt som denne delar med sig av viktiga erfarenheter från handläggningen. Vid varje sådan övning deltar en eller två handläggare. Medverkan sprids på olika handläggare över året.

Kompetensutveckling skog

Även här finns introduktionsprogram för nya handläggare. Handläggarna, stödansvarig och beslutsfattarna har också regelbundna möten via videolänk där tolkning av regler diskuteras. Handläggarna deltar även i de utbildningar som Jordbruksverket anordnar inom olika områden. Då handläggarna sitter på olika kontor, hålls ett antal fysiska möten per år där aktuella frågor och problem diskuteras samt information ges om närliggande områden.

Projekt- och företagsstöd

Jordbruksverket har genomfört ett stort antal utbildningar som regelverksutbildningar, IT utbildningar, informationsträffar med mera för personalen vid länsstyrelserna, Sametinget, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket.

Inom projektet SUSS-LB (projekt för uppföljnings- och styrningssystemet för landsbygdsstöden) har Jordbruksverket genomfört utbildningar kopplade till projektets leveranser för ändringar i handläggningssystemet. Syftet med utbildningarna har varit att informera myndigheterna hur systemet ska användas samt att rätta till eventuella brister i hanteringen.

Inom Leader har Jordbruksverket fortsatt att hålla grundutbildningar. Utbildningen om grundläggande leaderkunskap har i steg 1 lagts ut som självstudiematerial på Jordbruksverkets hemsida för att bli tillgängligt för fler. Den riktar sig främst till nyanställda på leaderkontoren, LAG-ledamöter samt handläggare på länsstyrelserna. I steg 2 har Jordbruksverket anordnat tre utbildningar som online-möten.

Under 2012 har Jordbruksverket också tagit fram ett inspirationsmaterial som alla LAG kan använda sig av i sitt fortsatta arbete med professionellt leaderarbete. Detta riktar sig till hela LAG samt leaderkontoren och innehåller erfarenheter och intryck av hur man bäst kan tillämpa leadermetoden, förbättra styrelsearbetet, organisationsfrågor samt arbeta för ökad transparens mot allmänheten.

Kontroller på plats

Varje år genomför länsstyrelserna, Sametinget och Jordbruksverkets granskningsenhet kontroller på plats enligt kommissionens förordning (EG) nr 65/2011.

Kontroller inom axel 2

Kontrollerna inom axel 2 (LFA och miljöersättningar) utförs av länsstyrelserna men det är Jordbruksverket som beslutar om kontrollfrekvensen för varje stöd-

form och län. Analys och beslut är uppdelat i två delar. Det första beslutet, som togs i februari 2012, baseras på en analys av föregående års utfall av fältkontrollerna. Enligt de krav som ställs i kommissionens förordning (EG) nr 65/2011 ska det också genomföras en analys under innevarande år för att se om en ytterligare utökning är nödvändig. Denna analys ska genomföras utifrån de resultat som kommit fram under kontrollsäsongen. Analys och beslut genomfördes i augusti 2012 och innebar att det för ett län blev en utökning av kontrollfrekvensen för miljöstöd jämfört med det beslut som togs i februari.

Urval av vilka brukare som ska kontrolleras av länsstyrelserna görs både av Jordbruksverket och länsstyrelserna i form av slumpmässigt uttag och riskanalys. Riskanalysurvalet sker med hjälp av en IT-baserad riskanalys som finns inbyggd i IT-systemet JBR och/eller via områdesanalys för de län som använder kontrollmetoden Fjärranalys. Dessa urval kompletteras av ett manuellt urval som görs av respektive länsstyrelse. Som grund för urvalet ska länsstyrelsen använda Jordbruksverket beslutade riskanalys. Genomförandet av kontrollerna sker på brukarnivå (axel 2) och samordnas ofta med direktstöden (pelare I) så att alla stöd på företaget kontrolleras.

För att säkerställa att de av Jordbruksverket beslutade kontrollinstruktionerna följs och att rutinerna i övrigt kring kontrollarbetet fungerar på länsstyrelserna genomför Jordbruksverket granskningsbesök på länsstyrelserna. Urvalet av länsstyrelser som ska besökas sker dels utifrån en riskanalys men också utifrån hur lång tid som passerat sedan föregående besök genomfördes. Besöket omfattar dels genomgång av urvals- och registreringsrutiner men också kontroller på plats avseende redan genomförda kontroller. Som tidigare nämnts samordnar länsstyrelserna kontrollerna inom axel 2 och direktstöden där så är möjligt. Det innebär att den granskning som genomförs inte enbart omfattar stöd inom axel 2.

Under 2012 genomfördes 9 granskningar med fokus på arealbaserade kontroller och 4 granskningar med fokus på djurbaserade kontroller samt 2 granskningar med fokus på administrativa rutiner. Utfallet av revisionen dokumenteras i en rapport.

Vanliga feltyper och möjliga åtgärder inom axel 2

Generellt för axel 2 kan sägas att den vanligaste kategorin av fel är att grödan inte uppfyller kraven i ersättningsformen. Ett exempel är i miljöersättning för vallodling samt certifierad ekologisk produktion och kretsloppsriktad produktion, där vissa jordbrukare ansöker om utbetalning för vallar som odlats så länge att de sådda vallväxterna försvunnit. Andra exempel är dels miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer där vissa lantbrukare ansöker om utbetalning för landskapselement som uppvisar brister i skötseln i det att de underkänns på grund av igenväxning, dels miljöersättningen betesmarker och slåtterängar där det brister i uppfyllelsen av kravet på bete och skörd samt att igenväxning förekommer.

De fel som identifierats bör i första hand avhjälpas genom bättre information till jordbrukarna. Det handlar då både om att informationen på webbplatsen kan förbättras men också riktad information. Detta har påbörjats genom att Jordbruksverket har tagit fram checklistor för varje ersättningsform, där jordbrukare kan gå igenom de olika villkoren.

I samband med detta kan sägas att Jordbruksverket inför ansökningsåret 2013 har tagit fram sanktionsskalor, som är gemensamma för alla länsstyrelser, för areal- och djurrelaterade villkorsfel. Tidigare har de enskilda länsstyrelserna själva kunnat bestämma sanktionsskalor som godkänts av Jordbruksverket. Jordbruksverket bedömer att detta medför en ökad tydlighet för lantbrukare och kontrollanter och att det i förlängningen kan minska felfrekvensen.

Vidare har Jordbruksverket inför ansökningsåret 2013 genomfört en särskild informationsinsats över hur lantbrukarna kan gå till väga för att undvika de vanligaste felen inom miljöersättningarna.

Kontroller inom axel 1, 3, 4 och utvald miljö

Jordbruksverket ansvarar för kontroller av stöd beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna. Sametinget och Skogsstyrelsen ansvarar för kontroller av stöd där respektive myndighet har beslutat om stöd. De tre myndigheterna ansvarar var och en för riskanalys och urval av kontrollobjekt rörande sina ärenden. Sametinget och Skogsstyrelsen har dock, via överenskommelse mellan respektive myndighet och Jordbruksverket, uppdragit åt Jordbruksverket att utföra deras riskanalyser, urval och kontroller.

Kontrollanter från stödkontrollenheten (inom utbetalningsfunktionen) genomför således alla kontroller. För genomförandet finns fastställda rapportmallar och checklistor med tillhörande kontrollinstruktioner. Kvalitetsgranskning sker bland annat genom att alla rapporter granskas av en kollega och att en viss andel av ärendena granskas av enhetschef. Kontrollrapport skickas till beslutande myndighet och görs tillgänglig i elektronisk form för bland annat företagsstödsenheten (inom utbetalningsfunktionen) på Jordbruksverket.

Via kontroller på plats ska fem procent av stödberättigande utgifter granskas under programperioden 2007-2013. Under 2012 valdes totalt 194 ärenden ut för kontroll på plats. 181 av dessa kontrollerades under kalenderåret 2012. Av dessa var 164 ärenden beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna, 1 ärende beslutat av Sametinget och 16 ärenden beslutade av Skogsstyrelsen.

Kontroller i efterhand syftar till att kontrollera att femårsåtagandet rörande investeringsåtgärder följs. En procent av de stödberättigande utgifter som lyder under åtagandet, ska granskas varje år. Under 2012 genomfördes totalt 27 efterhandskontroller. Av dessa var 24 ärenden beslutade av Jordbruksverket och länsstyrelserna, 1 ärende beslutat av Sametinget och 2 ärenden beslutade av Skogsstyrelsen.

Vanliga feltyper och möjliga åtgärder inom axel 1, 3, 4 och utvald miljö (inom axel 2)

I kontrollerna som avslutades under 2012 dominerar följande: feltyperna sökandens tillförlitlighet, rimlighetsbedömning av budgeterade kostnader saknas och försumbart stöd. Den allra vanligaste feltypen var sökandens tillförlitlighet (noterat vid 103 kontroller). Kontrollpunkten sökandens tillförlitlighet betyder att den handläggande myndigheten, i de fall där sökanden beviljats stöd tidigare, kontrollerar om det finns en anmälan till OLAF, en åtalsanmälan, om återkrav gjorts eller liknande. De 103 noterade felen består i att det saknas dokumentation som visar att denna kontrollpunkt genomförts, inte att sökandena i samtliga dessa

fall underkändes i kontrollen. Samma feltyper hittades vid 66 kontroller 2011. Jordbruksverket fastställde nya rutiner under andra halvåret 2011 och dessa publicerades den 1 januari 2012. Rutinerna innebär ett förtydligande av hur kontrollen ska genomföras och dokumenteras. Att antalet fel inte har minskat utan istället har ökat kan bero på att informationen om rutinändringen var bristfällig. En utbildning hölls till exempel först i december 2012. Effekten av den nya rutinen kommer förhoppningsvis synas vid kontrollerna under 2013.

I de 27 efterhandskontrollerna har endast två feltyper rapporterats: ej granskade kostnader och felaktigt stödbelopp.

5.2 Sammanfattning av större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet och hur dessa har åtgärdats

Några större problem som uppstått vid förvaltningen av programmet har inte rapporterats. Arbetet med att förkorta handläggningstiderna och därmed öka effektiviteten i genomförandet av programmet har fortsatt under 2012.

Projektet för uppföljnings- och styrsystemen för landsbygdsstöden (SUSS-LB) har under hösten 2012 inlett uppföljning av handläggningstider för projekt- och företagsstöden. För ansökan om stöd ska beslutet nå den som ansökt inom 120 dagar. Motsvarande mål för ansökan om utbetalning är 90 dagar. Resultatet visar att flertalet myndigheter har svårt att nå målen.

Nedan presenteras en uppföljning av handläggningstider på motsvarande sätt som gjorts för tidigare år.

Handläggningstider för stöd inom axel 1, 3, 4 och utvald miljö (axel 2)

Handläggningstiderna för ansökan om stöd och ansökan om utbetalning har ökat jämfört med 2011. Antalet ärenden för ansökan om stöd har minskat medan antalet utbetalningsärenden har ökat. Se tabell nedan.

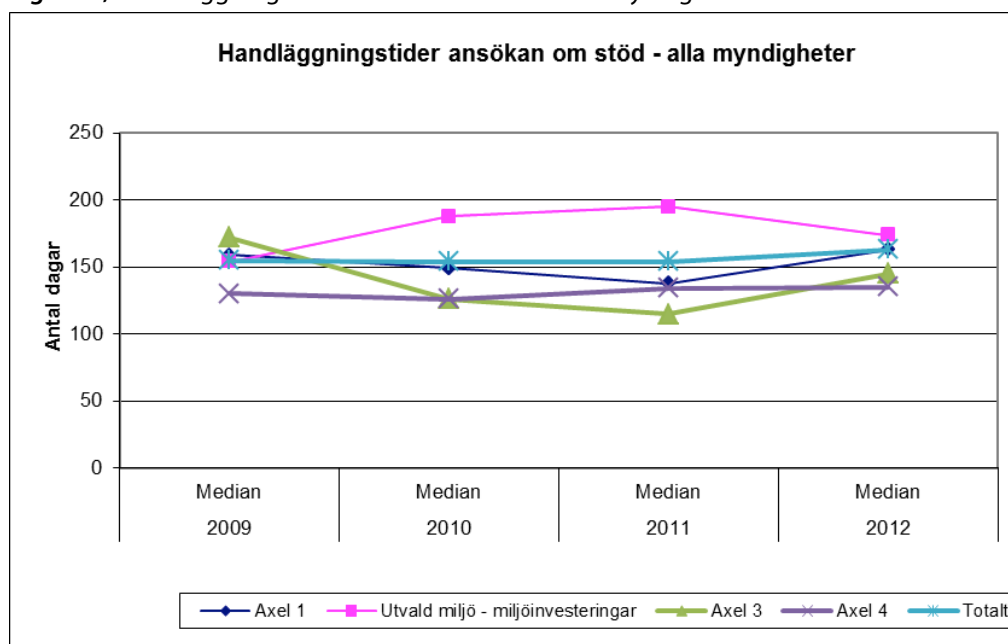
Tabell 66, Handläggningstider för handläggning av ansökan om stöd och ansökan om utbetalning, i antal kalenderdagar

Alla myndigheter	2010		2011		2012	
	Median, antal dagar	Antal ärenden	Median, antal dagar	Antal ärenden	Median, antal dagar	Antal ärenden
Ansökan om stöd	154	7 434	154	8 325	163	7 138
Ansökan om utbetalning	40	6 685	46	9 184	51	9 439

Handläggningstider ansökan om stöd

Statistiken visar att handläggningstiderna vid ansökan om stöd för utvald miljö- miljöinvesteringar sjönk mellan 2011 och 2012. Samtidigt ökade dock tiderna för axel 1 och axel 3. För axel 4 var handläggningstiden i stort sett oförändrad. Antalet ärenden har minskat, från drygt 8 300 till drygt 7 100 under 2012. Se nedanstående figur.

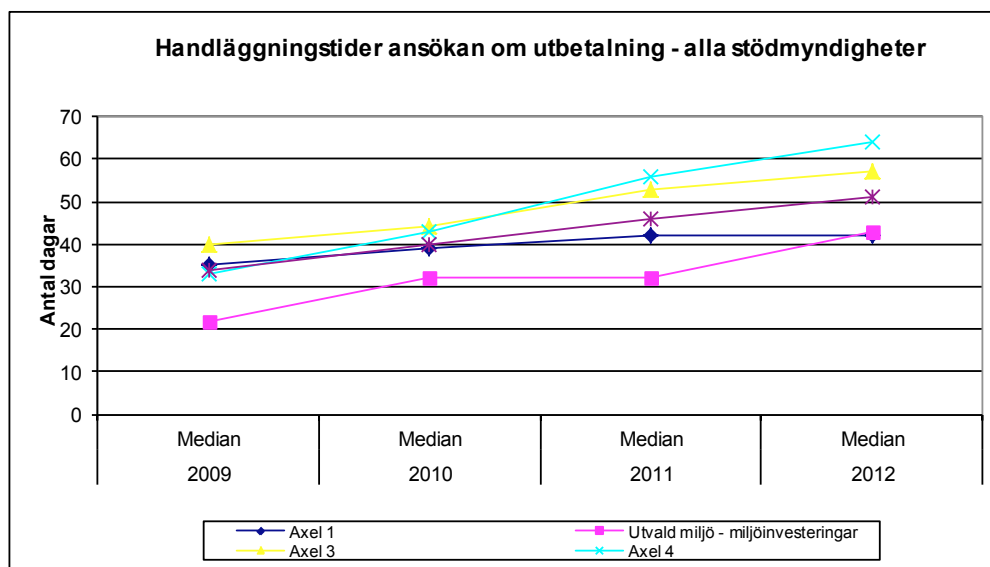
Figur 24, Handläggningstider ansökan om stöd – alla myndigheter

Handläggningstider ansökan om utbetalning

För ansökningar om utbetalning har handläggningstiderna fortsatt att öka mellan 2011 och 2012. Det gäller samtliga axlar utom axel 1 som ligger kvar på samma nivå som det föregående året. Antalet ärenden har ökat något drygt 9 100 till drygt 9 400.

Figur 25, Handläggningstider ansökan om utbetalning – alla myndigheter

Problem och åtgärder

Det finns fortfarande problem med långa handläggningstider och eftersläpning i handläggningen. Både Jordbruksverket och övriga stödmyndigheter arbetar dock kontinuerligt med att förkorta handläggningstiderna.

Baserat på stödmyndigheternas redovisningar så kvarstår problemet med ansökningar som kräver kompletteringar, vilket förlänger handläggningstiderna.

Skogsstyrelsen

Handläggningen fokuserar alltmer på utbetalning av ersättning. Många av ansökningarna om utbetalning, framför allt inom kompetensutveckling, är komplexa vilket har bidragit till långa handläggningstider. Handläggaresurserna har förstärkts under året och ny handläggare har skolats in, framför allt inom åtgärderna ädellöv och skogens mångfald, vilket ska ge synliga resultat nästa år. För att säkra hanteringen av utbetalningar inom kompetensutveckling kommer handläggaresurserna att förstärkas från 7 till 18 årsverken 2013. Samtidigt pågår ett arbete för att effektivisera handläggningen. För att minska handläggningstiderna pågår även ett kontinuerligt arbete med att förbättra informationsmaterial och ansökningsblanketter i syfte att förbättra kvaliteten på inkomna ansökningar.

Handläggningstider för miljöersättningar och kompensationsbidrag (axel 2)

I såväl Jordbruksverkets som länsstyrelsernas regleringsbrev för 2012 fanns uppdrag kring den process som hanterar EU:s direktstöd. Det övergripande syftet vara att säkerställa att EU:s direktstöd och stöd till landsbygdsåtgärder, som omfattas av ett gemensamt ansökningsförfarande, i så hög grad som möjligt betalas ut så tidigt som möjligt.

Jordbruksverket har tillsammans med länsstyrelserna arbetat utifrån en gemensam tidsplan för att säkerställa utbetalningen. Målet för miljöersättningar och kompensationsbidrag var att 90 procent skulle betalas före årsskiftet. Delutbetalning gjordes i oktober. I december betalades 94 procent av antalet ansökningar om utbetalning av miljöersättningar och kompensationsbidrag ut.

5.3 Användning av tekniskt stöd

Drygt 128 mneuro eller 1 155 mnkr av programmets budget har avsatts för tekniskt stöd (TA-medel). Detta utgör knappt 3,2 procent av de offentliga utgifterna.

Användningen av TA-medel regleras i Rådets förordning (EG) nr 1698/2005, artikel 66. Enligt förordningen kan EJFLU finansiera förberedelser, administration, övervakning, utvärdering, information och kontroller. Användningen regleras också i kapitel 16 i landsbygdsprogrammet samt i regleringsbrevet för Jordbruksverket. I regleringsbrevet fastställs årligen beloppet för respektive berörd myndighet fördelat på olika användningsområden. I nedanstående tabell redovisas den i regleringsbrevet fastställda TA-budgeten för år 2012 samt utbetalt belopp per myndighet och användningsområde.

Som framgår av utfallet har den totala budgeten utnyttjats relativt väl under 2012 med undantag för delposterna Övervakningskommittén för Jordbruksverket och Programmets genomförande för Sametinget, vilka uppvisar ett lågt utnyttjande. Det låga utnyttjandet avseende Övervakningskommitté beror främst på att resekostnader och kostnader för arrangemang av möten har överskattats. Samtidigt bör det understrykas att budgeten behöver tillåta att fler ÖK-möten än vanligt arrangeras, varför en extra marginal är nödvändig. När det gäller Sametinget är förklaringen att den sista utbetalningen på 1,5 mnkr inte hanns med under 2012 utan den delen betalades ut i början av 2013.

Tabell 67, TA-medel, budget och utnyttjande 2012 samt preliminär budget per användningsområde och myndighet för hela perioden och ackumulerat utnyttjande 2007-2012, tkr

Användningsområde	Budget 2012, tkr	Utfall 2012, tkr	Utnyttjat 2012, %	Prel. budget 2007-2013, tkr	Utfall 2007-2012, tkr	Utnyttjat 2007-2012, %
<i>Jordbruksverket</i>						
Nationella landsbygdsnätverket	13 500	11 795	87 %	70 000	59 854	86 %
Övervakningskommittén	1 500	818	55 %	10 000	7 643	76 %
Uppföljning och utvärdering	47 800	43 612	91 %	187 300	141 087	75 %
Införande och igångsättning av förändringar i landsbygdsprogrammet år 2010 och 2011	5 900	4 740	80 %	28 300	16 118	57 %
Programmets genomförande	6 900	5 325	77 %	16 000	10 389	65 %
Förberedelser och igångsättning av programmets genomförande	6 100	6 056	99 %	72 000	67 974	94 %
Kostnader för arbete med blockdatabasen	17 000	16 984	100 %	81 800	64 799	79 %
Områden som planeras efter 2012	0	0	0 %	29 500	0	0 %
<i>Länsstyrelserna</i>						
Programmets genomförande i syfte att få tillstånd ett effektivt genomförande av programmet och minskade handläggningstider samt för merarbete med den nya definitionen av betesmark	95 000	95 000	100 %	632 500	537 498	85 %
<i>Sametinget</i>						
Programmets genomförande	3 500	2 035	58 %	16 700	14 247	85 %
<i>Skogsstyrelsen</i>						
Förberedelser och igångsättning	0	0	0 %	10 900	10 900	100 %
	197 200	186 365	95 %	1 155 000	930 509	81 %

Redovisning per myndighet och användningsområde

I detta avsnitt redovisas Jordbruksverkets, länsstyrelsernas, Skogsstyrelsens och Sametingets användning av TA-medel per användningsområde.

Jordbruksverket

Jordbruksverket redovisar TA-finansierad verksamhet avseende landsbygdsnätverket, övervakningskommittén, uppföljning och utvärdering, införande och igångsättning av förändringar år 2010 och 2011, programgenomförande, förberedelser samt blockdatabasen.

Landsbygdsnätverket

I kommissionens förordning (EG) nr 1974/2006, artikel 41.2 begränsas användningen av medel för Inrättande och drift till maximalt 25 procent av nätverkets totala kostnader. I landsbygdsprogrammet är det fastställt att cirka 15 mnkr av totalt 70 mnkr, det vill säga 21 procent, får användas för detta ändamål. 2012 har det utbetalda beloppet fördelats så att knappt 18 procent avser Inrättande och drift och 82 procent avser Genomförande. Utbetalningarna av nätverkscheckar ingår i Genomförande och uppgick till 2 177 tkr kronor för 2012. Det bör noteras att systemet med att finansiera nätverksaktiviteter med nätverkscheckar upphörde 2011. Utbetalning av checkar under 2012 avser alltså checkar som beslutades före 2012. Utbetalningarna motsvarar 24 checkar.

Tabell 68, Landsbygdsnätverket utfall, tkr

Delpost	2012
Löner	4 166
Nätverkscheckar	2 177
Övrigt	5 451
Summa	11 794

Tabell 69, Landsbygdsnätverket utfall, fördelat på Inrättande och drift samt Genomförande, tkr

Delpost	2012
Inrättande och drift	2 085
Genomförande	9 709
SUMMA	11 794

Övervakningskommitténs sekretariat

Omkring 606 tkr av utbetalningarna för övervakningskommitténs sekretariat avser lönekostnader. Merparten av detta avser sekretariatets personal men det ingår även lönekostnader för andra personer inom förvaltningsmyndigheten i de fall de utför arbetsuppgifter som hänförs till övervakningskommittén. Detta gäller framför allt arbete som utförs inför kommitténs möten. Under posten Övrigt ligger bland annat resekostnader och arrangemang av möten.

Tabell 70, Övervakningskommitténs sekretariat utfall, tkr

Delpost	2012
Löner	606
Övrigt	212
SUMMA	818

Uppföljning och utvärdering landsbygdsanalysenheten

Arbetet med uppföljning och utvärdering skiljer sig en del åt mellan axlarna 2 respektive 1, 3 och 4. I budgetsammanställningen särredovisas dessa båda delar så långt möjligt.

Den enskilt tyngsta budgetposten för axel 2 är de kontinuerligt pågående inventeringarna rörande ängs- och betesmarker förutom överföring av 26,5 mkr till SLU för fortlöpande miljöanalyser. Miljöövervakningen omfattar växtskyddsmedel i typområden på jordbruksmark och i åar samt växtskyddsmedel i nederbörd och luft. Inom KompetensCentrum för Kemiska Bekämpningsmedel (CKB) analyseras och vidareförädlas data på flera sätt, till exempel genom utveckling av modeller som innebär att kommuner, länsstyrelser med flera erbjuds verktyg för riskbedömning samt möjligheter att utvärdera effekterna av olika åtgärder för att minska växtskyddsmedlens negativa miljöpåverkan. En central del i CKBs verksamhet innebär att förmedla analysresultat och kunskap till odlare, rådgivare och tjänstemän. Verksamheten har stor betydelse som grund för den rådgivningsverksamhet och kompetensutveckling som bedrivs inom landsbygdsprogrammet.

Utöver detta pågår flera utvärderingar av enskilda ersättningsformer och deras miljöeffekter. I övrigt handlar arbete inom axel 2 om att på ett ändamålsenligt sätt sammanställa data från Jordbruksverkets databaser. I detta syfte har relativt stora resurser lagts ner på att bygga upp ett datawarehouse som ger möjligheter till flexibla datauttag (DAWA Ararat). Grunduppgifterna kommer från brukarnas SAM-ansökan och de kontroller som görs vid bestämning av ersättningsbelopp för enskilda brukare. Under 2012 har förvaltningskostnaderna för DAWA Ararat belastat utvärderingsanslaget (ingår bland annat i posten löner).

Genom uttag från DAWA Ararat går det att få fram huvuddelen av uppgifter för omfattnings- och resultatindikatorer rörande axel 2.

För axlarna 1, 3 och 4 är uppgiftsunderlaget i Jordbruksverkets ordinarie system otillräckliga för att besvara utvärderingsfrågorna. Jordbruksverket har därför fått bygga upp en särskild rutin där verket hämtar in ansökningsakter från länsstyrelserna, samlar in nödvändiga uppgifter från dessa och registrerar in dem i ett IT system som har byggts upp för ändamålet. Till detta system som benämns Evald är knutet ett DAWA (DAWA Evald). Både källsystemet Evald och tillhörande DAWA har driftsatts under 2010 och kompletterades under 2011 och 2012. Förvaltningskostnaderna för Evald redovisas delvis under posten IT-utveckling och delvis under posten löner.

Bokföringsundersökningen ”fördjupad FADN” som kontinuerligt pågått under några år har fortsatt och svarar för huvuddelen av beloppet som finns upptaget på raden Baseline (i uppställning 2).

Arbetet med modell för LFA-områdesavgränsningar intensifierades under 2010, 2011 och 2012. Kostnaden för arbetet redovisas på raden Stöd till mindre gynnade områden.

För att kunna hantera de så kallade effektindikatorerna för i första hand axel 2 är det nödvändigt att bygga modeller som är utformade så att bland annat dödvikts-effekter kan läsas ut. Hittills har underlaget varit bristfälligt och Jordbruksverket behov att komma vidare i frågan. Under 2012 har det mest handlat om planering av arbetet och belastningen på budgeten har varit måttlig.

Tabell 71, Uppföljning och utvärdering utfall, tkr

Kostnadspost	2012
Lönekostnader	6 812
IT-utveckling	1 884
Extern upphandling (spec. i tabellen nedan)	6 617
Avskrivning	1 344
Övrigt (resor m.m.)	314
Alternativa skötselmetoder	141
Fortlöpande miljöanalys	26 500
SUMMA	43 612

Tabell 72, Uppföljning och utvärdering, extern upphandling utfall, tkr

Delpost	2012
Axel 1, 3 och 4	1 853
Axel 2	425
Ängs- och betesmarksinventering	3 075
Stöd till mindre gynnande områden	491
Baseline	773
SUMMA	6 617

Införande och igångsättning av förändringar i landsbygdsprogrammet år 2010 och 2011

Delposten Införande och igångsättning av det reviderade landsbygdsprogrammet inför 2010 och 2011 avser Jordbruksverkets kostnader för det så kallade MUMS-projektet (Mat, Miljö, Utmaningar, Modularade Stöd) samt för det så kallade KNORR-projektet (Djurvälfärdstödet) Kostnaderna avser utveckling av information, regelverk, införande och IT-utveckling. MUMS- och KNORR-projekten avslutades under 2012. Den större delen av kostnaderna avser IT-utvecklingen som betraktas som en investering varför TA-medel kommer att belastas med avskrivningar från och med 2010 till och med 2015. Totalt beräknas projekten belasta TA-medel med 28 mnkr.

Tabell 73, Införande och igångsättning av landsbygdsprogrammet, utfall, tkr

Delpost	2012
Löner	1 231
IT-utveckling	697
Avskrivningar	2 598
Övrigt	214
SUMMA	4 740

Programmets genomförande

Programmets genomförande avser i huvudsak kostnader för arbetet av förändringarna av landsbygdsprogrammet.

Tabell 74, Programmets genomförande, utfall, tkr

Delpost	2012
Löner	3 059
Övr. köpta tjänster	2 129
Övrigt	137
SUMMA	5 325

Förberedelse och igångsättning

Förberedelse och igångsättning avser främst Jordbruksverkets kostnader för det så kallade Liv-projektet, det vill säga utveckling av information, regelverk, rutiner och IT-stöd samt genomförande av landsbygdsprogrammet 2006-2007. Kostnader för LB skog avser utvecklingskostnader för de skogliga åtgärderna inom programmet. Analysverktyg DAWA avser kostnader för inköp och licenser med mera av särskild programvara för att förenkla statistikuttag ur datalager. Av tabellen nedan framgår utgifterna för Förberedelser och igångsättning specificerat på olika delposter.

Tabell 75, Förberedelse och igångsättning, utfall, tkr

Delpost	2012
Livprojektet	3 955
LB Skog	638
Analysverktyg DAWA	1 463
SUMMA	6 056

Kostnader för ajourhållning av databasen

Den systematiska uppdateringen (ajourhållning), utöver blockinventeringen, av blockdatabasen har under 2012 förbrukat sammanlagt cirka 34,6 mnkr, varav cirka 17 mnkr har belastat TA-medel. Syftet med den systematiska uppdateringen är att förvalta den höga kvalitet som uppnåtts genom blockinventeringen genom att snabbt och säkert fånga upp förändringar i naturen som påverkar blockens gränser.

Tabell 76, Kostnader för arbete med ajourhållning utfall, tkr

Delpost	2012
Lönekostnader	5 635
Övriga köpta tjänster	7 196
Övriga direkta kostnader	4 153
SUMMA	16 984

Länsstyrelserna

I regleringsbrevet för 2012 avseende Jordbruksverket fastställdes att länsstyrelserna får disponera högst 95 mnkr för genomförande av landsbygdsprogrammet i syfte att få till stånd ett effektivt genomförande av programmet. Jordbruksverket har beslutat om nedanstående fördelning i samråd med länsstyrelserna.

Tabell 77, TA-medel 2012, utbetalningar fördelat på länsstyrelser, tkr

Länsstyrelse		2012
AB	Stockholm	2 439
C	Uppsala	3 274
D	Södermanland	2 677
E	Östergötland	5 391
F	Jönköping	6 414
G	Kronoberg	4 132
H	Kalmar	5 854
I	Gotland	2 718
K	Blekinge	453
M	Skåne	13 580
N	Halland	4 931
O	Västra Götaland	17 919
S	Värmland	4 044
T	Örebro	2 833
U	Västmanland	1 812
W	Dalarna	3 163
X	Gävleborg	3 229
Y	Västernorrland	2 511
Z	Jämtland	2 766
AC	Västerbotten	2 763
BD	Norrboten	2 096
Summa LST:		94 999

Sametinget

Under 2012 har Sametinget disponerat 3,5 mnkr i TA-medel. Drygt 2 mnkr av dessa betalades ut under året. Resterande del betalades ut i början av 2013, då den inte hanns med under 2012. En stor kostnadspost är fältkontrollerna för åtgärden värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdena, då Sametinget behöver hyra in personal för att genomföra föreskrivna kontroller. Då brukarnas åtaganden oftast ligger i väglöst land krävs helikoptertransport, vilket också leder till fördyrade omkostnader.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har inte haft några TA-medel att disponera under 2012, eftersom Skogsstyrelsen utnyttjade samtliga anslagna medel under 2009.

5.4 Informationsåtgärder

Denna redovisning omfattar informationsinsatser som genomförts av förvaltningsmyndigheten, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, Sametinget och regeringskansliet.

Arbetet med att föra ut landsbygdsprogrammet har följt kommunikationsplanen i Bilaga 8 i landsbygdsprogrammet.

Sammanfattning av informationsinsatser under 2012

Arbetet med att nå ut till potentiella stödmottagare (fas 1 enligt bilaga 8) är i stort sett avslutad även om det fortfarande finns potentiella stödmottagare som ännu inte känner till landsbygdsprogrammet och dess möjligheter.

Under 2012 har större delen av informationsarbetet handlat om att ge fortlöpande information till dem som redan känner till programmet (fas 2 enligt bilaga 8). Informationen om resultaten av programmet har ökat (fas 3 enligt bilaga 8). Hit hör att visa upp goda exempel, presentera utvärderingar samt informera om hur mycket pengar som finns kvar och antal sökande.

Stödmyndigheterna har etablerat många olika sätt och kanaler för sin information och informationsinsatser av olika slag har genomförts, ofta i samverkan med andra.

De visioner om skogsriket och matlandet som regeringen tidigare har lanserat förstärker budskapen om landsbygdsprogrammets mål samtidigt som landsbygdsprogrammet kan bidra till finansieringen vilket ger synergier.

Mål för informationen

Det övergripande målet har fortfarande varit att potentiella stödmottagare ska göras medvetna om att programmet finns och vad det innebär för möjligheter för dem. Informationsinsatserna ska vara ett medel för att nå målen med landsbygdspolitiken.

Inom axel 1 och framför allt inom axel 3 har målet varit att få fler stödmottagare medvetna om vilka möjligheter som finns och att få kännedom om att de kan dra nytta av programmet för sin verksamhet.

Målet för insatserna inom axel 2 som riktar sig till den stora och väl definierade målgruppen lantbrukare har varit att mottagarna ska vara trygga i vad åtgärderna innebär.

Mål för information till allmänheten är att ge en god information om syftet med programmet och hur det fortskrider samt visa vilka möjligheter som finns på landsbygden.

Målgrupper

Primära målgrupper är som tidigare potentiella stödmottagare. Hit hör lantbrukare, skogsägare och andra företagare på landsbygden. Lantbrukare är väl informerade om programmet men arbetet har fortsatt om än i lägre grad för att nå andra, främst när det gäller bredbandsinsatser.

Informationen till andra aktörer är fortfarande viktig även om de inte är stödmottagare. Det gäller exempelvis länsstyrelser, konsulter, andra myndigheter, kommuner och landsting samt intresseorganisationer, branschorganisationer och ideella föreningar. Dessa är viktiga för vidare spridning av information till de primära målgrupperna. Kunskap om landsbygdsprogrammet kan även vara viktig för deras egen verksamhet. Landsbygdsnätverket är en betydelsefull aktör i detta arbete.

Aktiviteter

En mängd aktiviteter har genomförts av förvaltningsmyndigheten, andra stödmyndigheter, Landsbygdsnätverket och regeringskansliet.

Information har bland annat spridits via webbplatser, nyhetsbrev, pressmeddelanden, annonser, radioreklam, sociala media, direktutskick, träffar och kurser, mässor, matmarknader och konferenser, samt genom samverkan med andra i partnerskapen och andra nätverk. Kurser för att planera och redovisa projekt hålls också. Några exempel på aktiviteter:

- Jordbruksverket deltog i den stora fältmässan för lantbrukare, Borgebydagarna med nästan 17 000 besökare.
- Förvaltningsmyndigheten och Regeringskansliet var som vanligt med under den så kallade Almedalsveckan i Visby i juli där politiker, intresseorganisationer, företag, media och allmänhet träffas på ett informellt sätt.
- Jordbruksverket har börjat med en blogg för dialog och utbyte med medborgare, företagare eller myndigheter om frågor som är viktiga för landsbygdens utveckling. Här kommenteras aktuella händelser i verksamheten och omvärlden utifrån landsbygdsperspektiv och Jordbruksverkets landsbygdsroll. Bloggen finns här: <http://selandet.wordpress.com>
- I några län för landshövdingen samtal för att skapa dialog. I andra län genomförs seminarier med kommunpolitiker och tjänstemän.
- Länsstyrelsen Skåne har startat en webbplats för att visa vad landsbygdsprogrammet har gjort för skillnad för landsbygden. Med statistik och intervjuer visas olika bilder av vad en levande landsbygd innebär. Läs mer här: www.landsbygdkraft.se
- Skogsstyrelsen gjorde en temabilaga till tidningen SkogsEko (upplaga 240 000 exemplar), med syfte att inspirera och informera om de tre skogliga stöden.

6 Deklaration om överensstämmelse med gemenskapspolitiken i fråga om stödet

6.1 Konkurrensregler och statsstöd

Det är främst när det gäller stöden inom axel 3 och 4, där stöd lämnas för verksamheter utanför jordbrukssektorn, som frågan om tillämpningen av landsbygdsprogrammet överensstämmer med EU:s konkurrensregler och regler för statsstöd aktualiseras.

Enligt landsbygdsprogrammet ska de stöd som hamnar utanför jordbrukssektorn prövas i enlighet med regelverket för stöd av mindre betydelse (de minimis) enligt förordning 1998/2006. Från detta finns två undantag. Det första gäller medel som tillförts landsbygdsprogrammet och åtgärd 321 från den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen för bredbandsinvesteringar, 253 mnkr. Förenlighet med statsstödsreglerna i den här delen gäller enligt särskild anmälan, N30/2010. Notifierade medel avseende bredband har dessutom på Sveriges begäran utökats med 200 mnkr under 2011, enligt anmälan SA 33221 (2011/N)-Sverige. Det andra undantaget gäller investering i biogasanläggning under åtgärderna 311 och 312. För detta kan stöd lämnas enligt anmälan SA 34389 med varaktighet 2012-2013.

När det gäller vissa delåtgärder inom axel 2 förekommer i vissa fall ytterligare nationell finansiering i form av så kallade topp up-stöd, som är särskilt anmälda hos EU-kommissionen.

Rutiner och instruktioner som säkerställer en korrekt hantering av regelverken för konkurrens och statliga stöd finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarsstödet. Kontroller av att hanteringen är korrekt sker i samband med handläggning inför utbetalning, liksom vid den centrala kontroll som förvaltningsmyndigheten utför genom besök hos de myndigheter som handlägger stöden enligt förordning 885/2006. Efterlevnaden granskas också vid kontroller på plats och i efterhand enligt förordning 65/2011.

6.2 Offentlig upphandling

Offentlig upphandling är för landsbygdsprogrammets del aktuell främst när det gäller kompetensutveckling som berörda myndigheter handlar upp hos olika utbildningsföretag ("Greppa Näringen"). Därutöver är vissa stödmottagare inom framför allt axel 3 och 4 skyldiga att genomföra offentlig upphandling. Sökanden anger i ansökan om stöd om man är en upphandlande enhet och intygar med underskriften att man kommer att följa reglerna. I ansökan om utbetalning intygar man på nytt att man följer reglerna om offentlig upphandling. Underlag över upphandlingen lämnas till stödmyndigheten som granskar underlagen vid ansökan om utbetalning. Även vid kontroller på plats granskas att reglerna följs.

De så kallade LAG-grupperna inom Leader omfattas av LOU – lagen om offentlig upphandling (2007:1091) och ska därmed tillämpa offentlig upphandling. Detta blir aktuellt om LAG själva genomför projekt. Varje LAG har dessutom

undertecknat ett avtal där de bland annat förbinder sig att följa LOU. För att säkerställa att hanteringen sker på ett tillförlitligt sätt, har Jordbruksverket utarbetat en central vägledning som finns tillgänglig för LAG-grupperna.

6.3 Miljöskydd och miljöförbättringar

De bestämmelser om miljöskydd och miljöförbättringar som framgår av EU:s regelverk är antingen direkt tillämpliga eller har införlivats i svenska miljöförfattningar. Vid stödansökningar som avser insatser som har miljöpåverkan erfordras i tillämpliga fall tillstånd enligt miljöbalken (1998:808). I vissa fall ska också samråd ske med de ansvariga myndigheterna enligt miljöbalken. Vidare måste enligt rådsförordningen 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling vissa tvär villkor med koppling till miljön vara uppfyllda för att stöd ska betalas ut.

6.4 Jämställdhet och icke-diskriminering

I detta avsnitt ska följande frågor om jämställdhet och icke-diskriminering besvaras: Vilka insatser kopplade till genomförande-, övervakning- och utvärdering har länsstyrelserna gjort med syfte att öka jämställdheten mellan kvinnor och män samt integrera utrikesfödda på landsbygden? Hur har arbetet utvecklats jämfört med föregående år?

Enligt länsstyrelserna är arbetet med integration svårt, långsamt och av en annan karaktär än jämställdhet. Det handlar om att bygga helt nya nätverk och lära känna nya målgrupper som länsstyrelserna annars inte kommer i kontakt med. Trots denna dominerande uppfattning om integration rapporteras fler insatser än förra året: ”Grön Plattform” – ett integrationsprojekt av länsstyrelsen i Norrbotten – blev nominerad till Landsbygdsgalan 2012 där det kom till final. I Uppsala har växthusodlade grönsaker varit ingången till ett arbetsliv för personer med utländsk bakgrund. Förutom projekt finns exempel på utbildningar, samarbete och utvecklingsstrategier på samma tema. Flera länsstyrelser, däribland Västmanlands län, har under året gått en utbildning i mänskliga rättigheter. Förutom en genomgång av vad det innebär så diskuterades också hur perspektivet kan vävas in i den löpande verksamheten. Länsstyrelsen i Stockholm har medverkat i en träff för somaliska föreningar i Tensta, som Landsbygdsnätverket arrangerade med syftet att presentera landsbygd för dem som kom och lyssnade. I Skåne har länsstyrelsen arbetat med att få till stånd dialoger mellan utbildnings- och arbetsmarknadsaktörer med syfte att starta yrkes-SFI-utbildningar. Målet för satsningen är att främja att nysvenskar ska bo och verka på landsbygden. En regional utvecklingsstrategi för etablering av nyanlända har fastställts i Västerbottens län.

Målen om jämställdhet och integration fortsätter att påverka stödadministrationen i olika utsträckning. Östergötland varnar för positiv särbehandling och menar att de enda valbara verktygen är informations- och utbildningsinsatser. Länsstyrelsen i Halland, å andra sidan, prioriterar ansökningar från kvinnor och handlägger dessa med förtur. Kalmar län prioriterar ansökningar utifrån jämställdhet- och integration, förutsatt att de vid handläggningen bedöms som likvärdiga ur ett ekonomi- och hållbarhetsperspektiv. Några länsstyrelser, däribland Jönköping, använder en mall för att säkra att beslut som tas inom företagsstöd prioriteras utifrån de horisontella målen.

Flera länsstyrelser har påbörjat ett arbete med företagande och entreprenörskap inom ramen för regeringsuppdraget Jämställd tillväxt 2013-2014 som syftar till att fördela tillväxtresurserna på ett mer jämställt sätt. Uppdraget pekar ut stöden inom Landsbygdsprogrammet som ett förbättringsområde. Under 2012 har exempelvis Stockholms län tagit fram mål och skrivit en handlingsplan. Metoder för mätningar av fördelningen av företagsstöden håller på att tas fram för att belysa hur länsstyrelsens alla företagsstöd fördelas mellan kvinnor och män och mellan utrikes- och inrikes födda svenskar.

Utlysningar är ett verktyg för ökad styrning mot programmålen som använts av några län för att nå målgruppen kvinnor på landsbygden. Exempelvis har Stockholms län bjudit in företagande kvinnor för att söka projektstöd för kompetensutvecklingsinsatser kring affärsutveckling, kvalitetshöjande insatser, IT med mera.

Informationsmaterial som Göra Jämt från Landsbygdsnätverket är fortfarande populärt och används som diskussionsunderlag och inspirationskälla i den interna organisationen hos flera länsstyrelser. Tidigare genusanalyser och publikationer inom JämLYS fortsätter att användas i Västerbotten. Film är också ett uppskattat verktyg. Inom ramen för jämställd skogssektor har länsstyrelsen i Västerbottens län använt den animerade filmen ”Hur ser det ut i din skog” i flera sammanhang. Filmen visar på ett konkret sätt hur ojämställdheten ser ut och vad jämställdhetsarbete kan tillföra en könssegregerad bransch.

Västra Götaland har gjort en utvärdering av företagsstödet till primärproduktionen. Den visar att en differentiering av stödnivån kan vara en drivkraft för att öka jämlikhet. Det samiska näringslivet, i synnerhet rennäringen, fortsätter att domineras av män. Sametinget rapporterar att programmet har beviljat medel för att utveckla företagandet, speciellt för samiska kvinnor, men än syns inga resultat.

6.5 Avgränsning mot andra fonder, program och finansiella instrument

Centrala rutiner och instruktioner finns tillgängliga för alla stödhandläggare via det IT-baserade handläggarstödet, för de fall då kontakter behöver tas med andra avdelningar på Jordbruksverket eller med andra myndigheter för att undvika oönskade överlappningar.

Kravet om att överlappningar av stödgivning mellan olika fonder och program ska undvikas, får emellertid inte innebära att synergier mellan olika program uteblir. Vid bedömning av insatser bör därför insatsens komplementära kvaliteter och möjlighet att bidra till synergieffekter beaktas, det vill säga samspelet mellan åtgärder inom landsbygdsprogrammet och andra EU-program. Det skulle till exempel kunna vara en insats som senare ska följas upp med andra insatser inom ett strukturfondsprogram, vilket tillsammans ger stora synergieffekter och god måluppfyllelse för flera program. Vid bedömning av insatser bör därför alltid samstämmigheten med andra program uppmärksammas.

Överensstämmelse med den gemensamma jordbrukspolitiken

Åtgärderna för landsbygdsutveckling ska stödja och komplettera den gemensamma jordbrukspolitiken. Vissa områden inom jordbrukspolitiken pelare I och II är gemensamma, eller ömsesidigt beroende av varandra.

Regler för tvärvillkor gäller för både pelare I och II. De närmare föreskrifter som tagits fram på detta område är gemensamma.

Utarbetandet av omstruktureringsprogrammet för sockersektorn har skett i nära samarbete med utarbetandet av föreskrifter och rutiner för landsbygdsprogrammet. Överensstämmelsen mellan dessa områden har därmed säkerställts.

I de framtagna rutinerna för landsbygdsprogrammet har även överlappningsrisker med stöd för ytterligare betalning inom det nationella kuvertet identifierats och metoder för hur riskerna elimineras har tagits fram.

När det gäller stöd till sektorerna för frukt och grönt och biodling finns överlappningsrisker identifierade och rutiner har införts för att eliminera dessa risker.

Avgränsning i förhållande till ERUF, ESF och EFF

I de olika programmen kopplade till regionalfonden (ERUF), Socialfonden (ESF) och fiskerifonden (EFF) finns förhållandevis detaljerade beskrivningar av avgränsningarna mellan de olika fonderna och landsbygdsutvecklingsfonden (EJFLU). I programmen anges dock att det är de nationella, regionala och lokala myndigheternas ansvar att ytterligare utveckla specifika detaljerade rutiner för att uppmuntra synergier och förhindra överlappningar av insatser mellan fonderna.

Eftersom landsbygdsprogrammet som ovan nämnts förutsätter en samordning mellan de olika programmen och myndigheterna, har en arbetsgrupp, kallad fondsamordningsgruppen, med deltagare från alla fyra programfonder bildats på Jordbruksverkets initiativ. Samtliga myndigheters bedömning är att detta dessutom effektiviserar förvaltningen av programmen. Det första mötet hölls i Jordbruksverkets regi den 13 september 2007.

Fondsamordningsgruppen ska behandla övergripande strategiska frågor när det gäller synergier och överlappningar mellan fonder och även vid behov ta fram samordnade rutiner för stödhanteringen. En broschyr om synergier och avgränsningar mellan fonderna under perioden 2007-2013 har tagits fram av gruppen. Andra områden där fondsamordningsgruppen samarbetat är vid bedömning av offentliga finansärer samt tolkning och tillämpning av statsstödsreglerna.

Under år 2012 har gruppen haft tre möten, den 1 februari (ordf. Tillväxtverket), den 5 juni (ordf. Svenska ESF-rådet) och den 12 oktober (ordf. Jordbruksverket). Frågor som tagits upp vid mötena är bland annat lägesrapportering från myndigheterna, utvärdering och följeforskning, förenklingar, frågor om statsstöd och frågor rörande nästa programperiod.

Ett fondövergripande samarbete bedrivs även på regional nivå. Nedan redovisas stödmyndigheternas kommentarer om samverkan mellan programmen.

Många länsstyrelser har ett samarbete med regionförbundet i länet. Härigenom får länsstyrelserna en bild av strukturfondernas verksamhet och kan tillsammans med sin motpart identifiera och göra gränsdragningar mellan program. Beröringspunkterna mellan regional tillväxtpolitik och landsbygdsprogrammets mål är många, vilket gör att många länsstyrelser försöker hitta ett samspel mellan olika sektorer, intressen och aktörer.

Ansökningar inom strukturfondsprogrammen remissbehandlas för vissa län av länsstyrelsen. Några länsstyrelser redovisar att samtliga ansökningar från

landsbygdsprogrammet går på remiss till Regionförbundet. Olika former av samverkansmöten eller samsynsgrupper används också för att samordna programmen. Ett projekt kan starta i landsbygdsprogrammet och sedan övergå till projekt inom ett strukturfondsprogram. Härigenom erhålls goda synergieffekter. Några länsstyrelser nämner att samordning har skett på bredbandsområdet.

Sametinget, förutom Landsbygdsprogrammet, har endast ansvar för genomförandet av delprogrammet Interreg Sápmi. De ansökningar som kommer till Sametinget inom respektive program är enkla att kontrollera. De ansökningar inom Mål 2-programmen som kommer in till Tillväxtverket och ESF-rådet har Sametinget ingen kännedom om, men förutsätter att respektive myndighet tar kontakt för att utreda eventuella avgränsningar. Det är få samiska projekt som sökt och erhållit projektstöd i övriga Mål 2-program. Sametinget anser det viktigt med samarbete mellan olika program då det skapar synergieffekter och mervärdet för ett projekt kan bli större.

7 Användningen av återkrävda belopp

Beloppen som återkrävs används på nytt för beslut och utbetalningar i programmet enligt vad som sägs i artikel 33 i förordningen (EG) nr 1290/2005. För åtgärderna i axel 1, 3 och 4 återgår beloppen till den behöriga myndigheten där återkravet har inträffat, (länsstyrelse, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket eller Sametinget). Samma sak gäller för de delar av åtgärder inom axel 2, där beslutsramar har fördelats ut på behöriga myndigheter. För övriga åtgärder inom axel 2 återgår beloppen till Jordbruksverket för att kunna användas ett kommande år för att finansiera stödutbetalningarna.

Under perioden från och med den 1 januari 2007 till och med den 31 december 2012 har följande återkrav (inbetalningar) verkställts per axel.

Tabell 78, inbetalda återkrav, inkl. utmaningarna och bredband, belopp i euro

Axel	2012	ackumulerat 2007-2012
Axel 1	576 567	2 218 217
Axel 2	3 849 928	14 133 675
Axel 3	203 441	1 212 303
Axel 4	316 349	561 391
Summa	4 946 285	18 125 586

Tabell 79, inbetalda återkrav, utmaningar och bredband, belopp i euro

Axel	2012	ackumulerat 2010-2012
Axel 1	31 130	47 400
Axel 2	120 103	176 004
Axel 3	9 105	9 105
Summa	160 338	232 509

8 Bilagor

Bilaga 1 Utfall för omfattnings- och resultatindikatorer år 2012

Bilaga 2 Redovisningar av beslut 2007-2012 per åtgärd

Bilaga 3 Redovisningar av utbetalningar 2007-2012 per åtgärd

Rapporten kan beställas från

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx) • Fax 036-34 04 14
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se